T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

HATAY'IN TÜRKİYE'YE KATILIMININ İRREDENTİZM ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mehmet ÖZTÜRK

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Kürşat KORKMAZ

KIRIKKALE - 2019

KABUL-ONAY

Doktor Öğretim Üyesi Kürşat KORKMAZ danışmanlığında Mehmet ÖZTÜRK tarafından hazırlanan **"HATAY'IN TÜRKİYE'YE KATILIMININ İRREDENTİZM ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ"** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

11 /10 / 2019

Prof. Dr. Şenol KANTARCI (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Kürşat KORKMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Halis AYHAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2019

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Hatay'ın Türkiye'ye Katılımının İrredentizm Çerçevesinde Değerlendirilmesi" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

11.10.2019

Mehmet ÖZTÜRK



ÖN SÖZ

Bu çalışma, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans programında hazırlanmıştır. "Hatay'ın Türkiye'ye Katılımının İrredentizm Çerçevesinde Değerlendirilmesi" başlıklı çalışma Hatay ile ilgili olarak, irredentizm kavramı ekseninde yapılan ilk ve tek çalışma olması bakımından önem teşkil etmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'nin Hatay konusu ile ilgilenmeye başladığı zamandan Hatay'ın anavatana katılmasına kadar geçen süreçte izlediği dış politika ve uygulamaları irredentizm açısından değerlendirilerek incelenmiştir. Buna paralel olarak Hatay'ın anavatana katılımının irredentist bir olay mı olduğu sorusu, cevaplanmıştır.

Hatay'ın anavatana katılımını irredentizm ekseninde değerlendiren bu çalışmada yol göstericiliği, yardımları ve yönlendirmeleri ile her zaman desteğini gördüğüm kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Kürşat KORKMAZ'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim annem ve babam başta olmak üzere kardeşlerime şükranlarımı sunmak isterim. Yüksek Lisans süresince manevi desteği ile beni mutlu eden halam Av. Bedia ÖZTÜRK'e ve her zaman yanımda olan sevgili eşim Fulya YILMAZ ÖZTÜRK ile bu süreçte yeterli ilgilenemediğim biricik oğlum Adnan Arın ÖZTÜRK'e minnet duygularımla teşekkür ederim.

ÖZET

Öztürk, Mehmet, "Hatay'ın Türkiye'ye Katılımının İrredentizm Çerçevesinde Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019.

Bu çalışmanın amacı Hatay'ın anavatana katılım sürecinin irredentizm kavramı çerçevesinde incelenmesidir. Bu kapsamda çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde irredentizmin kavramsal çerçevesi Hatay konusuna yer verilerek anlatılmıştır. Bu kapsamda Türkiye'nin Sancak Bölgesi'ne yönelik uygulamış olduğu politikalar irredentizm ekseninde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Hatay Meselesi tarihsel olarak incelenmiş ve Fransa'nın mandaterliğinden Hatay'ın Türkiye'ye katılmasına kadar olan süreç değerlendirilmiştir. Bu çerçevede akraba topluluk olarak nitelendirilen "Sancak Türkleri" ile akraba devlet olarak yer alan "Türkiye" arasındaki etkileşim ve politik birliktelik irdelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Sancak Bölgesi'ndeki demografik yapıya yer verilmiştir. Ayrıca resmî belgeler değerlendirilerek Türkiye ve Hatay arasındaki irredentist yaklaşımlar incelenmiştir. Bununla birlikte dış basında yer alıp resmî belgelerde yer verilmiş olan yazılar incelenerek Türkiye'nin Hatay politikasına yönelik tepkiler değerlendirilebilmiştir. Böylece izlenen irredentist politikalara yönelik uluslararası ortamın tepkisi de öğrenilebilmiştir.

Hatay'ın Türkiye'ye iltihak olmasına kadar geçen süreçte izlenmiş olan politikalar ve etkileşimler incelenirken irredentizm kavramı ekseninde değerlendirmeler ile durum analizi yapılmıştır. Bu kapsamda yazılmış ve Hatay'ın Türkiye'ye katılımını irredentizm kavramı ile inceleyen ilk ve tek eser olması bakımından yapılan bu çalışma önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Sancak, Antakya, İskenderun, Hatay, İrredentizm, İskenderun Sancağı, Hatay Devleti, İltihak, İlhak.

ABSTRACT

Öztürk, Mehmet, ‘’The Evaluation of Hatay’s Annexation to Turkey Within The Frame of Irredentism’’, Master’s Thesis, Kırıkkale, 2019.

The aim of this study is to examine the process of Hatay’s homeland participation within the framework of irredentism. In this context, the study consists of three parts.

In the first part of the study, the concept of irredentism is explained with the topic of Hatay. In this context, the policies implemented to Turkey’s Sanjak region were evaluated.

In the second part of the study, Hatay issue was examined historically, and the process was evaluated from France’s mandatory till Hatay’s to Turkey participation. In this context, the interaction and political unity between ‘’Sanjak Turks’’ described as a relative community, and ‘’Turkey’’ located as a relative state was scrutinized.

In the third part of the study, the demographic structure in Sanjak region is given. Also irredentist approaches between Turkey and Hatay were examined by evaluated official documents. However, the reactions to Turkey’s Hatay policy were evaluabled by examining articles placed in the external media. Thus, the reaction of the international environment towards the pursued irredentist policies was also learned.

While the implemented policies and interactions were examining in the process of joining Hatay to Turkey, situation analysis were made by the evaluations within the framework of irredentism. Within this scope, this study is very important in terms of being the first and only study examined Hatay’s to Turkey participation in the concept of irredentism.

Keywords: Sanjak, Antakya, İskenderun, Hatay, İrredentism, Sanjak of İskenderun, Sanjak of Alexandretta, State of Hatay, Accession, Annexation.

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BCA : Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BKZ : Bakınız

BM : Birleşmiş Milletler

LBA : Lozan Barış Antlaşması

MC : Milletler Cemiyeti

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

YY : Yüzyıl

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. İrredentizmin Seviyeleri 10

Tablo 2 Sancak Sınırlarında Türk Kuvvetlerinin Konuşlandırılması 62

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. İrredentizmin Diaspora ve Pan Hareketler ile Kesişmesi. 21

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **I**

ÖZET ..... **II**

ABSTRACT ..... **III**

KISALTMALAR ..... **IV**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **V**

ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **VI**

İÇİNDEKİLER ..... **VII**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Uluslararası Sistemde İrredentizm Kavramının Oluşması 8

1.1.1. İrredentizm Kavramı 8

1.1.2. İrredentizmin Literatürü 12

1.1.3. İrredentizm ve Devletin Bölünmesi Arasındaki İlişki 14

1.2. Uluslararası Sistemde İrredentist Politikanın Yeri ve Önemi 15

1.2.1. Devlet ve Uluslararası Ortam Düzeyinde İrredentizm 15

1.2.1.1. Etno-Bölgesel Milliyetçilik Seviyesi 16

1.2.1.2. Uluslararası Tolerans Seviyesi 19

1.2.2. İrredentizm ile "Diaspora", "Pan Hareketler" ve "İlhak" Terimlerininin Karşılaştırılması 21

1.2.2.1. Diaspora ve Pan Hareketlerin İrredentizm ile Kesiştiği Noktalar 21

1.2.2.2. İrredentizm ve İlhak ile İltihak Unsuru 23

İKİNCİ BÖLÜM

HATAY MESELESİ

2.1. Fransa'nın Mandater Konumunu Elde Etmesi 27
2.1.1. Fransa'nın Hatay'a İlgisi ve Bölgede Nüfuz Sahibi Olması 27
2.1.2. Fransız Mandaterliğinin Tescili ve Ankara İtilafnamesi 29
2.1.2.1. Fransız Mandaterliğinin Tescili 29
2.1.2.2. Ankara İtilafnamesi 30
2.2. Manda Yönetiminden Kurtuluş ve Hatay Devleti'nin Kurulması 35
2.2.1. Fransız Yönetimine Karşı Türklerin Bağımsızlık Mücadelesi 35
2.2.1.1. Manda Yönetiminde Türk Direnişleri ve Fransa'nın Tepkileri . 36
2.2.1.2. İskenderun Sancağı'ndaki Fransız Mandaterliği'nde Sona Doğru 39
2.2.1.2.1. Milletler Cemiyeti'nin Hatay Meselesi'ne Müdahil Olması 41
2.3. Hatay Devleti'nin Kurulması 44
2.3.1. "Ayrı Bir Varlık" Olan Sancak'ta Seçimler 44
2.3.2. Bağımsız Hatay Devleti 47
2.4. Hatay Devleti'nin Türkiye'ye Katılması ve Uluslararası Tepkiler 48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHİ BELGELER IŞIĞINDA HATAY'IN ANAVATANA KATILIM SÜRECİ

3.1. Hatay'ın Demografik Yapısı 51
3.2. Hatay ile İlgili Türkiye'nin Yaptığı Anlaşmalar 53
3.2.1. Sancak Sorununun Milletler Cemiyeti'ne Taşınmasına Kadar Türkiye'nin Hatay ile İlgili Yaptığı Anlaşmaların Özeti 54

3.2.2. Milletler Cemiyeti'nin Sancak Konusuna Müdahil Olmasından Sonra Alınan Kararlar ve Yapılan Anlaşmalar 56
3.2.2.1. Milletler Cemiyeti'nde Hatay ile İlgili Alınan Kararlar 56
3.2.2.1.1. Sandler Raporu Safhası 57
3.2.2.1.2. 29 Mayıs 1937 Tarihli Toplantıda Karara Bağlanan Hatay'ın Statüsü ve Anayasa Safhası 59
3.2.2.1.3. Seçim İşleri ile İlgilenen Komitenin 14 Mart 1938 Tarihinde Tekrar Tanzim Edilmesi 60
3.2.2.2. Gentlemen Agreement ve Etat-Major Anlaşmaları 60
3.2.2.2.1. Türk ve Fransız Genelkurmayları Arasında İmzalanan 1 No'lu Protokol 62
3.3. Devlet Arşivlerine Göre Uluslararası Basın ve Hatay Sorunu 64
3.3.1. Fransız Basını 64
3.3.1.1. 1937 Kasım ve Aralık Tarihlerindeki Gazete Yazıları 65
3.3.1.2. Hatay Anlaşması Hakkındaki Yazılar 70
3.3.2. Romen Basını 73
3.3.3. İsviçre Basını 74
3.3.4. Yugoslav Basını 76
3.3.5. Ermeni Basını 77
3.3.6. Suriye Basını 77
SONUÇ 80
KAYNAKÇA 85
EKLER 93
EK-1: Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen'in Torunu Olan Araştırmacı-Yazar Mehmet Mursaloğlu ile Röportaj, 10 Şubat 2010 93
EK-2 : (15.06.1939) Hatay'ın anavatana iltihakı halinde, Vilayetler İdaresi Kanununa dayanarak idare edileceğinden, Dâhiliye Vekilliği'nce bir kanun layihası hazırlanması gerekeceği hakkındaki resmi yazı. 98

EK-3: (07.11.1938) Hatay Devleti'nin mahsul ve mamullerinin ithalini sağlamak için % 99 gümrük tarifesi vergilerinde tenzilat yapılması hakkındaki resmi yazı. 99

EK-4: (28.01.1937) Hatay'ın geleceğini tayin eden kararın Cemiyet-i Akvam Konseyi'nden çıkması üzerine Atatürk'ün hükümeti tebrik telgrafı. 100

EK-5 :Sancak Seçimlerinde Türkiye Lehine Kullanılmış Olan Referandum Kartı . 101

EK-6: Harbiye'de Nüfuz Sahibi Olan Alevilerden Fadıl Öztürk(Ğabbuş) ve Türk Kuvvet Komutanları 102

EK-7: Hatay Devlet Pulları 103

EK-8: Hatay Büyük Millet Meclisi Binasında Antakya'lıların Türk Ordusunu Karşılaması 104

EK-9: İskenderun'da Halkın Türk Ordusunu Karşılaması..... 105

EK-10 : Hatay Devleti Haritası 106

GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler disiplininde devletler iç politikaları ile dış politikalarını dengeli bir şekilde belirlemeye çalışırlar. Dış politika argümanları belirlenirken iç politikanın ve kamuoyunun etkisinde kalınabilir. Devletler, etnik, dinî, ideolojik, stratejik sebeplerden dolayı dış politikalarında topraklarını genişletme amacıyla hareket edebilirler. Buna paralel olarak devletler komşu ülkelerin içinde bulunan ve etnik-ideolojik-dinî argümanlar ekseninde aralarında ilişki bulunduğuna inandığı bölgelerle daha özel ve stratejik ilgilenebilirler. Bu kapsamda aralarında bir bağ olduğuna inandıkları bölgeyi sınırlarına katma amacıyla politika izleyebilmektedirler. Devletlerin uluslararası ilişkilerdeki bu yaklaşımları ile ayrılıkçı hareketlere kaynak gösterilen irredentist politikalar, ilhak ve iltihak hareketleri bölgesel milliyetçiliği arttıran ve devletlerin parçalanmasına veya birleşmesine sebep olabilen politik yaklaşımların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Devletler bu politikaları stratejik öneme sahip olan bölgeleri kontrol etmek ya da sınırlarında kabul ettikleri, hedeflerinde olan toprak parçalarını ele geçirmek amacıyla uygulamaya çalışmışlardır.

Hatay kurulduğu tarihten beri geçiş yolları üzerinde bulunması, verimli arazilerinin olması ve özellikle de İskenderun Limanı'na sahip olması ile devletlerin ele geçirmek istediği ve bunun için ciddi mücadelelerde bulunduğu bir yer olmuştur. Özellikle sömürgeci devletler bölgeyi kontrol altına almak için büyük çabalar sarf etmişlerdir. Bu devletler Ortadoğu bölgesi ve Akdeniz'deki sömürgelerine ulaşım ve etkileşim açısından Halep'in arka kapısı niteliğinde olan İskenderun Limanı'na çok büyük önem vermişlerdir.[1] Hatay bu sebeplerle mücadele sahası konumuna gelirken demografik açıdan da ciddi bir şekilde farklı etnik nüfuslara sahip olmuştur. Etnik unsurlar nüfusları oranında bölge mücadelesinde kullanılmaya çalışılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı zamanında Fransa ile İngiltere arasında yapılan Sykes-Picot Antlaşması ile iki ülke savaş sonunda Ortadoğu'yu nasıl paylaşacaklarını hesaplamışlardır. Buna göre Çukurova Bölgesi'ni Fransa alacaktı. Sancak Bölgesi, Çukurova Bölgesi sınırlarında kaldığı için doğal olarak Fransız etki alanına girmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Birinci Dünya Savaşı sonucu ayrılan Hatay, Fransa'nın

---

[1] Jülide Akyüz, "19. Yüzyılda Antakya- İskenderun Bölgesinde Nüfus Hareketliliği", ***Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi***, C: 18, Sa: 2, Elazığ, 2008, s. 380.

mandaterliği altında olan Suriye topraklarında yer almaktaydı.[2] Yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti, genç bir devlet olduğu için Hatay konusuna ilk başlarda pek değinememiştir. Hatay'ın sahip olduğu stratejik konum ve önem ile bölgede ciddi oranda Türk nüfusunun olması Türkiye'nin Sancak Bölgesi'nin Fransız Mandaterliği altında kalmasına razı olmamasına sebep olmuştur. Türkiye'nin zaman içinde Sancak Bölgesi'ne ilgisinin ve etkisinin artması ve özellikle İskenderun Limanı'nın verdiği önem ile Fransa, Bölgeye özerk bir yönetim vermeyi kabul etmiştir. Özerk bölge Fransız Mandası olan Suriye'nin toprakları içinde görünmekle birlikte, Sancağın özerk bir statü kazanmasından sonra Türkiye'nin bölge ile etkileşimi artmıştır. Mustafa Kemal Atatürk Misak-ı Millî sınırları içinde olan Hatay'ın Türkiye'ye katılmasını istiyordu. Bu yönde ciddi dış politikalar izlenmiştir. Fakat bunun sadece dış politika ile mümkün olmayacağı anlaşılmış ve işi şansa bırakmamak için o dönemde halkın da Türkiye'ye katılma isteği içinde olması ile Sancak'ta Atatürk'ün talimatı üzerine "Hatay Egemenlik Cemiyeti" kurulmuştur. Bu cemiyet İstanbul'da bulunan "İskenderun-Antakya ve Havalisini Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" ile irtibat içindeydi ve Antakya'daki cemiyet İstanbul'dakinin isim değiştirmiş haliydi. Tayfur Sökmen bu cemiyette fahri başkan olarak görev yapmış ve cemiyetin faaliyetlerinde halkla birlikte etkin ve önemli roller almıştır.[3]

Fransa özerklik verdiği bölgede etkisini kaybetmek istemediği için Sancak yönetimine karışmaya çalışmış ve bölgede baskı kurmuştur. Bölgeye getirdiği Ermeni nüfusunu Türk nüfusunun aleyhine kullanmaya çalışmış ve halka zaman zaman silahlı baskılarda bulunmuştur. Aynı zamanda bu dönemde Fransa, Almanya'dan Hitler dolayısıyla çekiniyordu. Bu sebeple dış politikada başka bir sorun ile uğraşmak istemediği için Sancak konusunda bazen ılımlı davranabilmekteydi. Fransa Sancak Bölgesi'ne verdiği özerk yönetimden sonra Suriye'deki etkisini kaybetmemiş, mandater olarak Suriye'yi çıkarları doğrultusunda kullanmıştır.[4]

---

[2] Mehmet Akif Okur, "Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası", ***Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi(bilig)***, Kış/2009, Sa: 48, s. 140.

[3] Volkan Payaslı, ***Siyasal, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Sancak'tan Vilayet'e Hatay (1921-1960)***, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 15-19.

[4] Adil Dağıstan ve Adnan Sofuoğlu, ***İşgalden Katılıma Hatay***, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2008, s. 40-42.

Atatürk'ün İskenderun Sancağı'nda izlediği politikalar çok etkili olmuştur. Atatürk özerk yönetimde Türk tarafının Tayfur Sökmen liderliğinde anavatana katılmaya yönelik politikalarla hareket etmelerini sağlamıştır. Atatürk, dış politika açısından uluslararası ortamı değerlendirip Türkiye'nin zarara uğramaması ve başarıya ulaşması için çabalamıştır.[5] O dönemde Fransa ile yapılan her görüşmede Hatay Meselesi'nin çözümü ön şart olarak sürülmüştür. Türkiye, Fransa ile Hatay'a yönelik politikalar izlerken Suriye'yi hiçbir şekilde karşısına almak istememiştir ve bu duruma göre hareket etmiştir. Bölge halkı Sancak'ta Türkiye'ye katılım için ciddi çalışmalar içine girmiş ve siyasi olarak özerk yönetimde buna göre politikalar izlemiştir.[6]

Fransa, Hatay Meselesi'ni Milletler Cemiyeti'ne götürmüştür. Çünkü Sancak'ta Türkiye'nin artan etkisine Fransa karşı koyamamaktaydı. MC'de raportörlerin raporları sonucu belli bir uzlaşmaya varılmış ve Hatay'a belli koşullar altında bağımsızlık verilmiştir. Fakat bölge yine de Suriye toprağı olarak görünmekteydi. Bu durum üzerine Türkiye bölgede daha etkin olmak için ciddi bir fırsat yakalamıştır. Fransa'nın Hatay konusundaki bu tutumundan dolayı Suriye gayri resmi olan tüm görüşmelerinde Türkiye'ye Hatay'ın topraklarını bölüşmeyi teklif etmiştir. Türkiye bunu hiçbir şekilde, hiçbir zaman kabul etmemiştir.[7] Hatay konusunda özellikle dış politikadaki aktörler çok iyi hesaplanarak sorun başarı ile sonuçlanmıştır. Türkiye, Hatay Devleti'nin kurulmasından sonra bölgede seçilen milletvekilleri ile Hatay Devlet Meclisi'nde çoğunluğu sağlamıştır.[8] Belli çalışmalardan sonra da mecliste alınan kararla Hatay Devleti'nin Türkiye'ye katılması kabul edilmiştir.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu Hatay'ın anavatana katılmasının irredentist bir olay mı olduğu sorusudur. Sorunun cevabı aranırken irredentizmin kavramsal çerçevesinde

---

[5] Yusuf Kodaz, ***Hatay Sorunu, Atatürk ve Türk Kamuoyu (1936-1939)***, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 59-60.

[6] Kodaz, s. 68-69.

[7] Yahya Yılmaz, ***Hatay Devleti Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen'in Hatay'ın Bağımsızlığındaki Yeri ve Siyasi Faaliyetleri (1918-1974)***, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, 2018, s. 99.

[8] Yusuf Sarınay, "Atatürk'ün Hatay Politikası –I- (1936-1938)", ***Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi***, C. 12, Sa: 34, Mart, 1996, s. 35.

konu değerlendirilerek Hatay'ın anavatana katılması incelenmiştir. Hatay meselesinin çözüm aşamasında Türkiye, Sancak'ta ciddi şekilde iç unsurlar bakımından da dış unsurlar bakımından da etkili olmuştur ve bunları yaparken Türkiye Cumhuriyeti toprakları dışındaki bir bölgeye müdahale etmiştir. Müdahale belli bir amaçla yapılmıştır; bu amaç da Misak-ı Millî sınırları dâhilinde olan Hatay'ın Türkiye'ye iltihakını sağlamaktır. Bu bağlamda Türkiye meseleyi dış politikasında birinci sıraya koyarak, dengeleri hesaplayıp bölge iç işlerine müdahalede bulunarak politikalarını uygulamıştır. Türkiye'nin Hatay meclis seçimlerinde etkin olması, kurdurttuğu cemiyetlerle halk üzerinde etki kurmaya çalışması ayrıca bölge halkının da Türkiye'ye katılma isteği bu bakımdan önemlidir. Sancak'ta Türkiye'ye katılma isteği içinde olan topluluk Türkiye'yi akraba devlet olarak görmüştür. Türkiye de hem Osmanlı Dönemi'nde Hatay'ın kendi sınırları içinde olmasından dolayı hem de özellikle Hatay'ın Misak-ı Millî çerçevesinde değerlendirilmesinden dolayı bölgeye yönelik ciddi politikalar izlemiş ve dış politikalarını uygularken etken güçleri iyi analiz ederek hareket etmiştir.[9] Bölge halkı Türkiye'den Sancak'a yönelik bir tepki gelmeden önce Türkiye'ye katılma istekleri olduklarını ifade etmişlerdir.

Suriye; mandater devleti sebebiyle sınırları içinde bulunan bir bölgeyi kaybettiğini yaşayarak görmüş ve bu sorunu çözmeye yönelik sınırlı da olsa politikalar izlemeye çalışmıştır. Suriye bağımsızlığını kazandıktan sonra Türkiye'nin onu bir devlet olarak resmen tanıması amacıyla Hatay Meselesi 'ne verdiği tepkiyi sert bir şekilde devam ettirememiştir. Zaten Türkiye de durumla ilgili politikasını yaparken bunları göz önünde bulundurmuştur.[10]

Hatay Devleti kurulduktan sonra oluşturulan Devlet Meclisi'nde alınan karar ve daha önce Sancak'ta yapılan seçimler ile Sancak'ın Türkiye'ye katılma isteği resmî bir şekilde ifade edilmiştir.[11] Hatay Devlet Meclisi'nin, meclis kararı ile Hatay'ın Türkiye'ye katılımını onaylaması amacıyla Hatay Devlet Meclisi'nin karar çıkartması ve Türkiye'nin bu kararı onaylamasının irredentist bir hareket mi olduğu incelenecektir. Ayrıca, Türkiye'nin Hatay'ın anavatana katılımı üzerine Hatay Devlet

---

9 Yılmaz, s. 49-50.

10 Yüksel Kaştan, "Atatürk Dönemi Türkiye- Suriye İlişkileri", ***Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi***, C. 10, Sa: 53, s. 272-273.

11 Eyüp Yiğit, ***Hatay Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'ne Katılması***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2010, s. 70.

Meclisi Kararı olmasına ve bunu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylamış olmasına rağmen Fransa ile bu konuda bir antlaşma imzalamasının, irredentist politikaları sonucu mu yapılmış olduğu sorgulanacaktır. Bu politikalar ekseninde Fransa'nın içinde bulunduğu siyasi duruma göre şekillenebilen bölgeye yönelik izlemiş olduğu politikalar görülebilecektir.

Çalışmanın çerçevesini belirleyen ve incelenen sorular ile Hatay'ın Türkiye'ye katılımının başarılı bir irredentist hareket sonucu gerçekleştiği ifade edilmiştir. Çalışmada cevaplandırılan ve çerçeveyi belirleyen sorular şunlardır:

1. Hatay'ın anavatana katılımında hangi argümanlar kullanılmıştır?
2. Hatay'ın Türkiye sınırlarına katılması ilhak mıdır yoksa iltihak mıdır?
3. Hatay'ın anavatana katılması irredentist bir olay mıdır?
4. Hatay'daki Türkiye'ye katılma isteği için de olan etnik grup ile Türkiye arasında akraba devlet ve akraba topluluk ilişkisi var mıdır?
5. Hatay Devlet Meclisi'nde alınan karar ve Türkiye'nin de bu kararı resmen onaylaması sonucu Hatay'ın Türkiye sınırlarına katılması irredentist bir olgu mudur?

Yukarıda ortaya konan araştırma soruları çerçevesinde Hatay'ın Türkiye'ye katılmasında irredentizm sorusuna cevap arayan bu çalışmada iki önemli ana unsur vardır. Bunlar akraba devlet olarak nitelendirilen Türkiye ve akraba topluluk olarak nitelendirilen Sancak Türkleridir. Bu iki ana unsurun birbirleriyle etkileşimleri ve ortaklaşa yürütmüş oldukları politika ile eylemler sonucu Hatay'ın iltihakı konusu araştırma soruları çerçevesinde irdelenmiştir. Çalışma bu çerçevede üç bölümden oluşturulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde dış politika unsuru olan "irredentizm" olgusu teorik olarak değerlendirilmiştir. İrredentizmin tarihsel gelişimi, dış politikada uygulanırken etkili olan unsurlar ve irredentist politikanın başarılı bir şekilde sonuçlanması için gerekli etkenler irdelenmiştir. Ayrıca dış politikada irredentizm ile benzer özellikleri olan bazı dış politika unsurları da irredentizm ile benzer ve farklı yönleri açısından ele alınıp örneklendirilmiştir. İrredentizmin kavramsal çerçevede incelendiği bu bölümde kavramlar anlatılırken Hatay konusuna da yer verilerek Sancak konusundaki irredentist uygulama ve yaklaşımlar ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Hatay'ın devlet olarak kurulmasına kadar geçirdiği tarihsel süreç ve stratejik olarak önemi incelenmiştir. Hatay'ın devlet olmasından sonra geçirdiği dönemde Türkiye'ye katılmaya yönelik izlediği politikalar yerel düzeyde halkın anavatana katılım için yaptıkları, buna karşılık o dönemde Türkiye'nin bölgeye uyguladığı siyaset ve uygulamalar değerlendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde demografik yapı göz önüne alınarak, Hatay'ın Türkiye'ye katılımı aşamasında uygulanan politikaların irredentizm çerçevesinde mi uygulandığı ve üretildiği değerlendirilmiştir. Ayrıca Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan ve Sancak Bölgesi ile ilgili olan resmî belgeler ışığında Hatay Davası'nda Türkiye'nin süreç içerisinde değişen ve gelişen politikası ile uluslararası ortamın konuya yaklaşımına ışık tutabilecek nitelikte olan resmî belgelerdeki dış basın kaynakları incelenmiştir. Bu kapsamda belgeler incelenerek Türkiye'nin politikaları, irredentizm açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. İlk bölümde yer alan irredentizmin unsurları bu bölümdeki belgelerde yer alan bilgiler ile değerlendirilerek Türkiye'nin Hatay konusundaki politikalarının irredentizm açısından başarılı olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde çalışmanın ana konusu olan Hatay'ın Türkiye'ye katılmasının irredentist bir olay mı olduğu sorusu eldeki veri ve bulgular ile çalışmanın çerçevesini oluşturan sorular ekseninde cevaplandırılmıştır.

Çalışmanın Önemi

Hatay'ın anavatana katılımı ile ilgili siyasi tarih ve uluslararası ilişkiler alanlarında birçok eser verilmiştir. Bu eserlerde genel olarak Hatay'ın anavatana katılım süreci ve bu süreçte yaşanmış olan siyasi olaylar ele alınmıştır. Yapılan çalışmalar genel olarak tarihsel çerçevede değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada diğer eserlerden farklı olarak Hatay konusu irredentizm kavramı çerçevesinde incelenmiştir. Böylece Sancak konusunun kavramsal açıdan incelenmesi bir fark yaratmıştır. Hatay'ın irredentizm kavramı ile incelenmesi bakımından ilk ve tek çalışma olması ise çalışmaya ayrı bir önem kazandırmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Hatay'ın anavatana katılımı tarihsel süreçten farklı olarak irredentizm ve iltihak kavramları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Özellikle irredentizmin kavramsal çerçevesinde incelenen Hatay konusu, eldeki veriler ile irredentist uygulamalar değerlendirilerek irdelenmiştir. Böylece çalışma ile Hatay konusunun tarihsel geçmişi dışında irredentizm kavramı çerçevesinde değerlendirilebilmesi amaçlanmıştır.

Hatay'ın anavatana katılımında irredentizm unsurunun olmadığını savunanlar bulunmaktadır. Bu çalışma ile birlikte Hatay'ın anavatana katılımında başarılı bir irredentist yaklaşımın olduğunun anlatılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda irredentizmin kavramsal çerçevesi ve Hatay konusu bir arada değerlendirilip anlatılmış ve özellikle devlet arşivlerindeki resmi belgelerde yer alan irredentist politika uygulamalarına dikkat çekilmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

İrredentizm kavramı çerçevesinde Hatay örneğinin durum analizi yapılmıştır. Bu kapsamda irredentizmin kavramsal çerçevesi Hatay örneğinde değerlendirilerek Türkiye'ye katılım sürecinde irredentizm kavramının etkisi incelenmiştir. Sancak Bölgesi'nin anavatana katılım sürecinde bağımlı bir değişken olarak ele alınabilen irredentizm unsuru bağımsız değişken olan anavatana katılım sürecini hızlandırmıştır. İrredentist politikalar ile birlikte süreç Türkiye'nin lehine olacak şekilde etkilenmiş ve sonuçlanmıştır. Yapılan durum analizinde irredentizmin kavramsal çerçevesinde tanımlanmış olan politikalar incelenerek Hatay konusunun çözümündeki etkisi irdelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Uluslararası Sistemde İrredentizm Kavramının Oluşması

1.1.1. İrredentizm Kavramı

İrredentizm, İtalyanca kökenli bir sözcük olup "*bir ülkenin bir başka ülkede yaşayan dil ve de etnik köken itibariyle kendisinden saydığı topluluklar üzerinde hak iddia etmesi, bu topluluğun yaşadığı toprakları kendi sınırlarına katmak istemesi*"[12]anlamına gelmektedir. İrredentizm, sadece hak iddiası ile de meydana gelebilir. İrredentist yaklaşım çerçevesinde izlenen politikalar günümüzde devletler tarafından üstü örtülü bir şekilde yapılmaktadır.[13] Çünkü irredentist politikalar uluslararası toplumda tepki görmesi yüksek olan eylemlerdir. İrredentist hareketler, bir ülkenin komşu ülkede yaşayan ve aralarında etnik, dil, kültürel bir bağ olduğuna inandığı akraba topluluğu yaşadıkları toprakla birlikte sınırlarına katma hedefine sahiptir. İrredentist yaklaşımlar uygulanırken iki aktörün önemi ve etkisi olmaktadır. Bu aktörler başka ülkede yaşayıp anavatanı ile birleşme isteği içinde olan akraba topluluk ile bu topluluğu yaşadıkları kara parçası ile birlikte sınırlarına katma hedefinde olan akraba devlettir.[14] Hatay konusunda irredentist hareketin iki aktörü olarak akraba topluluk olan Sancak Türkleri ile akraba devlet olan Türkiye Cumhuriyeti tanımlanabilir.

İrredentizm, ulus-devlet olgusunun karmaşık doğuşunun doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Devlet, kendi yasal sınırları içerisinde belli enstitü ve kurumlar kurarak kendi sınırları içerisinde nüfusu etkin bir şekilde kontrol etmek ister. Ulus olgusu ise ortak hedeflere haiz olan ve aynı arzuları güden insan topluluğunu ve bu gruba politik ifade verilmesi hususunu içerir. Ulus-devlet olgusunun kullanılmaya başlanmasıyla birlikte hangi devletin hangi milleti sınırları içerisinde barındırdığı ve yaşayan millet ile toprak sınırının örtüşüp örtüşmediği sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Birçok örnekte,

---

[12] Deniz Ülke Arıboğan, Gülden Ayman ve Beril Dedeoğlu, ***Uluslararası İlişkiler Sözlüğü***, Ed. Faruk Sönmezoğlu, 3. bs., İstanbul, Der yayınevi, 2000, s. 383.

[13] Faruk Sönmezoğlu, ***Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi***, 3. Baskı., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2000, s. 529.

[14] Donald L. Horowitz, ***Ethnic Groups in Conflict***, Berkeley: University of California Press, 1985, s. 286.

günümüzde var olan devletlerin sınırlarıyla toprak üzerinde yaşayan insanların aynı millete ait olma hususunun tam olarak örtüşmediği gözlemlenebilmektedir. Aynı milletten olmayan gruplar; kendilerinin ayrı kültüre sahip olduklarını ve ayrı politik dayanışma içinde olduklarını ifade etme isteği içindedirler. Bu sebeple bu gruplar kendi kaderini tayin hakkı iddia ederek ayrılıkçı hareketlerin artmasına sebep olabilirler. Bu ayrılıkçı hareketler tıpkı irredentizmde olduğu gibi; aynı etnik soydan gelen komşu bir devletten tam bağımsızlık ifadesiyle de desteklenebilir.[15]

İrredentizm ilk olarak Avusturya ve İsviçre'nin yönetiminde yaşayan ve İtalyanca konuşulan bölgelerin İtalyan hareketi sonucu İtalya'ya ilhak edilmesi ile 19.yüzyılda ortaya çıkmıştır.[16] İtalya dışındaki İtalyanca konuşulan bu bölgeler, İtalya tarafından dikkate alınan bölgelerdi. Modern gelenek toprak genişlemelerini etnik, millî veya tarihî geçmişe dayalı sebeplere dayandırmıştır; bununla birlikte bilim adamlarının irredentizmi kesin bir tanımla açıklama konusunda bölünmelerine rağmen, irredentizm üzerine yapılan az sayıdaki çalışmalardan önemli olanlarına imza atmış yazarlardan biri olan Thomas Ambrosio, irredentizmi "bir ülkenin, bir başka ülkede yaşayan vatandaşlarının bulunduğu toprak parçasını kendi sınırlarına ilhak etme girişiminde bulunması" olarak tanımlamıştır. Ayrıca Ambrosio'ya göre birtakım davalarda, halef devletlerden birinin zorla diğer ülkenin ulusal işlerine ilhak amaçlı karışması da irredentizm hadisesi olarak nitelendirilebilir.[17] Dünyada gerçek anlamda tek bir ulustan oluşmuş olan birkaç devlet olmasına rağmen bütün ülkeler irredentist politikalar gütmez. Hemen hemen tüm ülkelerde belli bir etnik azınlık nüfus vardır ve bunların çoğu bulundukları ülkelerde siyasi olarak önemli konumdadırlar. Örneğin Yahudiler, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki nüfusun yüzde ikisini oluşturmalarına karşın 2002 senesinde nüfuslarının beş katı oranında temsille on senatöre sahip olup Temsilciler Meclisi'nde 27 milletvekili ile ABD siyasetinde etkili olmuşlardır.[18] Bununla birlikte bazı devletler komşu ülkelerinde millî bir diaspora uygulamaya çalışabilirler ya da başka bir ülkenin diaspora uygulamaya çalıştığı alan olabilirler. Bütün bunlara rağmen her potansiyel olan irredentizm unsurları, aktif irredentist hareketlerle sonuçlanmaz. Ambrosio'ya göre irredentizmin seviyeleri, yani

---

[15] Naomi Chazan, ***Irredentism and International Politics***, London, Adamantive Press, 1991, s. 1.

[16] Chazan***, Irredentism***…, s. 1.

[17] Thomas Ambrosio***, Irredentism***, United States of America, Preager Publishers, 2001, s.1-2

[18] Zenife Umerova, ***Yahudi Lobisinin ABD İçindeki Konumu ve Ortadoğu Politikasındaki Rolü***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 91.

dereceleri vardır. Bu derecelendirme irredentist politika güden devletin, başka bir devletin toprağını etnik yakınlık ile ilhak etme konusundaki başarısına göre şekillenmiştir. Ayrıca Ambrosio'ya göre irredentizmin seviyesini belirlemede iç unsurlar ile uluslararası ortamın da etkisi olmaktadır. [19] Ambroiso'nun irredentizmin seviyelerini belirttiği tablo şu şekildedir:

Tablo 1. İrredentizmin Seviyeleri

	İrredentizmin Seviyeleri
En Yüksek	Fiili ilhak
	(Yasal kabul edilir.)
	Etkili ilhak
	(Fiili kabul edilir.)
	İtiraz edilen ilhak
	(Yasadışı kabul edilen; bazı dış politika maliyetleri)
	Resmî olmayan sınır kabulü
	(Kalıcı bağlanma ile)
	Resmî sınır kabulü
	(Bağlanma dışında)
	Tamamen toprak taleplerinden vazgeçme
En Düşük	(Devlet diasporayı kabul eder)

Kaynak: Thomas Ambrosio***, Irredentism***, United States of America, Preager Publishers, 2001, s. 23.

İrredentizmin en düşük seviyesi olarak diasporanın devlet tarafından kabulü öngörülmüştür. Ambrosio'ya göre, etkili ilhak, uluslararası ortamda resmen kabul edilmemesi sebebiyle hukuken geçerli olmayan gerçekleşmiş bir ilhak hareketini ifade etmektedir. Fiili ilhak ise uluslararası ortam tarafından resmen kabul edilip hukuki olarak geçerliliği teyit edilmiş olan ilhakı tanımlamaktadır. Ambrosio'nun ifade ettiği bu süreçlerde hangi süreç olursa olsun başarılı olabilmek için uluslararası ortamdan etkin bir gücün desteğine ihtiyaç vardır. Destek alınmadan da başarılı olunabilir, fakat tam başarılı olunamaz, yani irredentist başarının sonuçları beklenen nitelikte olmaz. Bir devlet irredentist politikalar güderek sorunlu bir bölgede toprak kazanımı elde eder ve bunun

[19] Ambrosio, s. 3.

sonuçlarını pasif bir şekilde uluslararası ortama kabul ettirebilir. Fakat bu o devlet için dış politikada ciddi bedeller ödenmesine sebep olabilir. Bu tip toprak kazanımlarında toprağı ele geçiren devlet, toprak kazanımı elde ederken dış politikada sorunlar yaşayıp ciddi bedeller ödeyerek uluslararası ortamda vaziyetini devam ettirir. Çünkü arkasında uluslararası ortamı etkileyebilecek bir güç yoktur. Ambrosio bu hususta Türkiye'nin Kıbrıs sorununu çözüm şeklini örnek göstermiştir. Ayrıca bölgenin etkili ilhak ile ele geçirildiğini ifade etmiş ve bölge için; yasal tanımanın olmadığını, fiili tanımanın olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple milliyetçi zaferin meyvelerinin yenilemediği ve bir izolasyona tabii olunduğunu belirtmiştir.[20]

Hatay Devleti kurulduktan sonra etkili ve fiili ilhak süreçlerinin gerçekleşmiş olduğu ifade edilebilir. Hatay Devlet Meclisi aldığı karar ile Türkiye Cumhuriyeti'ne iltihak olmuştur. Fakat Hatay'ın bağımsız devlet olduğu süreçte uygulamış olduğu yasalar ve politikalar ile etkili ve fiili ilhak içinde kabul edilebilecek uygulamalar olmuştur. Bu süreçte Hatay Meclisi'nde kabul edilen yasalar genelde Türkiye'de yürürlükte olan yasalardı. Bu şekilde Hatay'ın Türkiye'ye katılımı yavaş yavaş tepki çekilmeden gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Mecliste alınan bir kararla Mustafa Kemal Atatürk'ün şeklini belirlediği bayrak Hatay Bayrağı olarak kabul edilirken, millî marş olarak da Türkiye'nin millî marşı kabul edilmiştir. Bu iki husus sembolikte olsa Hatay'ın aslında artık tamamen Türkiye'ye iltihak olduğunu gösteren unsurlardır. Mecliste alınan bir kararla Türkiye'nin mevcut yürürlükteki yasalarının hepsi Hatay Devleti'nin de yasaları olarak kabul edilmiştir. Bunlar yapılırken Hatay aslında Konfederasyon oluşturduğu Suriye'den yavaş yavaş ayrılıyordu. Türkiye etkin dış politikası ile akraba topluluğunu sınırlarına katmak için bu şekilde ilerleme sağlayabilmiştir. Hatay, en son alınan kararlar ile posta, para birimi ve eğitim konusunda Suriye ile olan ortaklığını sonlandırmış ve Türkiye ile bu konularda aynı yasaları uygulamaya başlamıştır.[21] Böylece Hatay artık resmen olmasa da fiili olarak Türkiye'ye iltihak olmuştur. Resmi olmadığı için Türkiye'nin bu hareketi daha doğrusu oluşan durum etkili ilhak olarak nitelendirilebilir. İlerleyen süreçte Fransa'nın Avrupa'da içinde bulunduğu durumu bilen ve İngiltere'nin desteğini de alan Türkiye, Fransa ile bir anlaşma yaparak Hatay'ı topraklarına katmıştır. Türkiye yapılan

[20] Ambrosio, s. 24.

[21] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 96.

anlaşmaya paralel olarak aynı gün Hatay Devlet Meclisi'nden Türkiye'ye iltihak kararı aldırtarak, Hatay'ın anavatana katılımını meşrulaştırmış ve irredentizmin en üst seviyesi olup başarılı olduğunu ifade eden fiili ilhak hususunu gerçekleştirmiştir.[22]

1.1.2. İrredentizmin Literatürü

İrredentist çatışmalar devletlerarası çatışmalar olarak tanımlanmasına rağmen irredentizm üzerine kapsamlı bir literatür yoktur. İrredentizm üzerine yaygın kullanılan üç farklı faktör vardır. Birincisi, etnik çatışmaların iç politika düzeyindeki işlem ve süreçlere odaklandığı konusunu ele alır ve etnik çatışmaların devlet içi problem olarak görüldüğünü; fakat devletlerarası problem olarak görülmediğini savunur.[23] İkincisi, uluslararası sistemde etnik çatışmaların etkisine ne zaman dikkat edilse irredentizmin ayrılıkçı hareketler lehine durumu göz ardı ettiğini ifade eder.[24] Üçüncüsü de irredentizmin etnik ayrılıkları ve uluslararası çatışmaları desteklemesinden dolayı ihmal edildiğini ve üzerine fazla çalışma yapılmadığını ifade eder.[25] İrredentizm incelendiği zaman, irredentizmin teorik ağırlıktan yoksun olduğu anlaşılacaktır.

İrredentizm üzerine ilk temel çalışma Myron Weiner'ın irredentist ülkeleri anlamak için model oluşturmaya çalıştığı Makedonya üzerine yazdığı 'Makedonya Sendromu' adlı eserde ele alınmıştır. Weiner irredentizm için üç temel argümanın olması gerektiğini belirtmiştir. Bunlar; irredentist ülke, yaşadığı ülkede kendini azınlık hisseden etnik grup ve irredentist olmayan etnik grubun yaşadığı ülkedir.[26] Weiner, eserinde büyük güçlerin, irredentist iddiaların ortaya çıkmasını önlemede enstrümantal rol oynadıklarını savunmuştur. Weiner'in irredentizm üzerine yazdıkları irredentizmin sebepleri ile potansiyel ve asıl irredentistler arasındaki politika çesitliliğini açıklamada yetersiz kalmaktadır. Eser, genel bir nedensel kuram geliştirmekten ziyade, daha çok irredentist

---

[22] Nergis Savcı, ***Hatay Cumhuriyeti: Kuruluşu ve Anavatana Katılışı***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 84-85.

[23] Michael E. Brown, "Causes and Implications of Ethnic Conflict", Ed. Michael E. Brown, ***Ethnic Conflict and International Security***, New Jersey, Princeton University Press, 1993, s. 5.

[24] Horowitz, ***Ethnic...***, s. 281.

[25] Ambrosio, s. 3.

[26] Myron Weiner, "The Macedonian Syndrome: An Historical Model of International Relations and Political Development,", ***World Politics***, Cambridge University Press, Vol. 23, No. 4, July 1971, s. 668.

politikaları uygulayan devletler üzerine odaklanmıştır.[27] Weiner çalışmasında irredentizmin değil de irredentist politika izleyen devletin üzerine odaklanması sebebiyle irredentizm açısından etkili bir araştırma yapamamıştır. Çünkü bu şekilde eserde devletin uyguladığı politikalar incelenmiştir. İrredentizm üzerine eser veren kişiler genelde devletlerin uyguladıkları politikaları ele almışlardır; bu da irredentizmin bir kısır döngüde ele alınmasına sebep olmuştur.

İrredentizm üzerine eser verenlerden biri de Naomi Chazan'dır. Ona göre irredentizm kavramsal olarak etnisite, bölücülük, pan kültürel hareketlerden farklı da olsa, aslında tüm bu kavramların aktif bir karışımı niteliğindedir.[28] Chazan, yaygın irredentizmi dört belirgin dalgayla tanımlamıştır. Birinci dalga, 1800'lerin son dönemiyle 1900'lerin başlangıcında başta Almanya ve İtalya olmak üzere önemli Avrupa devletlerinin sınırlarının çiziminden oluşmakta; ikinci dalga; savaşlar arası dönemden; üçüncü dalga İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki sömürgelere bağımsızlıklarının verilmesinden; dördüncü dalga da, birden çok etnik yapı barındıran Doğu Avrupa devletlerinin çöküşünün gerçekleşmesinden oluşmaktadır. Ona göre; ana politik düzenlemelerin yapıldığı dönemler, sınır düzenlemelerinin yapıldığı dönemler ve uluslararası sistemin yeniden yapılandığı dönemler irredentist anlaşmazlıkların çıkışıyla ilişkilendirilmiştir. Böylece irredentizm uluslararası düzende geçişe ve belirsizliğe sebep olan bir yan ürün konumunda olmuştur. Bu uluslararası toplum içindeki şartların irredentizm üzerinde derin bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ona göre; uluslararası sistem irredentist iddialara ne kadar müsamahalı yaklaşırsa, iddialar da o denli şiddetle yapılmış olacaktır; daha sabit ve katı bir uluslararası sistem ile hareket edilirse daha az irredentizmle karşılaşılacaktır.[29]

İrredentizm üzerine çalışma yapanlar arasında David Carment, Stephen Saideman ve Chip Gagnon da sayılabilir. Bu yazarlar irredentizmi incelerken aktör sayısı bakımından farklı yaklaşımlara sahiptirler. Carment tek aktör olarak akraba devlet üzerinde dururken Saideman ve Gagnon akraba devlet ve sınırdaki akraba topluluk üzerinde dururlar.[30] Ayrıca yazarlar eserlerinde irredentizmin; enerjisini yurt içi

---

[27] Ambrosio, s. 4.

[28] Julianna Christa Elisabeth Füzesi, ***"Explaining İrredentism: The Case of Hungary and Its Transborder Minorities in Romania and Slovakia"***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, London School of Economics and Political Science, University of London, Londra,2006, s. 35.

[29] Ambrosio, s. 4-5.

[30] Füzesi, s. 21.

faktörlerden aldığını, demografik yapıların etkin olduğunu ve elit-düzey politikayla ilgili olduğunu anlatmışlardır. Cartment, Saidman ve Gagnon her ne kadar yerel politik süreçlerin önemi üzerinde dursalar da bu analizleri dışsal etkenlerin, irredentist anlaşmazlıkların gerçekleşmesinde ya da önlenmesinde araçsal rol oynayabilecekleri düşüncesine erişemediği için kendi içlerinde kısıtlanmıştır. İrredentizm üzerine eser veren yazarlar arasındaki en büyük ve etkili fark olayın iç unsurlardan mı yoksa dış unsurlardan mı etkilendiği düşüncesi çerçevesinde olmaktadır. Yazarların bir kısmı sadece dış etkenleri, bir kısmı ise iç etkenleri ele alırken, bir kısmı da hem iç hem dış etkenleri göz önünde bulundurmuştur. İrredentizm konusu ele alınırken hem iç hem de dış unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü irredentist bir hareket ya da politikada etkili olan unsurlar yerel düzeyde olabileceği gibi uluslararası düzeyde de olabilmektedir. Dış unsurlar akraba devletler tarafından olaya müdahale şeklinde olmaktadır. Akraba devlet konumundaki ülkeler irredentist hareket içindeki topluluğa politik anlamda destek verebilmektedir. Bu yüzden irredentizm üzerine yapılan çalışmalarda her iki unsuru da göz önünde tutan eserler daha etkili olmuştur.[31]

1.1.3. İrredentizm ve Devletin Bölünmesi Arasındaki İlişki

İrredentizm ile bir devletin bölünmesi hususu birbirinden farklı unsurlardır. İrredentizm hadisesi; bir etnik grubun bulunduğu devletten ayrılıp akraba toplumu ile birleşmesi ya da komşu ülkelerdeki aynı etnik grupların bulundukları ülkelerden ayrılarak birleşip yeni bir devlet kurmaları sonucu meydana gelir. Bir devletin bölünmesi ise belli bir ülkeden bir grubun ayrılarak ayrı bir yönetim kurmasıdır. Bu eyalet sistemindeki gibi de olabilir. Bölünmede ayrılan etnik grup bulunduğu ülke sınırları içinde yaşadığı bölgeyi vatanı olarak ifade eder ve yaşadığı kara parçası ile ülkeden ayrılmak yani ülkeyi bölmek ister.[32] İrredentizm için en önemli faktör sınır ötesinden bir etkinin başka devlete katılmaya yönelik olmasıdır. Başka bir ülkeye katılma niyeti ve buna yönelik hareketler bile irredentizm çerçevesinde değerlendirilebilir. Örneğin Türkiye, Irak, İran ve Suriye'de yaşayıp Kürt devleti yapılanmasını kurma amacı taşıyanların buna yönelik izledikleri tüm politikalar irredentist politikalardır. Burada komşu devletlerdeki belli bir etnik grup, bulundukları ülkeden ayrılıp ayrı bir devlet kurma hayali içindedir, bu da irredentist bir

[31] Ambrosio, s. 5.

[32] Milton Jacob Esman, ***Ethnic Politics***, New York, Cornell University Press, 1994, s. 14.

unsurdur. İrredentizmde sadece komşu devletle birleşme amacı olmak zorunda değildir. Kürtlerin, Kürdistan Devleti kurma isteğini içeren örnekteki gibi etnik grubun yeni bir devlet kurma amacı, bulundukları ülkelerden ayrılıp birleşmeyi içerdiği sürece irredentizmdir. İrredentizmde etnik grup kesinlikle sınır dışından destek görmek zorundadır; ama devletin bölünmesi konusunda etnik grup bunu sınır dışından destek almadan da gerçekleştirebilmektedir. Etnik grup, devletten üzerinde yaşadığı toprak parçasıyla gerek silahlı mücadele gerekse kazandığı haklarla ayrılabilmektedir. Ayrılan grup yeni bir devlet kurabilir veya devletin bir eyaleti konumunda da kalabilir. Kısaca irredentizm ile bölünme arasındaki en temel fark irredentizmde etnik grubun sınır dışındaki akraba devletten destek almasıdır.[33] İrredentizm ile ayrılıkçı hareketler açısından ortak kullanılabilen ve etkili olan bir husus da dil konusudur. Bölgede konuşulan dil, bölgesel etnik temelli bir farklılık olarak yer alır. Bölgede konuşulan dil ayrıca, irredentist politika ve ayrılıkçı hareket liderlerinin etkin anlamda kullanabilecekleri stratejik bir durum olarak ele alınabilir.[34] Bu husus bağlamında konuşulan dilin bölgesel olarak farklı olma konusu irredentist ve ayrılıkçı hareketler açısından etkin ve stratejik bir unsur konumundadır.

1.2. Uluslararası Sistemde İrredentist Politikanın Yeri ve Önemi

1.2.1. Devlet ve Uluslararası Ortam Düzeyinde İrredentizm

İrredentizm, devletle etnik grup arasında geçen bir olay olup sadece o devleti değil, gerektiğinde tüm uluslararası ortamı etkileyebilme potansiyeline sahiptir. İrredentist hareket içinde olan grup bir başka devletten yardım alabilir. Aynı zamanda uluslararası ortam tarafından da destek alabilir veya olumsuz yönde tepki alabilir. Önemli olan, irredentist politikalar içindeki grubun başta bulunduğu devlet içinde aldığı tepki olmak üzere uluslararası ortamda devletler tarafından olaya nasıl yaklaşıldığıdır. Çünkü alınan tepki ve desteklere oranla grubun izleyeceği politikalar ve uygulamadaki şiddeti değişecektir.[35] Türkiye, Sancak ile ilgili izlediği politikalarda uluslararası ortamın

---

[33] Donald L. Horowitz, *"*Irredentas and Secessions: Adjacent Phenomena, Neglected Connections*"*, Ed. Naomi Chazan, ***Irredentism and International Politics***, London, Adamantive Press, 1991, s. 9-11.

[34] Brian Weinstein, *"*Language Planning as an Aid and a Barrier to İrredentism*"*, Ed. Naomi Chazan, ***Irredentism and International Politics***, London, Adamantive Press, 1991, s. 111.

[35] Füzesi, s. 161-164.

durumuna göre değişikliğe giderek, süreci bölgenin iltihakına kadar götürebilmiştir. Sancak ile ilgili konularda MC aracılığı ile diğer devletlerden destek alabildiği zamanlar olmuştur. Böylece Sancak Türkleri ile etkileşimini arttırarak Hatay konusunda gücünü hissettirmiştir. Fransa ve Suriye arasındaki bağımsızlık anlaşması gereği bölgede seçim yapılması ve Suriye'nin bağımsızlığını oluşturması gerekmekteydi. Bu süreçte Türkiye akraba topluluğu olan Sancak Türklerini yönlendirerek seçimlerin protesto edilmesini sağlamış ve olaylar sonrası süreci MC'ye taşımıştır.[36] MC'nin incelemeleri sonrası Türkiye'nin de istediği dışişleri, para ve gümrük konuları dışında her yapının bağımsız bir varlık olduğu konfederasyon konusu Fransa'nın da onayı ile kabul edilmiştir. Ayrıca Sancak'ın resmî dilinin Türkçe olduğu ve İskenderun Sancağı için değiştirilmesi gereken bir husus olduğu zaman buna MC'nin onayı ile müsaade edilebileceği de belirtilmiştir.[37] MC etkisi altında Türkiye lehine alınan kararlar ile Türkiye'nin Hatay'daki akraba topluluğu olan Sancak Türkleri ile olan irredentist yaklaşımı uluslararası ortamda kabul görmüştür. Böylece Türkiye, Sancak konusunda daha etkili bir şekilde hareket ederek arkasındaki uluslararası ortamın gücünü kullanabilmiştir.

Ambrosio, devlet ile uluslararası ortamda irredentizm olayı üzerine etkili olabilecek durumları, eserinde yer verdiği "İki Seviyeli İrredentizm" düşüncesi üzerine yazdıklarında kaleme almıştır. Ambrosio'ya göre "İki Seviyeli İrredentizm"; "Etno-Bölgesel Milliyetçilik Seviyesi" ve "Uluslararası Tolerans Seviyesi" unsurlarından oluşmaktadır.[38]

1.2.1.1. Etno-Bölgesel Milliyetçilik Seviyesi

Milliyetçilik sözcüğünün anlam çeşitliliğini son yüzyılda yüklenen anlamlar ile edindiği düşünülmektedir. Kelimenin tanımsal olarak bir topluluğun dil, simgeler, siyasal ve toplumsal hareketler ile bir millete ait olma bilinci içinde oluşturmuş olduğu bir öğreti veya ideoloji anlamına geldiğini söylenebilir.[39] Milliyetçilik, insanların bir arada olmasının ve birlikte hareket edip yaşadıkları ülkeye güç verebilmesinin en büyük

---

[36] Serhan Ada, ***Türk-Fransız İlişkileri'nde Hatay Sorunu (1918-1939)***, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 119-120.

[37] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 90-91.

[38] Ambrosio, s. 15

[39] Temuçin F. Ertan, Orhan Örs, "Milliyetçiliğin Müphemliği: Milliyetçilik Nedir?", ***Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,*** Sa:62, Bahar 2018, s. 41.

faktörlerinden biridir. Milliyetçilik olgusu her toplumda aynı düzeyde ağırlığını hissettirmez. Bunun asıl sebebi günümüzde devletlerin hepsinin saf tek milletten oluşmamış olmasıdır. Her devlette belli bölgelerde yaşamakta olan farklı etnik gruplar olabilmektedir. Farklı olan bu etnik gruplar akraba devletleriyle etkileşim içinde olup akraba devletin irredentist politikalarında ana unsur olabilmektedirler.

Milliyetçilik, egemenliğe dayanak olan ve bireyin kimliğine kaynaklık eden, bireyin sadakatini ve kolektif dayanışmayı sağlayan bir unsurdur. Ayrıca milliyetçilik, grubun haklarını düzenlemede etkili olduğu gibi grubun başka gruplara karşı etkisinin de artmasında etkili bir unsurdur. Grubun hakları kültürel, sosyal, politik olabilmekte ve bu haklar farklı politikaların uygulanmasına ya da üretilmesine olanak vermektedir. Bu tür politikalarda grubun akraba toplumu olan ve grup tarafından anavatan olarak tanımlanabilen ülkeler etkilidir. Anavatan olan ülkeler anavatan milliyetçiliği daha doğrusu vatan milliyetçiliği tabirini kullanarak etnik gruba yönelik irredentist politikalarını uygularlar. Anavatanın bu hususta izleyeceği politikalardan en uç olanı diğer ülkede bulunan grubun bulunduğu toprak parçasını kendi sınırlarına ilhak etme çabasıdır. Politik ve millî birimlerin bir uyum içinde olmasına dayalı öncül olacak politikaları savunan ve izleyen devletler, Etno-Bölgesel Milliyetçilik Seviyesi'ne yönelik izlenmesi gereken politikaların seviyesini ifade etmişlerdir. Bu politikalar irredentizm ile ilişkili olan değişkenleri de içermektedir. Politikaların seviyesini etkileyebilen bu değişkenler irredentizm için gerekli ve önemlidir. İrredentist yaklaşım etkisinde birleşmeye yönelik olan ideolojiler de önemli olup irredentist yaklaşımların etki oluşturmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda bir devlet içinde milliyetçilikle ilgili seviye arttırılmaya çalışılırsa, yani milliyetçilikle ilgili unsurlar sık sık ön plana çıkarılırsa, etnik çatışmalar devlet içinde canlanmaya başlayacaktır. Etno-Bölgesel Milliyetçilik Seviyesi; inançlara, politikalara ve etnik elitler ile büyük halk kitlelerinin davranışlarına dayanmaktadır. Seviyedeki odak nokta potansiyel irredentist devletteki bireylerin birleşmeyi ne kadar arzuladıklarıdır. İrredentizm açısından tabiî ki bireylerin istekleri yeterli bir kanıt değildir. Bireylerin istekleri ne kadar etkili olsa da devletin karar alıcılarının aldıkları kararlar ve yaptıkları daha önemli ve etkilidir. Etno-bölgesel milliyetçilik devleti ikiye bölen ya da parçalayan bir değişken değildir. Etno-bölgesel milliyetçilik zaman zaman artabilir. Belli bir dönem ise belirgin bir politika olarak gözlemlenebilir. [40]

[40] Ambrosio, s. 17-19.

Fransa, seçim sürecinde Sancak'taki Alevi nüfusunun oyları üzerinde oyunlar oynamaya çalışmaktaydı. Bu sebeple Türk etkisinin kaybedilmemesi ve Sancak Türklerinin birlik içinde tutulmaları amacıyla Atatürk'ün emri üzerine yapılan tarih araştırması sonucu Alevilerin "Eti Türkü" oldukları ifade edilmiştir.[41] Alevilere yönelik uygulanan "Eti Türkü" tezi ortaya atıldıktan sonra Türkiye konuyla ilgili yazıların gazetelerde yer almasını ve kitaplar bastırıp konu ile ilgili toplantılar yapılmasını sağlamıştır.[42] Türkiye bu hususta Alevileri ikna edebilmek için özellikle bölgenin ileri gelen nüfuz sahibi olan Alevi aileleri ile etkileşim içinde olarak, Türkiye lehine faaliyetlerde bulunmalarını sağlamıştır. Bu süreçte Türkiye'nin girişimleri ile Sancak sınırlarında nüfuz sahibi olan Alevi ailelerden olan Gali, Reyhani, Cilli, Tüleyli, Hayyat(Tümkaya) aileleri ile Fadıl Ğabbuş(Öztürk), Suphi Bedir, Ali Şelhum(Devrim) gibi etkili olan kişiler Sancak sınırlarında Türkiye lehine faaliyetlerde bulunmuşlardır.[43]Atatürk'ün bu araştırma ve etkileşim stratejisi ile bölgenin üzerinde irredentizm çerçevesinde Etno-Bölgesel Milliyetçilik seviyesini arttırdığını söyleyebiliriz. Etno-Bölgesel Milliyetçilik Seviyesi ancak akraba toplum tarafından etkinin sağlanması ile ciddi anlamda irredentist bir şekilde tetiklenebilir. Atatürk bu seviyeyi bölgede çok iyi korumuştur. Hatay'da etnik çatışma yoktu; fakat bu husus özellikle Fransa'ya karşı kullanılmıştır.

Etnik kökenli milliyetçiliği tanımlayan Anthony Smith bu tür milliyetçiliklerin ayrılıkçı milliyetçilikler olduğunu ve sınırlarının dışında bulunan akraba devletleri ile birleşme amacı taşıdıklarını ifade etmiştir. Bu tür milliyetçiliklerin irredentist ve pan milliyetçilikler olduğunun da altını çizmiştir. Etnik kökenli bölgesel milliyetçilikte, devletin politikaları, bireylerine sunduğu olanaklar ve verdikleri haklar ciddi anlamda etkili olabilmektedir. Çünkü insanlar sorunsuz bir şekilde yaşadıkları ve refah düzeylerinin yüksek oldukları bir yerden ayrılmak istemezler ve böyle devam eden bir sistemi ve sistemdeki etkin olan unsurları ve kişileri desteklerler. İnsanlar böyle bir devlette yaşarken duygusal anlamda milliyetçilik duygularıyla pek hareket etmeyi düşünmezler bu sebeple bu dönemlerde etno-bölgesel milliyetçilik düşük seviyelerde

[41] Tayfur Sökmen, ***Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar***, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992, s. 97.

[42] Levent Duman, ***Vatan'ın Son Parçası Hatay'daki Uluslaştırma Politikaları***, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 228.

[43] Duman, s. 232-233.

devam eder. Bunun tam tersi bir durum varsa yani devletin sağladığı olanaklar kötü ve düzelmeyen bir boyutta ise refah seviyesi düşük olup devlet baskıcı bir yönetim tarzı içindeyse, etno-bölgesel milliyetçilik hareketlerini tetiklemiş olur. Bu dönemlerde etno-bölgesel milliyetçilik hareketleri ciddi bir şekilde artış gösterebilir.[44]

1.2.1.2. Uluslararası Tolerans Seviyesi

Uluslararası Tolerans Seviyesi, uluslararası ortamın irredentist politika ve yaptırımlara karşı uyguladığı veya verdiği tepkilerin derecesini tanımlar. İrredentist politika izleyen ve uygulayan devletler bu politikalarına karşı uluslararası ortamdan tepki almak istemezler bu yüzden de uyguladıkları politika sonucu eğer bir bölgeyi ilhak etme başarısında bulunurlarsa bunu uluslararası hukuk kapsamında meşru kılmaya çalışırlar. Birinci Dünya Savaşı'na kadar devletler bir bölgeyi ilhak etmek için sadece savaş yolunu kullanmışlardır. [45] Fakat Birinci Dünya Savaşı sonunda yapılan anlaşmalar ile ve ABD Başkanı Woodrow Wilson'un kendi kaderini tayin hakkı düşüncesi ile devletler savaş dışı topraklarını genişletebilmiş ve yeni devletler kurulabilmiştir. Daha sonra ise topraklarını genişletmeye çalışan devletler tepki görmüşlerdir. Gördükleri tepki irredentist politikalar güdüp ilhak etmeye çalıştıkları toprakların uluslararası ortamdaki önemine oranla değişmiştir. Uluslararası tepkiye en güzel örnek, Irak'ın Kuveyt'i irredentist yaklaşımlar sonucu işgal etmesidir. Kuveyt'in konumu ve petrole sahip olmasından dolayı uluslararası ortam olay cereyan eder etmez tepki göstermiştir. Başta ABD olmak üzere onun etkisiyle de Birleşmiş Milletler konuya ciddi tepki vermiştir. Hatta Irak'a askeri bir müdahale bile gerçekleştirilmiştir. Irak, müdahale sonucu Kuveyt'ten çıkarılmış ve Kuveyt korunmuştur. Bunda Kuveyt'in sahip olduğu petrollerin neden olduğu uluslararası tepki etkili olmuştur.[46]

Türkiye'nin uluslararası anlamda sorunlarını hallettiği oranda Sancak konusuna ilgisi artmıştır. Atatürk'ün en çok önemsediği anlaşmalardan biri olan Montrö Boğazlar Sözleşmesi 20 Temmuz 1936'da imzalanmıştır. Atatürk, bu sözleşme imzalandıktan sonra Afet İnan'a şimdi Sancak meselesinin çözülmesine sıra

---

[44] Anthony D. Smith, ***Milli Kimlik***, çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994, s. 134.

[45] Ambrosio, s. 19-20.

[46] Sharon Korman, ***The Right of Conquest: The Acquisition of Territory by Force in International Law and Practice***, Oxford, Clarendon Press, 1996, s. 300.

geldiğini söylemiştir.[47] Atatürk'ün isteği Sancak konusunda hareket ederken Türkiye'nin hem sorunlarını halletmiş olması hem de tepki almamasıdır. İrredentist politikalarda alınacak bölgeye yönelik tepki alınmaması başarıyı arttırabilecek bir faktördür. Tepki alındığı zaman bölgeye yönelik politikalar başarısızlıkla sonuçlanabilmektedir. Yani irredentizmde en önemli faktörlerden biri uluslararası tolerans seviyesi'dir. Atatürk burada Türkiye'nin uluslararası anlamda son sorunu niteliğinde olan boğazlar mevzusunu da hallederek Sancak konusunda alınacak tepkileri en aza indirmiştir.

Devletlerin karar alıcıları statüsünde olanlar irredentist hadiselere tepki verirken gerçek anlamda etkin olan kişilerdir. Karar alıcılar irredentist olay neticesinde bir kazanımları ya da bir kayıpları varsa olaya karşı tepki veya destek verirler. Karar alıcılar devletin çıkarlarını düşünürken olaya müdahil olunca kazanımlarını azamileştirmek isterler ve ona göre hareket ederler.[48] ABD ve BM'nin Kuveyt işgaline karşı Irak'a verdikleri sert tepki ve askerî müdahalenin asıl kaynağı da çıkar olgusudur. Devletler aslında hukuksal olarak irredentist bir olay haklı da olsa çıkarlarını zedeliyorsa kesinlikle kabul etmezler ve Kuveyt işgalindeki gibi duruma askerî kuvvetlerle de müdahale edebilirler. Uluslararası ortamdan alınacak tepkinin boyutu sadece çıkar olgusuna da dayanmamaktadır, bunun yanında irredentist politikalar güden devletin uluslararası ortamdaki konumu da önemlidir. Örneğin irredentist müdahalede bulunan ülke ABD ise süper güç olduğu için tepki alsada bu tepkileri bir şekilde azaltacak ya da ortadan kaldırabilecektir. En azından kimse askerî müdahalede bulunma cesaretinde bulunamayacaktır. Fakat Irak örneğindeki gibi bir devletse müdahale etmekten çekinilmeyecektir. Rusya'nın Kırım ilhakına tepkiler dikkate değerdir. BM ve birçok ülke duruma ciddi tepkiler göstermiş, ekonomik yaptırımlarda bulunmuştur. Buna karşın Rusya ile çıkarları uyuşan devletler ya çekimser kalmış ya da Rusya'yı desteklemişlerdir. Rusya güçlü bir ülke olması sebebiyle hiçbir devletin askeri müdahalesine maruz kalmamış ve ilhak kararından geri adım atmamıştır.[49] Kısaca uluslararası toleransı

[47] Mehmet Mursaloğlu, ***10 Ay 16 Gün 8 Saat, Sancak, Devlet, Vatan***, İskenderun, İssiad Kültür Yayınları, 2009, s. 45.

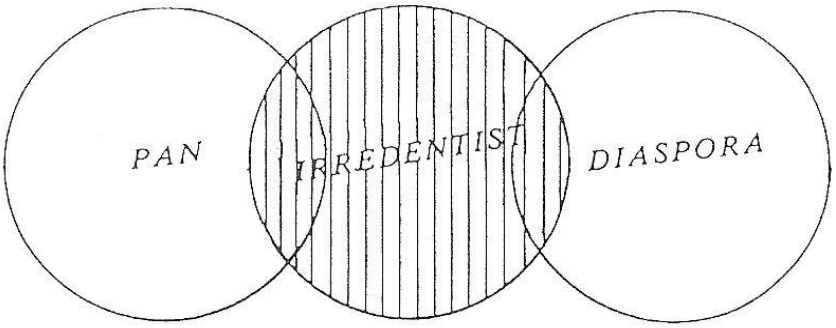
[48] Füzesi, s. 44-45.

[49] Ali Konak, "Kırım'ın İlhakı ile Sonuçlanan Ukrayna Krizi ve Ekonomik Etkileri", ***Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi***, C: 4, Sa: 8, Haziran, 2019, s. 88.

etkileyen irredentist politika güden devletin uluslararası ortamdaki konumu ve bunun üzerine olan uluslararası çıkarlardır.

1.2.2. İrredentizm ile "Diaspora", "Pan Hareketler" ve "İlhak" Terimlerininin Karşılaştırılması

1.2.2.1. Diaspora ve Pan Hareketlerin İrredentizm ile Kesiştiği Noktalar



Şekil 1. İrredentizmin Diaspora ve Pan Hareketler ile Kesişmesi.

Kaynak: Jacob M. Landau, ***Pan-Turkism- From Irredentism to Cooperation***, 2. Bs., Hong Kong, C.Hurts & Co. (Publishers) Ltd, 1995.

Pan hareketler, coğrafi bir bölgenin, ırkın, bir ulusun, aynı dili konuşan grubun, aynı dine mensup kişilerin birliğini amaç edinen hareketler olarak tanımlanabilir.[50] Pan hereketler genellikle sosyal içerikli olup Pan hareketlerde amaçlanan hedefe yönelik isimlendirme yapılmaktadır, denilebilir. Örneğin Pan-Türkizm, Pan-Arabizm gibi isimler alabilir. Pan-Türkizm, Türk halklarının birliğini sağlayan bir kültürel olgu olarak karşımıza çıkmakta; Pan-Arabizm ise Arap halkları arasında birlik ve beraberlik hedefinin gerçekleştirilmesi hususunu ifade etmekle birlikte bir sosyalist hareket konumundadır. Pan-Arabizm kelimesini ilk olarak Osmanlı Devleti'nde bürokrat olan (Seyyid Mustafâ el Husrî) Sat-ı El Hüsri kullanmıştır. El Hüsri'ye göre Pan-Arabizm dil temeline dayanmakta ve Arapça konuşan tüm ülkeleri kapsamaktadır.[51] Pan-Arabizm Arap dili, tarihi ve

[50] Nizam Özen, ***Turancı Hareketler: Macaristan ve Türkiye (1910-1944)***, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003, s. 2.

[51] Uğur Halil Ay, "Arap Birliğini Doğuran Temel İdeoloji Üzerine Bir Değerlendirme: Arap Milliyetçiliği", ***Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi,*** 2018, s. 38.

kültürünün varlığından köken alması sebebiyle bir kültürel milliyetçilik olarak ele alınabilir. Pan hareketler genelde kültürel olgudurlar. İrredentizm ile karşılaştırıldığı zaman pan hareketler bir noktada kesişse de irredentist hareket sayılmazlar. Çünkü pan hareketlerde sadece bir komşu ülkeye yönelik hareket yoktur. Birlik düşüncesi Pan-Türkizm'de Türk halklarının birleşmesi düşüncesine yöneliktir. Pan-Arabizm'de de miraslar kültürel olup Arapların birleşmesine yöneliktir. Yani pan hareketler tüm dünyadaki halkı etkiler fakat irredentist politikalar bu şekilde oluşmamışlardır. İrredentist politikalarda hedeflenen bölgenin ele geçirilmesi hususu vardır. Birlik fikri olmasından dolayı pan hareketler de irredentizm ile kesişir. Fakat irredentizm daha farklı bir dış politika hareketidir.

Diaspora kelimesi tarihsel olarak Yahudilerin vatanlarından zorunlu sürgünlerini ifade etmek için kullanılmış olup kavramsal çerçevede yaşadıkları ülkede ulusal kimliklerini korurken ait oldukları topraklara dönme isteği içinde olan topluluğu ifade etmektedir.[52] Diasporada bir ulus dünyanın başka yerlerine dağılmış konumda olabilmektedir. Bu konuda Ermeni diasporası örnek gösterilebilir. Çünkü Ermeni nüfusu dünyanın belli bölgelerinde, belli ülkelerde dağılmış olarak bulunan bir nüfustur. Diasporada dağılmış bulunan bir nüfus olmasına karşın, bunlar bulundukları toprakları birleştirme ideali içinde olmazlar. Diaspora içindeki ulusun belli bir toprak hedefi olabilmektedir. Bu hedefe yönelik irredentist politikalar içinde olunabilmektedir. Ermenilerin diasporası ve toprak iddiaları irredentist bir yaklaşım içerir. Diaspora, Ambrosio'nun ifade ettiği gibi irredentist hareketin en alt seviyesidir. Ermeniler, diaspora düşüncesi ile nüfusları arasındaki bağı devam ettirmeye çalışırken de bu konuyu bulundukları ülkelerde lobicilik faaliyetleri yaparak dış politika unsuru olarak kullanmayı da başarabilmektedirler. Ermeni diasporası geçmişten gelen tarihsel birliklerini korumayı hedefleyerek birliktelik kurmaya çalışmaktadır.[53] Bunun faydası olarak da Dağlık Karabağ konusunda Azerbaycan'a yönelik irredentist hareketlerinde uluslararası ortamın tepkisini minimuma indirebilmektedirler. Ermenistan özellikle Rusya'dan aldığı destek ile irredentist politikasını bölgeye yönelik sert bir şekilde devam ettirebilmiştir. Rusya'nın yanında ABD'nin de yaptığı lobicilik ile desteğini almıştır ve böylece Dağlık Karabağ'a

---

[52] Mehmet Çelik, "Kavramsal Olarak Diaspora, Ermeni Diasporası Ve Lübnan Ermeni Diasporası", ***Tarih ve Gelecek Dergisi***, C: 3, Sa: 3, Aralık 2017, s. 322.

[53] Zeynep Boyacıoğlu, ***Ermeni Diasporasının Türk Dış Politikasına Etkileri***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005, s. 28.

yönelik politikalarında tepkiyi minimuma indirebilmiştir. Türkiye, Azerbaycan lehine hareket eden ve durumu değiştirmek isteyen bölgedeki tek ülke olarak görünmektedir.[54] Diasporanın en etkin kullanılabileceği konu yapılan lobicilik faaliyetleri ve toprak iddialarında kendini haklı çıkarmaya yönelik politikalar yürütmektir. Ermeni Diasporasında, Ermeniler diasporanın kabul ettirilmesini sağlayarak irredentist politikalarının en alt düzeyini başlatmışlardır.

Diaspora ile pan hareketler irredentizm ile bir noktada kesişseler bile tam olarak irredentizm içinde yer almazlar. Aslında her ikisi de irredentist politika ve hareketlere kaynaklık edebilir. Fakat irredentizmde yer alan birliktelik unsuru içindeki halk terimi diaspora ile pan hareketler içinde tam olarak görülmeyebilmektedir. Diaspora ile dağıtılmış olan nüfus, bulundukları bölgelerde etkileşim sonucu farklı kültürleri yaşayabilmektedirler, ayrıca bir devlet olarak, sınır dışındaki bir devlet içindeki nüfus ile birleşme isteğinin varlığı da irredentizm için kaçınılmaz bir kuraldır. Diasporada nüfusun dağılmış olduğu her ülkeye yönelik bir irredentist politika yoktur. Örneğin, Ermenistan'ın Ermeni nüfusunun bulunduğu her ülkeye yönelik irredentist politikası yoktur. Ermenistan irredentist politikalarını Dağlık Karabağ ile Türkiye'deki toprak iddiaları ile gündeme getirmektedir ve Dağlık Karabağ'a yönelik politikalarını uygulamaya çalışmaktadır. Bu yüzden diaspora, irredentizm ile kesiştiği ve kaynaklık ettiği halde irredentist bir politika değildir. Pan hareketlerde de aynı durum söz konusudur. Örneğin, Pan-Türkizm Osmanlı zamanında bir politik öğreti olarak Osmanlı'nın kurtuluş yolu ve duyarlı milliyetçiliğin tek yolu olarak önerilmiştir.[55] Yani Pan-Türkizm, Osmanlı'nın bir irredentist politika olarak toprak kazanmaya yönelik uyguladığı bir politika değil de, kültürel anlamda toplumu bir arada tutabilmenin kaynağı olarak görülmüştür. Pan-Türkizm de bu açıdan irredentizmden ayrılır ve irredentizme diaspora gibi kaynaklık eder.

1.2.2.2. İrredentizm ve İlhak ile İltihak Unsuru

İlhak, bir devletin kendisine ait olmayan; başka bir devletin ya da sahipsiz olan bir toprak parçasını ele geçirerek sınırlarına katmasını ifade eder. İlhak ile ilhak edilen bölgedeki kamu mülkiyeti hakları ve halkın sadakatinin ilhak eden devlete girdiği kabul

[54] Ambrosio, s.170.

[55] Jacob M. Landau, "The ups and Downs of Irredentism: The Case of Turkey", Editör: Naomi Chazan, ***Irredentism and International Politics***, London, Adamantive Press, 1991, s. 83.

edilir. İlhak edilen devlet zorlama ya da rıza sonucu ilhak edilebilir. Uluslararası toplumun ilhaka yönelik rıza göstermesi de ilhakın geçerlilik kazanması için önemli bir unsurdur.[56] İltihak[57], katılma anlamına gelmektedir. İltihak olan ülke kendi rızası ile katıldığı ülkenin egemenliği altına girmektedir. İlhak ve iltihak arasındaki temel fark ilhakta bir devletin rıza koşulu aramadan bir bölgeyi sınırlarına katması iken iltihakta bir bölgenin kendi rızası ile bir ülkenin sınırlarına katılmasıdır. İrredentizmin ilhak ve iltihakla benzer özellikler içermesine karşın her ikisinden ayrılmasını sağlayan en önemli faktör, irredentizmin bir politika olması ve sadece akraba topluma yönelik uygulanmasıdır. İrredentist bir başarı sonucu kazanılan bir bölge zaten akraba toplum olduğu için kendi rızası ile bölgeyi alan devletin egemenliği altına girmektedir. Bununla birlikte bölge toplumunun da amacı akraba devletleri ile birleşmek ve bulundukları ülkenin egemenliğinden kurtulmaktır. İlhakta, ilhak edilen bölgenin toplumu ile ilhak eden devletin toplumu arasında akrabalık olgusunun olup olmadığı önemli değildir. İltihak unsurunda da akraba topluluk olma koşulu yoktur. Devlet çıkarları doğrultusunda her bölgeyi ilhak etmeye yönelebilir. İrredentizmdeki gibi bir akrabalık iddiasına ve buna yönelik politikalara gerek yoktur. İlhak ve iltihak unsurları aynı irredentizmdeki gibi uluslararası ortamın rızasından etkilenmektedir. Burada yine önemli olan unsur devletlerin ilhak veya iltihak edilen bölgeye yönelik çıkarlarının varlığı ve eğer çıkarları varsa bunun oranıdır. Devletler ilhakın veya iltihakın çıkarlarını etkileme düzeyine göre durumu tanıyacaklar ya da tanımayacaklardır. Bu konuda ilhak ve iltihak unsuru irredentizm ile aynı paraleldedir.

İlhak konusunda yakın dönemde incelenebilecek örnek Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesidir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsız olan Ukrayna, Sovyetler döneminde etki alanında bulunan Kırım'a anayasasında geniş bir özerklik vererek sınırları içinde kalmasını sağlamıştır.[58] Ukrayna'daki iç karışıklıklar sonucu 16 Mart 2014'te yapılan referandum Rusya'ya ilhak lehine sonuçlanmış ve 18 Mart 2014'te Rus ve Kırımlı yetkililer arasında anlaşma imzalanarak ilhak resmileştirilmiştir.[59]

---

[56] Graham Evans ve Jeffrey Newnham, ***Uluslararası İlişkiler Sözlüğü***, çev.H.Ahsen Utku, İstanbul, Gökkubbe Yayınları, 2007, s. 305.

[57] Bakınız: Türk Dil Kurumu Sözlüğü, https://sozluk.gov.tr/?kelime= , Erişim Tarihi:15.08.2019.

[58] Emrah Zengin, ***Uluslararası Hukukta Kendi Kaderini Tayin İlkesi ve Kırım'ın İlhakı'nın Bu Çerçevede Değerlendirmesi***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, s. 40.

[59] Mustafa Kemal Öztopal, ***Rusya Federasyonu'nun Kırım'ı İlhakına Uluslararası Tepkiler***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun, 2017, s. 23.

1783 yılında Çarlık Rusya'nın egemenliğine giren Kırım'da bulunan Kırım Tatarları zamanla göç ederek nüfus bakımından azalmışlardır. Göç eden Kırım Tatarları yerine Çarlık Rusya tarafından Slavlar yerleştirilerek nüfus bakımından dengeler istedikleri şekilde değiştirilmiştir. Nüfustaki bu değişim Kırım'ın ilhakına kadar geçen sürede Rusya'nın arzu ettiği şekilde artmış ve yapılan referandumda istediği sonucu elde edebilmesini sağlamıştır.[60] Rusya, Kırım'a müdahale ederken soydaşlarının güvenliğini ve korumasını sağlama amacını ortaya koyarak hareket etmiştir. Ukrayna'da iç karışıklığa sebep veren olay, Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile anlaşma imzalayacak olması ve yakınlaşmasıdır. Bu duruma başta Rusya olmak üzere Ukrayna'daki Rus nüfus ciddi tepki göstermiştir. Bu tepkiler protestolara dönüşmüş ve Rusya Kırım'dan gelen yardım isteğini Rus nüfusun güvenliğini bahane ederek zaman kaybetmeden kabul etmiştir.[61] Rusya'nın burada akraba topluluk olarak gördüğü Rus nüfus sebebi ile hareket ettiğine dikkat çekerek irredentist bir yaklaşımla müdahale ettiği ve sonunda Kırım'ı sınırlarına kattığı söylenebilse de bu durum irredentizm değil; ilhaktır. Rusya burada sadece kendi nüfuz alanı ve stratejik olarak önem verdiği Kırım'ı kaybetmemek için zaman kaybetmeden askeri müdahalede bulunmuştur. Tartışmalı bir referandum sonrası ise Kırım'ı resmen sınırlarına katmıştır.

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonrası uluslararası topluluklar ve birçok devlet duruma ciddi tepki göstermiş ve bu durumu tanımamışlardır. BM Güvenlik Konseyi'nde referandum yapılmadan önce referandumun tanınmayacağına yönelik karar alınmak üzere toplanılmış fakat alınan karar daimi üye olup veto etme yetkisi bulunan Rusya tarafından veto edilmiştir. 27 Mart 2014'te BM Genel Kurulu'nda Kırım'daki referandumun tanınmadığına ve Rusya'nın ilhakının kabul edilmeyip Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı duyulduğuna yönelik karar oylanmıştır. Oylama sonucu 58 çekimser, 100 kabul ve 11 ret oyu kullanılmış ve karar kabul edilmiştir.[62] BM'deki görüşmeler sonrası Avrupa Birliği ülkeleri ve ABD, Rusya'ya yönelik ekonomik ve askeri üretim için gerekli hammadde ihracatını kapsayan ambargo uygulaması yoluna gitmiştir. Bununla birlikte bazı Rus politikacılarına ve iş adamlarına seyahat kısıtlaması ve kişisel mal varlıklarının

---

[60] Abdulkadir Baharçiçek ve Osman Ağır, "Kırım'ın Rusya Federasyonu'na Bağlanmasının Rusya'ya Komşu Ülkelere Olası Etkileri", ***Akademik Bakış Dergisi***, Sa: 52, Kasım- Aralık 2015, s. 34.

[61] Öztopal, s. 19-20.

[62] Işık Kuşçu, "Kırım'ın Rusya'ya Katılımının Bölgesel ve Küresel Etkileri", ***Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi***, Ed. Hasret Çomak - Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım, İstanbul, Beta Yayınları, 2014, s. 314.

dondurulması gibi uygulamalara gidilmiştir.[63] Rusya'nın güçlü bir devlet olması ve özellikle BM'de veto yetkisine sahip olması ile Sovyetler Birliği'nin etkin olmuş olduğu topraklarda kurulmuş olan ülkelerdeki siyasi etkinliğinin var olması, ilhak kararına yönelik verilen tepkilere karşı durabilmesindeki en büyük etkenlerdir. Hatay'ın Türkiye'ye iltihak olma sürecinde yaşanan politik süreç Rusya'nın Kırım'ı ilhak etme sürecinden farklı ve uzundur. Türkiye, Hatay konusunda izlediği politikaları akraba topluluğu olan Sancak Türkleri ile birlikte uluslararası toplumu ve siyaseti dikkate alarak belirleyip uygulamıştır. Burada akraba topluluk olan Sancak Türkleri ile akraba ülke olan Türkiye arasında irredentist bir etkileşim söz konusudur. Hatay'ın iltihak kararı ise MC'de resmen kabul edilerek devletlerin onayını almış bir hususdur.

[63] Zengin, s. 46.

İKİNCİ BÖLÜM

HATAY MESELESİ

2.1. Fransa'nın Mandater Konumunu Elde Etmesi

2.1.1. Fransa'nın Hatay'a İlgisi ve Bölgede Nüfuz Sahibi Olması

Haçlı seferleri sırasında Kudüs yolunda olması sebebiyle Haçlı birliklerinin önem verdiği ve ele geçirdiği Hatay; uzun yıllar önemli bir Roma metropolü olmuş, zamanla istilalara uğramış ve Haçlılar ile Arap ve Türkler arasında ele geçirilmeye çalışılan önemli bir bölge olmuştur.[64] 1516 Yılında Osmanlı Devleti'nin Mısır seferi sonucu Osmanlı'nın hâkimiyetine giren Hatay, Osmanlı Devleti'nin idari yönetiminde Halep vilayetine bağlı bir kaza merkezi olarak yer almıştır. Hatay bölgesi Fransa tarafından işgal edildikten sonra 12 Aralık 1918'de İskenderun Sancağı oluşturularak Fransa'nın Suriye mandası altında yer almıştır. Fransa'nın Sancak Bölgesi'ne önem vermesinde Sancak Bölgesi'nin önemli yollar üzerinde bulunması ve İskenderun Limanı'na sahip olması etkili olmuştur.[65] İskenderun Sancağı, Musul, Bağdat, Halep, Şam için doğal bir liman ve Hindistan'a giden alternatif bir yol konumunda olması nedeniyle Avrupa devletleri için stratejik öneme sahip olmuştur. İskenderun Limanı nedeniyle bölge ticaretinde etkili olma isteği ülkelerin limana sık sık donanma gönderip ticari faaliyetlerini aksatmama ve güvenliğini sağlama amacını ortaya çıkarmıştır. İskenderun sahip olduğu liman ve demiryolu ile özellikle Güney Anadolu'nun pamuğuna ihtiyacı olan Fransa tarafından kontrol altında tutulmak istenen bir bölge olmuştur.[66] Hatay, coğrafi olarak bulunduğu konum itibariyle özellikle başta Suriye olmak üzere Ortadoğu ve dünya devletleri açısından önemli bir konuma sahiptir. Hatay, batı ve doğu arasında 'Belen Geçidi' ile karasal bağlantıyı

---

[64] Amin, Maalouf, ***Arapların Gözünden Haçlı Seferleri***, çev. Ali Berktay, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2019, s. 34.

[65] Naim Ürkmez***, Tanzimat'tan 1.Dünya Savaşı'na İskenderun***, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2012, s. 455.

[66] Naim Ürkmez, "I. Dünya Savaşı'nda İskenderun'un Stratejik Konumu ve İşgali", Editörler: Halil Çetin ve Lokman Erdemir, **Savaş *Tarihi Araştırmaları Uluslararası Kongresi 100. Yılında 1. Dünya Savaşı ve Mirası Bildiriler***, C. 1, Çanakkale, Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 332.

sağlamakla birlikte 'İskenderun Limanı' ile de Ortadoğu'nun Akdeniz'e açılmasını sağlamaktadır. Sahip olduğu demir yolları ile Bağdat'ın batısında kalırken bu tren yolları ile batıda İstanbul'a kadar bölge bağlantısını gerçekleştirmektedir. Bu yollarla Halep ve Şam üzerinden Süveyş Kanalı'na kadar uzanılabilmektedir. Süveyş Kanalı'nın bölge üzerindeki önemi de dikkate alındığında İskenderun Körfezi'nin sahip olduğu geniş ticari hacmi sömürgeci devletlerin ciddi anlamda dikkatini çekmiştir.[67]

Birinci Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı Devleti'nin paylaşım planları hazırlanırken Fransızlar Hatay'ın içinde bulunduğu ve Suriye sınırlarında görmek istedikleri Çukurova bölgesini almak istiyorlardı. Çünkü bölgenin sahip olduğu stratejik önem Fransa'nın sömürge politikaları açısından çok önemliydi. Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'nın bu isteği Şam vilayetindeki yetkililer tarafından biliniyor ve destekleniyordu. O dönemde bölgenin öneminin farkında olan Rusya ve İngiltere, Fransa'ya karşı başta bir tepki göstermişlerdir. Fakat özellikle Rusya'nın boğazlar konusundaki hassasiyeti dikkate alınarak Fransa'nın boğazlar üzerinde bir hak talep etmemesi ile Rusya, Fransa'ya karşı gelmemiştir. 1916 yılında akdedilen Skyes-Picot Antlaşması ile Fransa'ya verilecek bölgeler teyit edilmiş ve İngiltere'nin bölge üzerindeki etkisi de dikkate alınarak Halep-Şam-Musul üçgeni nüfuz bölgesi olarak Fransa'ya verilmiştir. Ayrıca İskenderun Limanı açık bir liman olarak kabul edilmiştir. Bu durum Rusya ve İngiltere tarafından aynı yıl kabul edilirken, 1917 yılında da İtalya tarafından kabul edilmiştir. İngiltere'nin bu hususu bu kadar rahat kabul etmesine olanak sağlayan en büyük faktör bölgenin Arap olmadığını öngörmesidir. İngilizler, Mekke Şerifi olan Şerif Hüseyin ile müzakere yaparken Mersin, İskenderun Limanlarını içinde bulunduran ve Şam, Humus, Hama ve Halep'in batısında kalan bölgenin Arap bölgesi olmadığını beyan etmişlerdir.[68]

Mondros Mütarekesi ile İngiltere ve Fransa bölgeyi işgal etmek istemişlerdir. İlk işgal denemelerinde İskenderun'dan çıkarma yapılmak istenmiştir. Fakat başarılı olunamamıştır. Çünkü bölgede Osmanlı'nın Yıldırım Orduları Grubu vardı ve komutası Mustafa Kemal'e aitti. Osmanlı Hükümeti daha sonra Mustafa Kemal'i

---

[67] Yücel Güçlü, ***The Question Of The Sanjak Of Alexandretta, A Study in Turkish- French- Syrian Relations***, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001, s. 3.

[68] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 6-7.

İstanbul'a geri çağırmış ve Yıldırım Orduları Grubunu da dağıtmıştır. Böylece İngiliz ve Fransız Birlikleri ikinci işgal denemelerinde başarılı olmuş ve bölgede nüfuzlarını tesis etmişlerdir.[69] Mondros Mütarekesi'nden sonra bölgede nüfuz sahibi olan İngilizler bölgeden Fransa lehine olmak üzere çekilmişlerdir. Böylece 1 Kasım 1919 itibariyle Fransa'nın bölgedeki nüfuzu başlamıştır. Fransa bölgede etkin olmak için Ermenilerden yararlanmış ve onlardan Lejyon Kıtaları adını verdikleri birlikler oluşturmuşlardır. Bunlara karşı da bölgede Türk direnişi başlamıştır.[70]

İngilizlerin bölgeden çekilmesi ile tek nüfuz sahibi konumunda kalan Fransa bölgede kendi öngördüğü yönetim sistemini mandater sıfatıyla çıkarları doğrultusunda yerleştirmeye çalışmıştır. Bunları yaparken Türk direnişi ile karşı karşıya kalmıştır. Fakat Fransa Türk nüfusunun çoğunlukta olmasına karşın onları dikkate almamış ve sisteme entegre olmaları için baskı politikaları uygulamıştır.

2.1.2. Fransız Mandaterliğinin Tescili ve Ankara İtilafnamesi

2.1.2.1. Fransız Mandaterliğinin Tescili

Manda sistemi Birinci Dünya Savaşı sonucu oluşturulmuş olan bir sistemdir. Birinci Dünya Savaşı ile sömürgeci devletlerin yayılmacı politikalarına ABD, Wilson İlkeleri ile darbe vurmuştur. Çünkü bu ilkeler ile artık mağlup olan ülkelerin yönetimleri, sömürgeci olan galip devletlerin çıkarları ile değil; mağlup devletlerin halklarının istekleri doğrultusunda şekillenecekti. Amaç yöre halklarının yarar ve çıkarlarına zarar gelmemesidir. Bu sebeple sömürgeci devletler çözüm olarak Manda Sistemi'ni ortaya atmışlardır.[71] Bu görüşleri savunan ABD yetkilileri, İskenderun Bölgesi'nde manda sahibi olmak istemişlerdir. Bu amaçla İskenderun Bölgesi'ne yetkililer gelmiş ve savundukları gibi halkın düşüncelerini önemsediklerini göstermek için halkı temsil eden yetkililere mandater olarak kimi istediklerini sormuşlardır. ABD Heyeti, bölgedeki Türkleri temsilen Türkmenzade Ahmet Ağa ile görüşmüştür. Heyet, Ahmet Ağa'ya kimi istediklerini sormuş ve "Türkleri" cevabını almıştır. Heyet, halkın görüşlerini savunma felsefesi içinde hareket ettiklerini belirtmelerine karşın Ahmet

---

[69] Hamit Pehlivanlı, Yusuf Sarınay ve Hüsamettin Yıldırım, **Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)**, Ankara, Asam Yayınları, 2001, s. 32.

[70] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 9-10.

[71] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 13.

Ağa'ya bunun olmayacağını ifade etmiş ve kimi istediklerini tekrar sormuştur. Ahmet Ağa aynı cevabı tekrarlamış ve heyetten tekrar olumsuz cevap almıştır. Bunun üzerine heyete "Türkler gelmezse biz onlara gideriz" cevabını vermiştir. Ahmet Ağa'nın son cevabı ile aslında Fransa'nın bölgede nasıl bir direnişle karşılaşacağının sinyalleri verilmiştir. Bu sinyallerle birlikte bölgeden Amerikan Mandasına da destek çıkmayacağı anlaşılmıştır. ABD bunun üzerine Wilson İlkeleri'nin gereği olarak bölgeye ziyarette bulunduğunu ifade etmiştir.[72]

Fransa tarafından nüfuzu altına alınan bölgeler, MC Misakı'nın 22. maddesi ekseninde, 25 Nisan 1920'de Müttefik Devletler Yüksek Konseyi San Remo toplantısında "A" türü manda yönetim olarak kabul edilmiştir. Böylece Fransa mandater devlet olarak nüfuzu altındaki bölgelerde konumunu uluslararası anlamda meşrulaştırmıştır. Fransa mandater devlet olarak bölgede kendi isteği doğrultusunda yönetim birimleri oluşturmuş ve bölgeyi Halep, Şam, Lübnan ve Alevi Bölgesi olarak dört birime ayırmıştır. Fransa'nın oluşturduğu manda bölgeleri içinde İskenderun Sancağı özerkliğini koruyarak Halep Hükümeti'ne bağlanmıştır.[73] Yönetimi özerk durumda bırakılan İskenderun Sancağı, sancakta bulunan bir Fransız müşavirin onayı ile hareket edebilecekti. 9 Ekim 1920'de yayımlanan emirname ile İskenderun Sancağı için özerk bir idare meclisi teşkil edilmiştir. Bu meclisin, şube müdürlerinin dört mensup ve dört seçilmiş üyeden oluşturulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Fransa oluşturduğu manda rejimi ile ilgili mandateri olduğu bölgeler için MC'ye taahhütte bulunmuştur. Bu taahhütleri içeren Fransız senedi 24 Temmuz 1922'de MC tarafından kabul edilmiş ve karara bağlanmıştır. Manda yönetimleri ise 29 Eylül 1923'te onaylanmıştır.[74]

2.1.2.2. Ankara İtilafnamesi

Fransa'nın bölgede manda devleti konumunda bulunması ile Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmış olan ve sorunlarını çözmeye çalışan Türkiye arasında ilişkiler iyi başlamamıştır. Fakat Türkiye de Fransa da sorunu diplomatik yollarla çözmeye çalışmıştır. Türkiye, Hatay'ı Misak-ı Millî sınırları çerçevesinde gördüğü için

[72] Mursaloğlu, s. 25.

[73] Pehlivanlı vd., s. 33.

[74] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 15-16.

Fransa'nın bölgedeki durumunu kabul etmiyordu. Fakat buna sert bir tepki de veremiyordu. Diplomatik anlamda sorunu çözmeye çalışan Türkiye, ilk olarak Londra Konferansı'na kendini resmen davet ettirme başarısının ardından Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey ve Fransız Başbakanı Aristide Briand arasında imzalanan fakat TBMM tarafından kabul edilmeyen "Bekir Sami Bey Anlaşması" ile İskenderun Sancağı sorununa yönelik ilk diplomatik girişimini yapmıştır. Bu anlaşmada iki taraf arasındaki çatışmaların durdurulması, esirlerin iadesi, Fransız askerlerinin Kilikya'nın önemli bir bölümünü boşaltması ve Fransızlara Anadolu'da iktisadi ayrıcalıkların verilmesi, Fransız Hükümeti'nin İskenderun'da özel bir idari rejim kurması, Türk ırkından gelen nüfusa kültürünü geliştirme ve Fransızca ile Arapçanın yanında Türkçenin de resmî dil sayılması konuları yer alıyordu.[75] Anlaşmada bir madde ile İskenderun Sancağı Fransa'ya bırakılıyordu. Bu özellikle de Sancak Türkleri tarafından hiç hoş karşılanmamış ve bölgedeki Türk temsilciler İsmet İnönü'ye durumu ifade etmişlerdir. Bu maddeden sonra Fransız Dışişleri Genel Sekreteri Philippe Berthelot, İstanbul ve Beyrut'a yolladığı telgraflarla İskenderun Bölgesi'nin Halep'ten ayrılması gerektiğini ve Sancağın ayrı bir devlet olarak kurulmasının gerekli olduğunu belirtmiştir.[76] Türkiye'nin Fransa'ya Sancak Bölgesi'ndeki Türk nüfusun ağırlığını ve önemini kabul ettirmesi bakımından bu anlaşma çok önemlidir. Anlaşma her iki devlet tarafından da meclislerde onaylanmamıştır.

Bekir Sami Bey anlaşmasının uygulanmamasından sonra 9 Haziran 1921'de resmî görev üstlenmediğini beyan eden Fransız yetkili Franklin Bouillon görüşme yapmak üzere Ankara'ya gitmiştir. Burada Mustafa Kemal Atatürk ve heyeti ile birlikte iki hafta kadar temaslarda bulunmuştur. Bouillon bu görüşmeler sırasında Mustafa Kemal'den gayri resmî ve kişisel bir anlaşma taslağı istemiştir. Bouillon Ankara Hükümeti'nin her geçen gün güçlendiğinin, başarılara imza attığının, ordusunun büyüdüğünün farkında olmuştur. Bu sebeple Bouillon Ankara'daki Hükümet ile Fransa'nın zaman kaybetmeden ve Türkiye, Yunanistan'a karşı tam anlamıyla zafer kazanmadan Sancak ile ilgili bir anlaşma yapılmasını istemiştir. Yapılmakta olan görüşmeler sonlanmadan ara verilmiştir. Görüşmelere ara verdikten sonra Bouillon'un haklı olduğu Türklerin Yunanlılara karşı kazandığı zaferler sonucu

[75] Ada, s. 43.

[76] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 26.

Fransa tarafından anlaşılmıştır. Bunun üzerine Bouillon yetkilendirilip anlaşma yapmak üzere Türkiye'ye geri gönderilmiştir. Türkiye, batıda Yunanistan ile savaştığı için diğer bölgelerdeki barış ortamını bozmak istememiştir. Çünkü tüm gücünü batıya kaydırıp öncelikle tüm Anadolu'yu kurtarmaya çalışmıştır. Bu dönemde Ankara Hükümeti, Sancak Bölgesi'ni Misak-ı Millî içinde gördüğünü bölgedekilere ifade etmiş ve bölgede cemiyetlerle sürdürdükleri bağımsızlık mücadelelerine devam etmelerini istemiştir. Fransa ile bir çatışmadan uzak durmaya çalışan Ankara Hükümeti, Sancak Bölgesi'ndekilere de "Sancak'la ilgileniyoruz" mesajı vermek için bölgeden Ankara'daki meclise üç milletvekili seçtirmiştir. Ankara'nın Sancak'ta bir savaş istemediği döneme paralel olarak Fransız Başbakanı Briand da bölgede çatışmadan uzak durulmasını istediğini, Sancak'ta görevli olan Fransız komutasındaki yetkililere iletmiştir.[77]

Türkiye'nin Sancak ile ilgili ilk dönemlerde bu şekilde temkinli davranmasının en büyük sebebi daha Anadolu'nun tamamen düşmandan arındırılmamış olmasıdır. Ayrıca Türkiye uluslararası ortamda kendine bir konum yaratmaya çalışırken, barışçı ve statükocu bir yapı içinde hareket ettiğini göstermeye çalışmıştır. Yurtiçinde Yunanlılar ile savaş halinde olan Ankara Hükümeti, Sancak içinde askerî bir operasyona girişirse hem güç kaybedecekti hem de dünyada yayılmacı politikalar güden bir devlet olarak lanse edilecekti. Bunları düşünen Ankara hükümeti Anadolu'nun sorunlarını çözene kadar Sancak'la ilgili sorunları, resmi anlamda bölgeyi bağımsız yönetime kavuşturacak şekilde çözmeye çalışmış ve yapılan anlaşmalarla bunu kademe kademe gerçekleştirmiştir. Türkiye bu şekilde Sancak'taki duruma hem uzak kalmamış hem de tam anlamıyla açık açık olaya müdahil olmayarak Sancak içindeki temsilcileri aracılığıyla Sancak ile bağlantılarını devam ettirmiştir.[78]

Ankara Hükümeti bir çatışmadan kaçmayı ısrarla savunurken aynı görüşte olan Fransa ile 20 Ekim 1921 tarihinde "Ankara İtilafnamesi" imzalanmış ve bölge üzerinde barış sağlanmıştır. Bu itilafname şu maddelerden oluşmaktaydı:

> " *1. Tarafeyni akideyn işbu itilafnamenin imzasından itibaren aralarında hali harbin nihayet bulacağını beyan ederler. Ordular, memurini mülkiye ve ahali keyfiyetten derhal haberdar edilecektir.*

[77] Ada, s. 48-50.

[78] Rifat Uçarol, ***Siyasi Tarih (1789-1999)***, İstanbul, 2000, Filiz Kitabevi, s. 589.

2. İşbu itilafnamenin imzasını müteakip, tarafeyn üserayi harbiyesile mevkuf veya mahpus bulunan Türk veya Fransız bilimum eşhas serbest bırakılacak ve kendilerini tevkif eden taraf masrafile bu hususta irae edilecek en yakın şehre sevk olunacaklardır. İşbu madde hükmü, tevkif hapıs veya esaretin tarih ve mahalli her ne olursa olsun, tarafeynin bilimum mevkufin ve mahpusinine şamildir.

3. İşbu itilafnamenin imzasından itibaren azami iki ay müddet zarfında Fransız kıtaatı sekizinci maddede mezkûr hattın cenubuna ve Türk kıtaatı mezkûrun şimaline çekileceklerdir.

4. Üçüncü maddede mezkûr müddet zarfında vukua gelecek tahliye ve işgal, tarafeynin askeri kumandanları tarafından tayin edilecek bir muhtelit komisyon marifetile tespit olunacak suver ve eşkâle tevfikan icra edilecektir.

5. Tarafeyni akideyn tahliye edilen arazide, arazii mezkurenin işgalini müteakip, tam bir affı umumi ilan edeceklerdir.

6. TBMM Hükümeti Misakı Millide alenen tanınan ekalliyetler hukukunun, bu hususta Düveli Mütelife ile bunların hasımları ve bazı müttefikleri arasında münakit mukavelattaki aynı esasa müsteniden kendi tarafından teyit olunacağını beyan eyler.

7. İskenderun mıntakası için bir usulü idarei mahsusa tesis olunacaktır. Mıntakai mezkurenin Türk ırkından olan sekenesi harslarının inkişafı için her türlü teshilattan müstefit olacaklardır. Türk lisanı orada mahiyeti resmiyeyi haiz olacaktır.

8. Üçüncü maddede zikredilen hat berveçhi ati tesbit ve tasrifh edilmiştir: Hattı hudut İskenderun körfezi üzerinde Payas mevkiinin heman cenubunda olmak üzere intihap olunacak bir noktadan başlayacak ve kariben Meydanı Ekbeze doğru gidecektir.(Şimendifer istasyonu ve bu mevki Suriyede kalacaktır.) oradan hattı mezkûr Marsuva mevkiini Suriyeye ve Karnaba mevkii ile Kilis şehrini Türkiye'ye bırakmak üzere şarkiye doğru meyl edecektir. Oradan Çobanbey istasyonunda demir yoluna mülaki olacaktır. Badehu Bağdat demiryolunu takip edecek ve demir yolunun Platformu Nusaybine kadar Türk arazisi üzerinde kalacaktır. Oradan Nusaybin ile Cezirei ibni Ömer arasındaki eski yolu takip ederek Cezirei ibni Ömerde Dicleye vasıl olacaktır. Nusaybin ve Cezirei ibni Ömer mevkilerile yol Türkiye'ye kalacaktır. Bu yoldan istifade hususunda her iki memleket aynı hukuka malik olacaklardır. Çobanbey ve Nusaybin arasındaki demir yolunun istasyon ve mevkifleri demir yolu platformunun aksamından addedilerek Türkiyeye kalacaktır. İşbu itilafnamenin imzasından itibaren bir ay zarfında hattı mezkûru tesbit etmek üzere tarafeyn murahhaslarından mürekkep bir komisyon teşkil olunacaktır. Bu komisyon aynı müddet zarfında işe mübaşeret edecektir.

9. Sülalei Osmaniyenin müessisi Sultan Osmanın büyük pederi Süleyman Şahın Caber kalesinde kâin ve Türk Mezarı namile maruf merkadi müştemelatile beraber Türkiyenin mali olarak kalcak ve Türkiye orada muhafızlar ikame ve Türk Bayrağı keşide edebilecektir.

10. TBMM Hükümeti Pozantı ile Nusaybin arasındaki Bağdat demiryolu parçası imtiyazının ve Adana vilayetinde inşa edilmiş bulunan şubelerin imtiyazile beraber imtiyazlara merbut ve bilhassa işletmeye ve nakliyat ticaretine müteallik kaffei hukuk, müsaadat ve menafii ile birlikte Fransız hükümetinin irae edeceği

bir Fransız grubuna devredilmesini kabul eder. Türkiye, Meydanı Ekbezden Çoban Beye kadar Suriye arazisinden şimendiferlerle nakliyatı askeriyesini icra etmek hakkını haiz olacaktır. Suriye dahi Çobanbeyden Nusaybine kadar Türk arazisi üzerinde şimendiferle nakliyatı askeriyelerini icra etmek hakkını haiz olacaktır. İşbu parça ve şuabat üzerinde esas itibarile hiçbir tarifei mütefavite vazolunamaz. Ledelicap işbu kaide hilafında hareket edilebilmesi hususunu iki hükümet müttefikan tetkik etmek hakkını muhafaza ederler. İtilafın ademi imkanı halinde tarafeynden her biri tekrar serbestii hareketi ihraz edecektir.

11. İşbu itilafnamenin tasdikinden sonra Türkiye ile Suriye arasında bir gümrük mukavelenamesi aktiçin muhtelit bir komisyon teşkil olunacaktır. Mezkûr mukavelenin şerait ve müddeti devamı işbu komisyon tarafından tayin olunacaktır. Salifüzzikir mukavelenin aktine kadar tarafeyn serbestii hareketlerini muhafaza edeceklerdir.

12. Kuveik suyu Halep şehri ile şimalde Türk kalan mıntıka arasında her iki tarafı hakkaniyet perverane bir surette tatmin edecek veçhile tevzi olunacaktır. Halep şehri mıntakanın ihtiyacına medar olmak üzere kendi masrafile Türk toprağında Fırattan dahi su alabilecektir.

13. Mukim ve nim göçebe ahaliden sekizinci maddede tespit edilen hattın öte veya beri tarafında kâin mer'alarda hakkı intifaa veya emlak ve araziye malik bulunanlar kemafissabık haklarını istimalde devam edeceklerdir. Bunlar işletme ihtiyaçları için serbestçe ve hiçbir gümrük veya mer'a resmi ve ne de sair hiçbir resim vermeksizin hattı mezkûrun bir tarafından diğer tarafına yavruları ile beraber hayvanlarını alat ve edevatlarını, tohumlarını ve mahsulatı ziraiyelerini nakledebileceklerdir. Bunlara müteallik teklif ve rüsumu ikamet ettikleri memlekette eda etmeğe mecbur oldukları mukarrerdir."[79]

Antlaşma Sancak'taki Türkler tarafından tepki ile karşılanmış; Ankara ise bölgedekilerin olaya temkinli yaklaşmasını istemiştir. Ayrıca Ankara Hükümeti'nin bölgedeki Türklere mücadelelerine devam etmelerini söylemesi Türkiye'nin durumla ilgilenmeye devam edeceğinin en açık göstergesidir. Türkiye, anlaşma ile bölge üzerindeki etkinliğini arttıracak çok önemli hakları, Fransa'ya resmen kabul ettirmiştir. Bu haklar, Türkçenin kullanımı ve resmî dil olarak kabul edilmesini, Sancak yönetiminin özerk olmasını, Türkiye'nin İskenderun Limanı'ndan faydalanabilmesini kapsıyordu.[80] Böylece Türkiye, Fransa'ya bölgedeki Türk nüfusunun önemini ve bölgedeki Türk etkisini resmen tanıtmış oluyordu. Bu şekilde Fransa, Ankara Hükümeti ile resmî antlaşma yaparak bağımsızlık mücadelesi içinde olan Türkiye'yi resmen tanımıştır. Türkiye bu şekilde bağımsızlık mücadelesine devam ederken, irredentist politikalar güderek sınırlarını genişletmeye çalışan bir

[79] ***Düstur***, Üçüncü Tertip, C. 2, 10 Mart 1337-28 Şubat 1338, İstanbul, Milliyet Matbaası, 1929, s. 152-158.

[80] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 29.

devlet olmadığı imajını vermeyi başarmıştır. Türkiye, bu antlaşma ile elde ettiği haklar çerçevesinde özel temsilciler ile Sancak konusundaki politikalarını da dolaylı olarak direkt Sancak içinde etkin olmaya çalışarak gerçekleştirmiştir.

Antlaşmadan sonra TBMM'deki oturumda Atatürk hem Sancak Bölgesi'ndeki Türklere mesaj vermek hem de Hatay Sorunu konusundaki düşüncelerinin anlaşılması için bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmada Atatürk şunları ifade etmiştir:

> " *Bu bir musamahaname değildir. Bir anlaşmadır. Anlaşma günü gelirse, kuvvetli olursak bu hattın haricinde bazı temel isteklerimizi istemekten bizi men edecek hiçbir şey olamaz. Kuvvetli ve tedbirli bulunmaya bağlı bir şeydir… Ben kendi muhakememi, kendi kanaati vicdaniyemi arz ediyorum. Bunun bütün mesuliyetini üstüme alarak söylüyorum: bunu yapmakla bütün memlekete, orduya ve millete, atiye hizmet edeceğimize kaniim.*"[81]

Atatürk bu sözlerle Sancak Sorunu'nun çözümü için uygun ortamın oluşmasını beklediğini ifade etmiştir. Ayrıca sözlerinde uygun ortamın geleceğine olan inancını da belirtmiştir. Böylece Sancak Türklerine ve Anadolu halkına Hatay sorununun bu antlaşma ile sonlanmadığını ifade etmiştir. Lozan Barış Antlaşması ile "Ankara İtilafnamesi" teyit edilmiştir. Daha sonra da Fransa ve Türkiye arasında imzalanan 30 Mayıs 1926 tarihli "Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi" ile Sancak Bölgesi'nin sahip olduğu özerk yönetim teyit edilmiştir.[82]

2.2. Manda Yönetiminden Kurtuluş ve Hatay Devleti'nin Kurulması

2.2.1. Fransız Yönetimine Karşı Türklerin Bağımsızlık Mücadelesi

Sancak Bölgesi'nin Fransız mandaterliğine bırakılmasından sonra Türk ailelerinin bir kısmı Hatay'dan ayrılıp Mersin, Adana ve Gaziantep bölgelerine yerleşmişlerdir. Sancak'tan ayrılan ailelerin genellikle Sancak'ta huzur bulamayacaklarını ve rahat bırakılmayıp başka bir bayrak altında yaşama düşüncesini kabul edemeyeceklerini düşünenlerin oluşturduğu Türkiye sevdalısı aileler oldukları söylenebilir. Bu ailelerin bir kısmı Sancak'ta çete savaşı vermiş kişilerin ailelerinden oluşmuştur. Ankara İtilafnamesi gereği genel bir af ilan etmesi gereken Fransa, af ilan

[81] Murat Uça, ***Türkiye Açısından Hatay Sancağı'nın Stratejik Önemi***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, Temmuz 2002, s. 22.

[82] Pehlivanlı vd., s. 36.

etmemekle birlikte kendilerine karşı silahlı direnişte bulunan Türkmen beylerini affetmemiştir. Antlaşma gereği Sancak sınırlarında Türklerin lehine uygulaması gereken adımları hayata geçirmeyip bölgenin ileri gelen Türklerine de giderek artan bir baskı uygulamıştır. Adana'ya yerleşen aileler arasında tüccar, gazeteci, öğretmen gibi mesleklere sahip olup Hatay'da etkili olabilen insanlar yer almaktaydı. Bu kişiler mücadele ve etkileşim amacıyla Adana'da kurdukları cemiyet ile hem Türkiye hem de Hatay ile etkileşim içinde olarak Sancak meselesinin çözümü için mücadele etmeye devam etmişlerdir.[83]

2.2.1.1. Manda Yönetiminde Türk Direnişleri ve Fransa'nın Tepkileri

Fransızlar, Ankara İtilafnamesi'nin gereklerine hiçbir zaman tam anlamıyla uymamışlardır. İtilafnamede yer almamasına karşın, Sancak'taki Türk direnişinin temsilcisi konumundaki Tayfur Sökmen'in çabaları sonucu gayri resmî olsa da Fransızlardan bir genel af ilan etmeleri sözü alınmıştı. Amaç Fransa'nın İtilafname sürecine kadar Türkler lehine hareket edenleri cezalandıramamasıydı. Çünkü cezalandırma ile Fransa, Türk direnişine büyük bir darbe vurabilirdi.[84]

Sancak'ta özerk yönetim kurulduktan sonra ilk Sancak Meclisi oluşturulmuştur. Meclis başta Halep Hükümeti'ne bağlıyken, Fransa'nın Halep ve Şam vilayetlerini Suriye Devleti adı altında birleştirmesi ile Suriye Devleti yetkisi altına girmiştir. 1926 yılında Sancak'ta yapılan seçimler ile 12 üyeli idare meclisi oluşturulmuştur. Bu idare meclisi Sancak'ın gelecekteki statüsü hakkında da söz sahibi olacaktı. Seçimler sonucu kurulan idare meclisi Sancak Bölgesi'nin bağımsızlığını, hazırladığı bir yasa ile ilan etti ve bununla birlikte hazırlamış olduğu anayasayı ilan etmek istedi. Fakat Fransa bu durumu kabul etmedi ve bölgeye Fransız temsilcisi ile Suriye Maliye ve Adalet Bakanlarını gönderdi. İdare meclisi ile irtibata geçen bu temsilciler baskıları sonucu bağımsızlık kararını geri aldırmışlardır.[85] Bağımsızlık kazanılmasa da idare meclisinin bu şekilde karar alması Sancak Bölgesi'nin kendini

---

[83] Yusuf Duran, ***İskenderun Sancağı'nda Fransız Mandası (1920- 1936)***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 67-68.

[84] Sökmen, s. 61.

[85] Ada, s. 84.

Suriye içinde görmeyip Manda rejiminden kurtuluş yolu aradığının önemli bir kanıtıdır.

Sancak Bölgesi'ndeki ikinci seçimler Suriye'nin meclis seçimleri ile aynı anda yapılmıştır. İskenderun idare meclisine, nüfusa göre Antakya'dan iki Türk, iki Sünni Arap, bir Ortodoks ve iki Alevi; Kırıkhan'dan bir Türk ve bir Ermeni; İskenderun'dan bir Türk, bir Alevi ve bir Ortodoks olmak üzere on iki üye seçilmiştir. Türk üyeler olarak seçilen Abdulgani Türkmen ve Dr. Abdurrahman Melek meclisteki görüşmeleri ve bölgedeki faaliyetleri sırasında Türkiye'ye olan bağlılıkları ile mandaterliğe ve Suriye'ye bağlanmaya karşı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu hareketleri ile Sancak Türklerini bir araya toplayan iki mebus görev süreleri dolmadan Mandater Fransa tarafından görevlerinden alınmışlardır.[86] Fransa hiçbir şekilde halkın Türkiye lehine hareket etmesini istemiyordu. Fransa özerk yönetimin idare meclisindeki temsilcileri etnik kökenlerine ve dinlerine göre belirlediği gibi halkı da bu şekilde bölmeye çalışarak bir bütün halinde Manda Yönetimi'ne karşı çıkılmasına engel olmaya çalışmaktaydı.

Bölgede Türkler kurdukları cemiyetlerle olsun, anavatandan çıkan kararları izlemekle olsun bağımsızlık için mücadele etmişler ve ellerinden gelen her şeyi yapmışlardır. Türkiye'den açık bir destek olmamasına rağmen bölgeye dolaylı olarak yapılan her türlü destek halkın umutlu bir şekilde hareket etmesine yetmiştir. Türkiye'de yapılan reformlar Sancak Bölgesi'ndeki Türkler tarafından da uygulanmak istenmiştir. Fakat Fransa bunlara çok sert bir şekilde müdahalede bulunmuştur. Fransa'nın mandater konumunda olup özerk bir yönetim altında tuttuğu İskenderun Bölgesi'nde Türkiye yandaşlarına yaptığı baskıları anlatması bakımından en etkili örneklerden biri şapka hadisesidir.

Türkiye'deki şapka inkılâbının etkisi ile Sancak'taki Türkler, Türkiye'ye bağlılıklarını göstermek için şapka takmaya başlamışlardır. Türkler içinde şapka giyen nüfus her geçen gün artarken buna karşı olarak da şapka takan Hıristiyanlar şapkalarını çıkarıp Suriye'ye bağlılık simgesi olarak görülen fesleri takmaya başlamışlardır. Bu konuda Fransa o kadar baskı uygulamıştır ki, resmî dairelerde işlem yapmaya giden şapkalı insanlara memurlar "şapkanı çıkardıktan sonra gelirsen işin derhal görülür"

[86] Abdurrahman Melek, ***Hatay Nasıl Kurtuldu***, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991, s. 18-19.

tarzında sözler söyleyerek şapka takan insanların işlemlerini yapmamışlardır.[87] Bu tür baskılardan dolayı Türkler hoşnutsuzluk içindeydi; çünkü Türkiye'ye karşı olanların camilerinde bile şapkaya karşı vaazlar verilmekteydi. Bu sebeple buna tepki göstermek isteyen dört Türk genci şapkalarıyla birlikte camiye gitmişlerdir. Camide imama şapka ile ilgili bazı sorular sormuşlardır. Camiden çıkarken ise şapka karşıtları tarafından sopalarla çok ciddi şekilde dövülerek yaralanmışlardır. Fransız polisleri sözde bölgeyi hemen kontrol altına almış ve olaya müdahale etmiştir; fakat tek yaptıkları yaralıları bir süre bölgede acı içinde beklettikten sonra tedavi ettirmeden camiden alıp evlerine göndermek olmuştur.[88] Bu olaydan sonra şapka takılması bölgede git gide artarak devam etmiştir. Hatta Türk taraftarları bölgede kendi imkânları ile şapka alarak dağıtmışlardır. Atatürk'e olan bağlılığın göstergesi olarak şapka takılmaya devam edilmiştir. Bölgede Fransa'nın Alevileri Türk olmayan grup olarak nitelendirmesine karşı olarak da Alevi şeyhleri şapka takmışlardır. Bu şekilde Atatürk'ün tezi olan bölgedeki Alevilerin Eti Türkü olduğu tezine Aleviler destek olmuştur. Günümüzde bile bölgedeki Alevi şeyhleri şapka takmaya devam etmektedirler.[89] Şapka hadisesini müteakip bölgede her grup kendi simgelerini kullanmaya yönelmiştir. Dükkân levhalarında bile farklılıklar görmek mümkün olmuştur. Sancak Türkleri kırmızı, Hıristiyanlarla Ermeniler siyah, Araplar yeşil renklerin olduğu tabelalar asmıştır.[90] Bir nevi semboller savaşı ortaya çıkmış ve bu tür somut hareketlerle gruplar arasındaki farklılıklarla ayrışmalar daha da belirginleşmiştir.

Bölgede Fransa ciddi anlamda Türk direnişlerine ve Türk yandaşlarına sert şekilde tepkiler gösterip baskılar uygulamıştır. Fransızlar, Türk temsilcilerinden olan ve daha sonra Hatay Devlet Reisi olan Tayfur Sökmen'in evini yakmışlar, Antakya'nın merkezinde en kalabalık caddede yaşlı bir insanı Türk yandaşı olduğu için öldürmüşlerdir. Fransızlar baskı uygulamalarını sadece insan öldürerek değil bazı eylemlerle de göstermişlerdir. Örneğin Antakya Kız Lisesi'nde öğrenciler lise içindeyken bina kapatılmış ve öğrenciler içeriden çıkarılmayarak iki gün hapsedilmişlerdir.[91] Fransa her geçen gün uygulamalarını daha da sertleştirerek

87 Melek, s. 20-21.

88 Mursaloğlu, s. 37.

89 Mehmet Mursaloğlu, Röportaj, 10 Şubat 2010.

90 Duman, s. 168.

91 Mursaloğlu, Röportaj.

mandater konumundan çok işgalci görüntüsü vermeye başlamıştır. Buna paralel olarak da Türkiye olaya daha çok müdahil olmaya başlamıştır.

Türkiye, Sancak Bölgesi'nde olaylara ve siyasi konjonktüre direkt müdahil olmaktan kaçınması sebebiyle politikalarını uygulayabilmek için İstanbul'da "Antakya-İskenderun ve Havalisi Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" kurulmuştur. Bu cemiyet aracılığı ile Türkiye'de Hatay'dan getirilen öğrenciler okutulmuştur. Ayrıca cemiyet Hatay'daki şubesi aracılığı ile Türkiye-Sancak ekseninde görüşmelerin ve politikaların uygulanması rolünü de oynamıştır.[92] Bu cemiyet daha sonra "Hatay Erginlik Cemiyeti" adını alarak faaliyetlerini sürdürmüştür.[93]

2.2.1.2. İskenderun Sancağı'ndaki Fransız Mandaterliği'nde Sona Doğru

1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanması ile uluslararası ortamdaki en büyük sorununu halletmiş olan Türkiye, MC'ye de üyeliğinin varlığı ile uluslararası ortamdaki en önemli amaçlarından biri olan tanınma konusunu da halletmiş bulunmaktaydı. Bundan sonra Atatürk, Hatay konusu ile bizzat ilgilenmeye başlamıştır. 1 Kasım 1936 yılında TBMM'de yaptığı konuşmadan sonra Sancak sorununa yönelik izleyeceği politikaları kademe kademe ortaya koymaya ve uygulamaya başlamıştır.[94] Atatürk, bölge için Hatay'ın önce Bağımsızlık kazanması ve böylece Suriye'den koparılması, daha sonra da Hatay'ın anavatana iltihak edilmesini içeren iki aşamalı bir politika takip etmiştir.[95]

Atatürk'ün bölgeyle tam anlamıyla ilgilenmeye başlamasına paralel olarak Fransa da Suriye ile sorunlar yaşamaya başlamıştır. 1936 yılında Suriye'de, Fransa'ya karşı bağımsızlık hareketleri hızlanmıştı. Suriyeliler anayasanın ilan edilmesini ve Suriye topraklarının birleşmesini istiyorlardı. Bu dönemlerde Fransa'daki seçimler sonucu yönetime gelen "Halk Cephesi", Suriye ile anlaşma yapmış ve bu anlaşma ile Suriye'nin anlaşmadan üç yıl sonra bağımsızlığını kazanmasını ardından da MC'ye

---

[92] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 40.

[93] Melek, s. 36.

[94] Pehlivanlı vd., s. 54.

[95] Yusuf Sarınay, "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ve Hatay", ***Anavatana Katılışının 60. Yıldönümünde Hatay***, Yay. Hazırlayan: Berna Türkdoğan, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2001, s. 34.

üyelik başvurusunda bulunmasını kabul etmiştir.[96] Türkiye anlaşmaya başta tepki göstermemiş ve Suriye'nin bağımsızlığını desteklemiştir. Fakat anlaşmanın 3.maddesi uyarınca Fransa'nın imzalamış olduğu manda ile ilgili tüm anlaşmalardaki hakkının Suriye'ye geçeceği ifadesi Türkiye'de anlaşmanın taraflarından açıklama beklenmesine yol açmıştır. Suriye Heyeti, Paris dönüşü İstanbul'a uğramış fakat beklenen açıklamayı yapmamıştır. Bunun üzerine Türkiye Sancak sorununu en üst düzeyde gündemine alarak konuyu Türkiye'nin ulusal sorunu olarak ilan etmiştir. Ulusal sorun haline getirilen Sancak meselesi ülkenin birinci gündem maddesi olarak basında da lanse edilmeye başlanmıştır.[97] 26 Eylül 1936'da MC Meclisi'nin toplantısında Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Sancak konusunu gündeme getirerek büyük çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Sancak Bölgesi'ne, Fransa'nın kendi kendini yönetme hakkı vereceğine inandığını ve böylece Türk-Fransız ilişkilerinin gelişeceğine vurgu yapmıştır. Fakat buna cevaben Fransız yetkili, Fransa'nın mandaterlik haklarını devralacak olan Suriye'nin, Sancak üzerinde Türkiye'nin sahip olduğu hakları tanıyacağını açıklamakla yetinmiştir. Atatürk bunları daha Suriye Heyeti Türkiye'ye gelmeden öngörmüştür ve bu sebeple 11 Eylül 1936 tarihinde Hatay konusu devletin üst düzey yetkilileri tarafından tartışılırken, Sancak'ta Türkiye'nin garantisi altında bağımsız bir Türk devleti kurulması tezini dile getirmiştir.[98]

Atatürk, Sancak Bölgesi'ne yönelik stratejisinin birinci aşamasında Sancak'ı bağımsızlaştırmayı öngörmesine paralel olarak ilk önce Sancak Bölgesi'nin ismini değiştirmiştir. Amacı bölgenin daha çok dikkat çekmesi ve Türk ismi ile anılmasıdır. Atatürk, meclisteki Sancak Bölgesi ile ilgili konuşmasından bir gün sonra Tayfur Sökmen ile görüşmüş ve ona bölgeye artık "İskenderun ve Havalisi" olarak tabir edilmemesini, bundan sonra bölgeye "Hatay" denilmesini söylemiştir. Bununla birlikte önceden kurulmuş olan ve bölgenin kurtuluşu için çaba gösteren cemiyetlerin de isimlerinin "Hatay Egemenlik Cemiyeti" olarak değiştirilmesini istemiştir. Bu cemiyetlere de İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Bey'in genel başkan, Sökmen'in ise fahri genel başkan olmasının gerektiğini belirtmiştir. Böylece Hatay Egemenlik

[96] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 43-44.

[97] Ada, s. 110.

[98] Ada, s. 111-112.

Cemiyeti'nin yöneticilerinin devletin üst düzey yöneticileri olması ile Türkiye'nin buradaki ciddiyeti ve kararlılığı bir kez daha irdelenmiştir.[99]

Suriye ile Fransa arasındaki görüşmeler sonucu Suriye'nin 1936 Kasım ayında bölgede iki aşamalı bir seçim yapması kararlaştırılmıştı. Fransa'nın Suriye lehine hareket etmesinden ötürü Türk tarafı anavatandan gelen kararla seçimlere girmeme kararı almıştır. Böylece seçimlerin geçersiz sayılmasının sağlanması amaçlanmıştır. Bu karar Sancak'ta duyulunca Fransızlar endişelenmiştir. Bu sebeple bölgede derhal askerî kuvveti arttırmışlardır. 14 Kasım 1936 tarihinde Sancak'ta seçimler başlamış ve bununla birlikte Fransızların seçimlerde herkesin oy kullanmasına yönelik baskıları da başlamıştır. Fransız askerlerinin sert müdahalelerine ve zorlamalarına rağmen Sancak'ta seçime katılım çok düşük olmuştur. Halkın yüzde 90'ı seçimlere katılmamıştır. Halk Fransız baskısından kurtulmak için seçim günü evlerinden çıkmamıştır. Sancak yönetiminde görevli olan Türkler de Suriye meclisine mebus gönderemeyeceklerini ifade ederek görevlerinden istifa etmişlerdir. Sancak Türkleri bir arada hareket ederken Fransa bütün bunlara rağmen baskı ve zorlamalarla mebus seçimi sonucu seçilmiş olan mebusların ismini açıklamıştır. Bunun üzerine halk 2 Aralık 1936'da seçilen mebusları protesto etmek için toplanmış ve mebusların evlerinin önünden geçerken açılan ateş sonucu iki kişi yaralanmıştır. Bunun üzerine protesto ikinci gün de devam ettirilmiştir. Bu sefer de Fransız askerlerinin açtığı ateş sonucu 16 kişi yaralanmış ve 2 kişi ölmüştür. Ayrıca 35 Türk de hapse atılmıştır.[100] Protestolardan sonra Türkiye Beyrut Başkonsolosu Feridun Cemal Erkin'i durumla ilgili rapor hazırlaması için bölgeye göndermiştir. Fransız Dışişleri Bakanı Ivon Delbos, olayların ayrıntılı incelenebilmesi için Erkin'in raporunun MC'ye gönderilmesini önermiştir. Bu öneri ve Türk tarafının da bunu onaylaması ile Hatay Meselesi ilk defa MC'ye götürülmüştür.[101]

2.2.1.2.1. Milletler Cemiyeti'nin Hatay Meselesi'ne Müdahil Olması

Erkin'in raporu ile Türkiye, Fransa'nın da önerisi ile MC'ye başvurmaya hazırlanmıştır. Bu süreç içinde Fransa ile her fırsatta durum en yetkili kişi ile Türkiye

[99] Sökmen, s. 95.

[100] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 51-52.

[101] Ada, s. 119-120.

tarafından irdelenmeye çalışılmıştır. MC'ye başvurudan önce bu çerçevede Atatürk, Türk Dışişleri Bakanlığı'nda Fransız yetkililer ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Atatürk Sancak'ın Türkiye'ye ilhakını istemediğini ve sorunun Türkiye ile Fransa açısından dostluklarını koruyacak ve güçlendirecek şekilde çözülmesini istediğini, ayrıca Sancak'ın Türkiye ve Fransa'nın ortak denetiminde ordusu bulunmayan sadece polis gücü ve jandarması olan bir bölge olarak ikame edilebileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte, Cenevre'de yapılacak Sancak görüşmelerinde Türkiye'nin konuya müdahil olma hakkının olmadığına yönelik konuşmaların olumlu olmayacağını ve böyle bir şey gerçekleşirse sonucunun ne olacağını bilemediğini ifade ederek konu üzerindeki kararlılığını ve ciddiyetini Fransa'ya hissettirmiştir.[102]

MC konuyu ele almış ve bölgenin incelenip Cemiyet'e bir rapor sunulmasını öngörmüştür. Bu karar ile İsveç temsilcisi Rickard Sandler bölgeye raportör olarak atanmıştır. Sandler iki tarafın sorunun çözüm aşamasında raportörle görüşüp katkıda bulunabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca Sancak konusunun Ocak ayındaki MC toplantısında ele alınıp Sancak'a üç kişilik gözlemci heyetin yollanması gerektiğini ifade etmiştir. Fransa'nın reddetmesi ve Türkiye'nin çekimser oy kullanmasına karşın rapor MC'de kabul edilmiş ve Sancak'a üç kişilik heyet gönderilmesi uygun görülmüştür. Heyet Sancak Bölgesi'ne geldikten sonra Türkiye, Fransa'ya yeni bir öneri sunmuştur. Bu öneride Sancak'ın Suriye ile bir konfederasyon oluşturmasını, dışişleri, gümrük ve para birliği dışındaki her bölgenin bağımsız ayrı bir varlık olmasını, bölgenin askerden arındırılmış bir yer olup Türkiye'ye İskenderun Limanı'ndan bir yer kiralanmasını önermiştir. Türkiye, bu konfederasyonun Türkiye ve Fransa'nın güvencesi altında olmasını teklif etmiş ancak Fransa bu öneriyi de kabul etmemiştir.[103]

Sancak meselesi karara bağlanmamış ve görüşmeler devam ederken Atatürk süreci hızlandırmak için ve Fransa'ya mesaj vermek amacıyla yurtiçi gezileri yapmıştır. Atatürk gezi bölgesi olarak Konya ve Ulukışla'ya gitmiştir. Atatürk, 6 Ocak 1937 günü çıktığı yurtiçi gezilerinde askerî birlikleri denetlemiş ve Fransa'ya çözüm sürecini hızlandırması için mesaj vermiştir.[104] Bu gezilerde Atatürk yaptığı

[102] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 54.

[103] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 55-56.

[104] Ada, s. 125.

konuşmalar ile Hatay Meselesi'nin Türkiye açısından önemini iyice hissettirmiştir. 7 Ocak 1937 günü Konya gezisinde askerî birlikleri denetledikten sonra şu şekilde bir konuşma yapmıştır:

> "*Gerekirse Devlet Başkanlığı'ndan istifa ederim!!!Ben memleketi hiçbir zaman savaşa sürüklemem, fakat Hatay Sorunu benim vazgeçilmez bir davam olmuştur. Gerekirse bunu kendi başıma halletmek için zorda kalırsam hemen devlet başkanlığından ve hatta mebusluktan istifa ederim. Serbest bir yurttaş olarak bu işlerde çalışan arkadaşlarla beraber Hatay topraklarına geçerim. Hatay'daki mücahitlerle ve anavatandan kaçıp gelerek bize katılacak olan kuvvetlerle meseleyi yerinde ve içeride halletmeye çalışacağım. İsterse Türkiye Hükümeti beni ve arkadaşlarımı asi ilan eder ve hakkımızda takibat da yapar.*"[105]

Bu konuşmanın verdiği etki ile MC görüşmelerinde Fransa, Sancak'ı "Ayrı Bir Varlık" olarak kabul ederek Türkiye ile anlaşmıştır. MC çerçevesinde yapılan bu anlaşma daha sonra MC raportörü Sandler tarafından açıklanmıştır. Bu anlaşma ile Sancak içişlerinde bağımsız, dışişlerinde, gümrük ve para konularında Suriye ile ortak hareket edip onun bir parçası olarak sayılacaktı. Suriye'nin Sancak ile ilgili aldığı kararları MC onaylamadığı sürece bu kararlar uygulanamayacaktı. Sancak'ın resmî dili olarak Türkçe seçilmiş ve başka bir dilin resmî dil statüsüne sahip olabilmesi MC'nin onayına tabii kılınmıştır. Sancak'a atanacak bir Fransız temsilci ile MC denetiminin sağlanması kararlaştırılmıştır. Sancak orduya sahip olmayacak ve polis örgütü olacaktı, toprak bütünlüğü ise Türkiye ve Fransa'nın güvencesinde olup hazırlanacak temel yasa, Meclis'in onayıyla yürürlüğe girecekti.[106] Bu statü MC'de yapılacak son görüşmeden önce Türkiye'nin önerdiği çözüm ile benzerdir. Türkiye Sancak'ın Fransız Mandaterliği'nden kurtulmasını yaptığı mücadelelerle sağlamıştır. Bu süreçten sonra Atatürk'ün Hatay politikasının ikinci aşamasına geçilmiştir. Buna göre Hatay bağımsız bir devlet olacak ve Türkiye'ye iltihak kararı alacaktır. Stratejinin birinci kademesi Türkiye'nin başarılı dış politika uygulamaları ve zamanında aldığı karar ve yaptığı hamleler ile istenilen şekilde sonuçlanmıştır.

[105] Mursaloğlu, s. 55.

[106] Ada, s. 128.

2.3. Hatay Devleti'nin Kurulması

2.3.1. "Ayrı Bir Varlık" Olan Sancak'ta Seçimler

Sancak için yeni yönetim sisteminin oluşturulmasından ötürü Suriye resmî olarak çok sert tepki vermiştir. Fakat gayri resmî olarak aslında durumdan hoşnuttu. Hatta Cenevre görüşmeleri sonucunu Türk muhabirinden öğrenen Suriye Başbakanı Cemil Mardam tepki olarak "aramızdaki meselelerin hallediliyor olmasından ötürü müjdenizden memnun oldum" cevabını vererek durumdan memnuniyetini gizlememiştir.[107] Gelişmelerden sonra Türkiye'ye gelmiş olan Başbakan Mardam, Atatürk'le görüşmüş ve Atatürk'ten Suriye'nin bağımsızlığı açısından destek sözü almıştır.[108]

Sancak'ta MC'nin gözetimi altında seçim komisyonları kurulup seçim için herkesin seçtiği cemaatlere yazılmasına başlanmıştı. Fakat Fransa MC temsilcisini etkilemekte ve Türkleri olduğundan az yazmaya çalışmaktaydı. Fransa bölgede özellikle Fransa Müslüman nüfus üzerinde etkin olmaya çalışmaktaydı. Fransa oyları bölebilmek için Müslüman partiler bile kurmuştur. Özellikle Alevi nüfusuna, yüksek nüfus oranına sahip olmasından dolayı "siz Türk değilsiniz" gibi söylemlerle etkide bulunmaya çalışmıştır.[109] Alevi nüfusu üzerinde Fransa'nın oynamaya çalıştığı oyunlar Suriye tarafından da oynanmaya çalışılıyordu. Tayfur Sökmen'e gelen mektupla, Fransızların Alevilere; "*Siz ne Türk, ne Arap ve ne de Müslümansınız, sizler Ehlisalip bakayası olduğunuzdan Türkler ve Araplar sizlere fena muamele yapmaktadır*"[110] denildiği ifade edilirken Suriyelilerin de Alevi oylarını etkilemek için Alevilere "*Siz Arap ve Müslümansınız, Fransızlara inanmayın*"[111] dedikleri ifade edilmiştir. Bunun üzerine Sancak'ta Türklerin Alevilere nasıl bir ifade ile yaklaşacakları sorunu olmuştur. Çünkü bu tahriklere karşı gelinecek söylemlere ihtiyaç vardı. Bunun üzerine yapılan görüşmeler sonucu Atatürk, Tayfur Sökmen'in Kilisli tarihçi Necip Asım Bey'e gitmesini istemiştir. Necip Asım Bey tarihi vesikadan

[107] Ada, s. 138.

[108] Mursaloğlu, s. 63.

[109] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 74.

[110] Sökmen, s. 97.

[111] Sökmen, s. 97.

verdiği bilgiler çerçevesinde "*Aleviler Hasan Sabbah'ın Müritleridir, tamamen Türk ırkından olup doğudakiler Kürtleşmiş, ortada, Anadolu'da kalanlar Türklüklerini muhafaza etmiş, güneye gidenler ise Araplaşmışlardır. Lazkiye'den ötede bir tek Alevi bulamazsınız.*"[112] sözlerini söylemiştir. Atatürk kendisine bu bilgileri söyleyen Tayfur Sökmen'e bölgedeki Alevilerin "Eti Türkleri" olduklarını ifade etmiştir. Böylece bölgede Alevilerin Türk oldukları tezi Sancak'taki Türkler tarafından kullanılmış ve Alevilerden ciddi destek alınmıştır.[113]

Bölge nüfusu, Türk istihbarat raporlarına göre farklı, Fransız raporlarına göre farklıydı. Türk raporlarına göre 1936 yılında bölgede, 103.000 Türk ve Türkmen, 40.000 Alevi, 13.000 Rum ve 12.000 Ermeni şeklinde olmakla birlikte, toplam gayri Türk nüfus 65.000'dir. Fransızlara göre ise bölge nüfusu, Türk-Sünni 86.000, Alevi 59.000, Kürt, Çerkez vs. 34.000, Ermeni 25.000, Arap-Sünni 16.000 olmak üzere toplam 220.000'dir.[114] Bu tartışmalı nüfus sayıları çerçevesinde oy yazdırma işlemleri devam etmekteydi.

Tartışmalar nezdinde Fransa MC görevlilerini etkileyerek Türk cemaatine yazılmak isteyenlere zorluklar çıkarmışlardır. Fransa'nın bu tutumuna karşı Türkiye MC Genel Sekreteri ile Konsey Başkanı'na itirazda bulunmuş ve Türkiye ile işbirliği yapılarak seçim yönetmeliğinin düzeltilmesini istemiştir. Yapılan incelemeler sonucu Türkiye'nin isteği MC tarafından kabul edilmiştir. Ayrıca Fransa, Avrupa'nın içinde bulunduğu siyasi ortamdan ötürü Türkiye'nin dostluğuna ihtiyaç duyuyordu, bu sebeple de Türkiye'nin itirazına karşı çıkmamış ve desteklemiştir.[115] Fransa, Avrupa'da Almanya ve İtalya'nın barışı tehdit eden hareketlerinden çekinmekteydi. Revizyonist olarak hareket etmeye çalışan Berlin ve Roma mihverinin ağırlığı gittikçe hissedilmekteydi. Fransa bu duruma karşı bölgesinde güçlü bir konumda olan Türkiye'yi kaybetmek istemiyordu. Bu ortamda Fransa ile yapılan görüşmelerde Fransa Türk haklarını vermeye mecbur kalmıştır.[116]

---

[112] Sökmen, s. 97.

[113] Sökmen, s. 98.

[114] Şerife Yorulmaz, "Fransız Manda Yönetimi Döneminde İskenderun Sancağı (Hatay)'nın Sosyo-Ekonomik ve Siyasal Durumuna İlişkin Bazı Kayıtlar (1918-1939)", **V. Hatay Tarih ve Folklor Sempozyumu**, (17-18 Ekim), Antakya, 1998, s. 240.

[115] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 79.

[116] Pehlivanlı vd., s. 95.

İkinci seçim zamanında MC gözetiminde süreç tekrar başlamıştır, fakat Fransızların nüfusların yazım sürecindeki baskıları devam etmiştir. MC gözetiminde olan seçim büroları Türklerin oy kullanmasının zor olacağı noktalara yerleştirilmiştir. Bunun üzerine Türkiye sert tepki göstererek sınır bölgesine asker göndermiştir. Bu askerleri de Türk-Fransız Antlaşması gereği olarak sınırdan sokmaya çalışmıştır. Almanya'nın Avusturya'yı işgali ve Çekoslovakya'yı parçalaması sonucu tehlikeli bir hal alan Avrupa'daki durumu dikkate alan Fransa tekrar geri adım atmıştır. Özellikle Alevi nüfusu üzerindeki oyunlarla Türkiye aleyhine oynanan oyunlar durdurulmak istenmiş ve bu amaçla Türkiye MC Seçim Komisyonu'nun bölgeyi terk etmesini ve sorunun Türkiye ile Fransa arasında çözümlenmesini istemiştir. Fransa'nın da bu öneriyi kabulü ile MC komisyonu bölgeden ayrılmıştır.[117]

Türk ve Fransız ortak denetiminde başlayan yeni seçim sürecinde yeni komisyonlar oluşturulup daha önce seçmen yazımında yapılan uygunsuzluklar giderilmeye çalışılmıştır. Bu süre zarfında Seçim komisyonu tarafından bir bildiri yayımlanarak seçimlerin MC'nin bıraktığı yerden devam edeceği ifade edilmiştir. Seçmen yazımı işlemi bittikten sonra 20 yaşını dolduran Sancaklı erkekler istedikleri cemaat listesine oy vermek için yazılmışlardır. Seçim sonuçlarında Türkler istedikleri oy oranını alıp milletvekili oranında hedeflenen sandalye sayısını kazanmışlardır. Buna göre Türkler 22, Aleviler 9, Ermeniler 5, Araplar 2, Rum-Ortodokslar da 2 milletvekili çıkarabilmiştir. Birinci kademede istediği oy oranını alan Sancak Türkleri ikinci kademede seçilecek milletvekillerini belirlemeye çalışmışlardır. Türk tarafında etkin görevlerde bulunan Abdurrahman Melek de azınlıkların milletvekili adaylarını belirlemede etkin olmaya çalışmıştır. Amaç hükümet kurulmasında ve alınacak devlet kararlarında Türklerin lehine kararların alınmasını sağlamak olmuştur.[118]

Türklerin bölgede politika anlamında etkin olmalarında sınıra yerleştirdikleri askerlerin etkisi olmuştur. 5 Temmuz 1938'de Fransa ile anlaşma görüşmeleri resmen sonuçlanmamışken Türk askeri Hatay sınırlarına girmiştir. Kurmay Albay Şükrü Kanatlı komutasındaki askerlerin bölgeye girişi büyük coşkularla karşılanmıştır.[119] Fransız askerleri ise bölgede hiçbir zaman sevilmemiş ve halka hep kötü davranmıştır.

[117] Pehlivanlı vd., s. 97-99.

[118] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 90-91.

[119] Mursaloğlu, s. 64-65.

Fransız askeri bölgede her yerdeki sorunlara hâkim olduğunu düşünmektedir. Kanatlı bölgeye girdiği zaman Antakya'dayken seçim sürecinde Alevi nüfusunun ikamet ettiği bölgeleri kontrol etmek istemiştir. Çünkü Aleviler üzerinde Fransa tarafından Türklerin aleyhine propagandalar yapılmaya çalışılıyordu. Kanatlı, Alevilerin ikamet ettiği Harbiye Bucağı'nı ziyaret etmek istemiştir. Fransız birliklerinin komutanı Kanatlı'ya "sizi biz koruyalım bölge çok karışık, bir saldırıya uğrayabilirsiniz" demiştir. Bölgeye yabancı olmasından dolayı Kanatlı öneriyi kabul etmiştir. Harbiye bölgesine gidildiğinde ise anlatılanlardan dolayı kötü bir durumla karşılaşacağını bekleyen Kanatlı çok büyük sevinç gösterileri ile karşılaşmış ve bölgede Türk askerleri şerefine kurbanlar kesilip ziyafetler verilmiştir. Burada Kanatlı Fransız komutana dönüp "Acaba benim mi sizi korumam gerekiyor?" demesi ile Fransız komutan oradan hemen ayrılmıştır.[120] Bu olay bölgede Alevilerin Türk olduklarına inandıklarının ve Türkleri desteklediklerinin en güzel örneklerinden biridir. Zaten, Fransızlar bunu bildikleri için Alevi nüfusunu bölmeye çalışmıştır.

Fransızların tüm çabalarına karşın özellikle de Alevi nüfusunu kullanıp sayı bakımından Türk cemaatinin sayısını azaltmaya çalışması, Avrupa'nın içinde bulunduğu karışıklıktan dolayı akamete uğramıştır. Bu süreçten sonra seçim Türkiye'nin gözetimi altında yapılmış ve Türk milletvekillerinin çoğunluğu oluşturması ile lehine sonuçlanmıştır.

2.3.2. Bağımsız Hatay Devleti

Hatay Meclisi, 2 Eylül 1938'de Türk ve Fransız askerleri ile bandoları eşliğinde milletvekillerinin meclis salonuna büyük bir coşku ile girmeleriyle resmen açılmıştır. İlk celsede Meclis Reisi olarak tüm oyları alan Abdülgani Türkmen Meclis Reisliğine getirilmiştir.[121] Aynı gün Devlet Reisliğine Tayfur Sökmen seçilmiştir. Mecliste başbakan olarak ise Sökmen tarafından Abdurrahman Melek atanmıştır. Meclis 34 Türk, 2 Arap, 2 Ermeni ve 2 Rum milletvekilinden oluşmaktaydı.[122]

[120] Dr. Alaaddin Öztürk tarafından bir anı olarak yazara anlatılmıştır. Bu konu Alaaddin Öztürk'e babası Salih Öztürk tarafından anlatılmıştır. Salih Öztürk mücadele döneminde bölgede silahlı direnişe katılmış ve Hatay anavatana katıldıktan sonra Harbiye Belediye Başkanlığı yapmıştır. Olayı birebir yaşamıştır. Çünkü babası olan Fadıl Öztürk (Ğabbuş), Harbiye Bucağı'nda Hatay'ın kurtuluş sürecinde Türkiye ile hareket eden kişidir ve gelen tüm yetkilileri Harbiye'de kendi misafir etmiştir.

[121] Mursaloğlu, s. 107-108.

[122] Sökmen, s. 108.

Hükümet kurulduktan sonra bölge üzerinde Türkiye örnek alınarak yasalar oluşturulmuş ve uygulanmaya başlanmıştır. Oluşturulan yönetimin ve hükümet programının ruhu Kemalizm ile özdeştir. Hükümet programı 6 Eylül'de güvenoyu almıştır. Marş olarak anavatandaki İstiklal Marşı seçilmiş ve bayrak olarak ise Atatürk'ün çizdiği "Hatay Bayrağı" kabul edilmiştir. Hatay bayrağının, Türk bayrağından farkı, bayraktaki yıldızın içinin kırmızı olmasıdır. Bunun sebebi de 20 yıllık mücadele zarfında akıtılan kanların temsilidir.[123] Hatay Meclisi karar alarak, Hatay'da yapılacak yasaların Türkiye'nin kanunlarına göre yürütülebilmesi amacıyla mevcut mevzuatı değiştirme, yeni kanunlar yapma ile bunları yürürlüğe koyma yetkilerini hükümete vermiştir. Önemli memurluklara ve polis teşkilatında komuta kademelerine Türk uzmanlar getirilmiştir. Bu süreci takiben Suriye ile birleşik olan kurumlarını Türkiye ile birleşmeye yönelik olarak değiştirmiştir. Suriye Postası ile birleşmiş olan posta Türkiye Postaları ile birleştirilmiştir. Egemenliğin en büyük sembollerinden olan para konusunda kullanılan Suriye liraları ile ilgili madde değiştirilerek Türk lirası kullanılmaya başlanmıştır. 13 Mart 1939'da Türk lirası Hatay Devleti'nin resmî parası olarak kabul edilmiştir. Bölgedeki okullarda Arapça eğitimin yasaklanması kararı da alınmıştır. Bu düzenlemeler Türkiye'de Dışişleri Bakanlığı'nda oluşturulan Hatay Bürosu tarafından destekleniyor ve izleniyordu. Hatay Meclisi 16 Şubat 1939'da çıkarttığı kanun ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kanunlarını bir bütün olarak Hatay Cumhuriyeti'nin kanunları olarak kabul etmiştir.[124]

2.4. Hatay Devleti'nin Türkiye'ye Katılması ve Uluslararası Tepkiler

Hatay'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra Türkiye ile yakınlaşması her konuda ilerlemiştir. Sancak Türkleri zaten kendilerini anavatanın bir parçası olarak görmekteydi. Sancak'ta yapılan tüm yasa düzenlemeleri Türkiye'ye göre yapılmıştır. Sancak aslında sadece isim olarak farklı bir bölge konumundaydı.

4 Kasım 1938 tarihinde MC Sınır Komisyonu Hatay'ın sınırlarını tespit etmek için çalışmalara başlamıştır. Bu dönemde Atatürk vefat etmiş ve cenazeye katılan Suriye temsilcisi, Dışişleri Bakanı Saraçoğlu'na Hatay'ı bölüşmeyi teklif etmiştir. Saraçoğlu bunu kesinlikle kabul etmemiş ve Hatay sınırları dışında kalan üç Türk

[123] Mursaloğlu, Röportaj.

[124] Dağıstan ve Sofuoğlu, s. 93-96.

Nahiyesi'ni (Bayır, Bucak ve Hazine) Türkiye'ye bırakması ile Hatay sınırında Suriye lehine iyileştirme yapılabileceğini belirtmiştir. Bu öneriyi Suriye temsilcisi kabul etmemiştir. Bunun üzerine Fransa, Sancak Bölgesi'ni Türkiye'ye kaybedeceğini anlayınca Türkiye'ye karşı Batılı ülkelerden destek alabilmek için, Türkiye'nin Hatay'dan başka Suriye'nin petrol bölgesi olan Cezire bölgesini de ele geçirmek istediğini ifade etmiştir. Fakat Saraçoğlu'nun Türkiye'nin sadece Hatay'la ilgilendiğini ifade etmesi ile Fransa'nın bu iftirası boş çıkmıştır. 1939 yılında Fransa'nın Ankara Büyükelçisi olan Réne Massigli, Fransa'ya rapor yollayarak Türkiye'nin Atatürk'ten sonra İsmet İnönü ile birlikte Hatay konusunda aynı kararlılığı gösterdiğini ve devam ettirdiğini ifade etmiştir. Bu sebeple Hatay konusunda Türkiye'den bir ılımlaşma beklenilmemesi gerektiğini belirtmiştir.[125] Türkiye ve Fransa arasında görüşmelerin devam ettiği süreç içinde Avrupa'da savaş siyaseti başlamıştır. 15 Mart 1939'da Almanya Çekoslovakya'yı ve 7 Nisan 1939'da da İtalya Arnavutluk'u işgal etmiştir. Avrupa'da olayların 1939 yılı ile savaşlara doğru yön almaya başlaması ve Türk-İngiliz Bildirisi'nde Fransa'nın da yer almak istemesi, Fransa'nın Ankara ile anlaşması için gerekli zemini oluşturmuştur.[126] Türkiye, Fransa'nın Türk-İngiliz Bildirisi'ne katılmasını Hatay sorunu çözülmeden kesinlikle kabul etmeyeceğini ifade etmiştir. Fransa bu sebeplerden dolayı 23 Haziran 1939 tarihinde Türkiye ile Paris'te Türk-İngiliz Bildirisi'ni imzalarken aynı anda da Türkiye ve Fransa arasında Ankara'da Hatay'ın Türkiye'ye bırakılmasına ilişkin antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma, MC Sınır Komisyonu'nun 19 Mayıs 1939'da Hatay Sınırları olarak kabul ettiği sınırların Türkiye-Suriye sınırı olarak kabul edilmesini öngörmüştür. Ayrıca Türkiye'nin Suriye'nin içişlerine karışmaması ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeyi kabul etmesi hususlarını da ifade ediyordu.[127]

İngiltere, Hatay'ın Türkiye'ye iltihak konusunu genel olarak olumlu karşılamıştır. Fakat bazı çevreler İngiltere'nin Arap dünyasındaki nüfuzu dikkate alınarak bakıldığında; nüfuzu altındaki ülkelerde sorun çıkarmasından çekinmiştir. Bu sebeple Hatay'a uluslararası hukuk dışında bir çözüm bulunmasının meşru gösterilemeyecek bir konu olduğunu ifade etmişlerdir. Bu duruma karşın Suriye,

[125] Pehlivanlı vd., s. 131-132.

[126] Burhan Şahin, "Türk Dış Politikasında Hatay Meselesi (1936-1939)", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C. 16, No: 2, (Ekim-2018), s. 613.

[127] Pehlivanlı vd., s. 133.

iltihak durumuna en sert tepkiyi gösteren ülkedir. Meclis başkanı ile başbakanın imzasıyla durumu kabul etmediklerini, protesto ettiklerini ve Suriye'nin haklarını saklı tuttuklarını ifade eden protestoları MC ve Fransız Meclisi'ne yollamışlardır. Ayrıca İtalya ve Almanya olayla iç içe olmamalarına karşın Hatay'ın iltihakından dolayı hoşnut olmamışlardır. Almanya, olaya hemen tepki göstermiş ve yapılan düzenlemelerin kendisine yönelik olan bir İngiliz komplosu olduğunu ifade etmiştir. Hâlbuki Almanya bir yıl önce Türkiye'nin Hatay politikasını desteklemekteydi. İtalya ise Hatay'ın Türkiye'ye katılımına Suriye'den sonra en sert tepki gösteren ülke olmuştur. Çünkü Hatay'ın Türkiye'ye katılımıyla birlikte Doğu Akdeniz'deki durumunun sarsıldığını ifade etmekteydi.[128]

23 Haziran 1939 tarihinde toplanan Hatay Millet Meclisi'nde Fransızlarla yapılan anlaşmaya paralel olarak ve aynı gün Hatay'ın Türkiye'ye iltihak edilmesi konusunda oybirliği ile çıkarılan özel bir yasa sonucu Türkiye'ye iltihak kararı alınmıştır.[129] Tarihî karar alınırken Devlet Reisi Tayfur Sökmen son bir konuşma yapmış ve ardından Meclis Başkanı Abdulgani Türkmen "Hatay'ın anavatana kavuştuğuna dair karar alınması" teklifini oya sunmuş ve teklif oybirliği ile kabul edilmiştir. Hatay Devleti, kararın alındığı saat 17.45'te resmen dağıtılarak, Türkiye'nin bir vilayeti olmuş, son söz olarak Meclis Başkanı "*Tarihi vazifesini ikmal eden Hatay Millet Meclisini dağıtıyorum!*"[130] demiş ve oylama sona ermiştir. Böylece Hatay Meclisi kendi isteği ile kendini lağvedip Türkiye'ye katılmıştır. Meclis oturumu sonunda İstiklal Marşı çalınırken Meclis'in gönderine Türk Bayrağı çekilerek tarihe 17. Türk Devleti olarak geçen Hatay'ın iltihakı resmen ilan edilmiştir.[131]

---

[128] Ada, s. 214-217.

[129] Melek, s. 84.

[130] Mehmet Tekin, ***Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen***, Antakya, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, 2002, s. 162.

[131] Tekin, s. 162.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHİ BELGELER IŞIĞINDA HATAY'IN ANAVATANA KATILIM SÜRECİ

3.1. Hatay'ın Demografik Yapısı

Demografik yapı bakımından Hatay, Sancak döneminde kesin olarak nasıl bir demografik yapıya sahip olduğu bilinmeyen bir bölge konumundaydı. Bunun başlıca sebebi bölgede etkin olmaya çalışan unsurlar olan Türkiye, Fransa-Suriye ile MC' nin farklı nüfus sayımları yapmış olmasıdır. Çünkü bölgede nüfusu etkilemek için ve kendi lehine seçimleri yönlendirebilmek için devletler farklı farklı nüfus sayımı sonuçları açıklamışlardır.[132]

Fransız mandaterliği altında Suriye'ye verilmeden önce İskenderun Sancağı ciddi anlamda nüfus anlamında bir mozaik görüntüsüne sahipti. Bölgede dinî anlamda önemli bir çeşitlilik hâkimdi. Yedi farklı toplum en azından farklı beş dil kullanmaktaydı. Bunun yanı sıra bölgede on altı farklı dini grup yan yana barış içinde hiçbir sorunu olmadan yaşamaktaydılar. Bu yapı içinde en büyük topluluğu çoğunluğu Sünni olan Türkler oluşturmaktaydılar. Müslümanların ve Türklerin diğer kısmını Aleviler oluşturmaktaydılar.[133]

Araplar bölgeye Suriye'deki Sünni Müslüman akrabalarının yanına göç etmişlerdi. Büyük çoğunluğu el sanatları ve çiftçilikle uğraşmaktaydı. Araplar bölgedeki en güçsüz grup konumundaydı. Ayrıca bölgede Ermeni nüfusu da vardı. Ermeniler M.S. 1.yy'da göç etmiş atalarından kalmış olanlardan oluşmaktaydı. Fransızların Kilikya bölgesini tahliyesinden dolayı bir kısım Ermeni, Sancak Bölgesi'ne göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Bölgeye gelen Ermeniler, İskenderun'da sıkışıp kalacaklar ya da Suriye sınırını aşacaklardı. Ermenilerin gelişi ile bölge nüfusu eskiye göre değişmiştir. Kilikya'dan göç eden Ermenilerin yaklaşık 175.000 dolayında bir nüfusa sahip oldukları ve bunun 80.000'inin Suriye'ye göç ettiği kalan sayının da çeyreği kadar bir nüfusun Sancak Bölgesi'ne yerleştiği bilinmektedir.

---

[132] Duran, s. 124-125.

[133] Güçlü, s. 22.

Ermenilerin yanında Rum kökenli Hıristiyanlar da bulunmaktaydı ve bu nüfus yabancı din görevlileri ile irtibat içindeydiler. Az sayıda da olsa bölgede Kürt ve Çerkez nüfus da bulunmaktaydı. Kürt nüfus, Suriye sınırında dağlık alanlarda köylerde yaşamaktaydı. Çerkez nüfus ise, Kafkaslardaki anavatanlarını 1878 yılındaki Rus işgali ile kaybedip bölgeye göç etmişlerdir. Fakat bunların hepsi Türkçe konuşmaktadır.[134]

İskenderun nüfusu Türkiye, Fransa ve Suriye gazetelerinde farklı olarak gösterilmiştir. Nüfus sayımlarının sonuçlarını her taraf kendi lehine yaptığı düzenlemelerle göstermiştir. Fransa ve Suriye gazetelerinde ifade edilen Türk nüfusu şu şekildedir:

"86.000 Türk Sünni
59.000 Alevi
34.000 Kürt, Çerkez ve saire
25.000 Ermeni
16.000 Arap Sünni
220.000 Yekün"[135]

Türkiye gazeteleri de nüfusla ilgili bilgiler vermişlerdir. Bu bilgilere göre nüfus oranı şu şekildedir:

"240.000 Türk büyük bölümü Sünni, diğerleri Alevi
20.000 Arap Sünni
25.000 Ermeni
15.000 Hıristiyan ve sair ecnebi
300.000 Yekün"[136]

Her iki tarafın farklı gösterdiği nüfus oranları bölge üzerinde kesin bir şekilde Türk nüfusun üstün olduğunu göstermektedir. Ayrıca 1930 yılından sonra bölge nüfusu kademeli bir şekilde artmıştır. Bu artış Fransızlar tarafından gösterilmektedir. Fakat her geçen yıl Fransızlar bölge nüfusunda Türk nüfusunu daha az göstermiştir. 1921 yılında bölgede Türk nüfusunu 87.000 olarak gösteren Fransa 1933'te toplam 197.548 olan bölge nüfusunda Türklerin nüfusunu 70.800 olarak açıklamıştır.[137] Fakat

[134] Güçlü, s. 24-25.

[135] A. Faik Türkmen, ***7 Ciltlik Mufassal Hatay Tarihi, Cilt 1: Coğrafya***, İstanbul, Tan Matbaası, 1939, s. 93.

[136] Türkmen, s. 94.

[137] Güçlü, s. 27.

Fransa üç yıl sonra da bölge nüfusunu farklı açıklamıştır. Burada Suriye'nin bağımsızlığına doğru nüfus oranlarını değiştirdiğini ya da nüfus oranlarını daha objektif bir şekilde yayımladığını söyleyebiliriz. 1936'da Fransa Sancak nüfusunu şu şekilde açıklamıştır:

"85.242 Türk
62.026 Alevi
24.911 Ermeni
18.051 Hıristiyan (Ermenilerden gayri)
954 Çerkez
474 Yahudi
129 Diğer Milletler
219.080[138]

Türkiye, 1921 yılında Fransa ile imzaladığı antlaşmadan sonra; Fransa'ya bırakılan Sancak Bölgesi'nde 1921 yılında nüfus içinde Türklerin oranının yüzde elli dört olduğunu belirtmiştir. Fransa ise bu oranın yüzde yirmi sekiz olduğunu ve Halep ile İskenderun'un ayrılmasından sonra bu oranın hesaplanınca yüzde otuz dokuza yükseldiğini belirtmiştir. Sancak nüfusu incelenirken Birinci Dünya Savaşı sonrası oluşan göç hareketleri, Fransızların Kilikya'daki Ermenileri göçe zorlamaları ve Türkiye'de kurulan yeni rejime muhalif olanların bu bölgeye geldiği göz önünde bulundurulmalıdır.[139] Bölgenin demografik yapısı bu sebeplerle karışık bir yapı içinde görünmektedir. Çünkü hiçbir şekilde tamamen objektif olan bir nüfus sayımı sonucu yoktur. Hatay'da yapılacak referandum sürecinde MC yetkilileri bile objektif bir sayım yapamamışlardır. Bu sebeplerle seçimler iki kere ertelenmiş ve daha sonra durumun düzelmemesinden ötürü Türkiye ile Fransa arasında antlaşma yapılarak sorun çözülmüştür.

3.2. Hatay ile İlgili Türkiye'nin Yaptığı Anlaşmalar

Türkiye'nin Millî Mücadele döneminde Hatay ile ilgili Fransa ile imzalanan ilk anlaşma 20 Ekim 1921 tarihli Ankara İtilafnamesi'dir. Bu itilafname ile TBMM'nin varlığını tanıyan ilk İtilaf devleti Fransa olmuştur. Bu tarihten itibaren Sancak ile ilgili görüşmeler olmasına karşın Türkiye her zaman ılımlı bir şekilde özellikle uluslararası ortamın tepkisini almayacak şekilde izlediği politika ve eylemler ile Sancak ile

[138] Mursaloğlu, s. 40.

[139] Ada, s. 87.

etkileşim içinde kalmıştır. Ancak, Fransa'nın 9 Eylül 1936 tarihinde siyasal konjonktürün de etkisi ile Suriye'ye bağımsızlık vermek amacıyla Fransa ve Suriye arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Fransa, Sancak dâhil olmak üzere mandater konumda olduğu bölgedeki haklarını Suriye'ye bırakmak istemiştir. Türkiye bu anlaşma ile Sancak sorununa daha etkili bir şekilde müdahale etmeye başlamış ve Suriye'nin tepkisini bir nebze de olsa azaltmak için Suriye'nin bağımsızlığını desteklediğini bildirmiştir.[140]

Fransa ve Suriye arasındaki 1936 tarihli antlaşma sonrası Türkiye, Suriye'ye verilen bağımsızlığın Sancak için de ayrıca verilmesi gerektiğini bildiren bir nota ile Fransa'dan bu hususta talepte bulunmuştur. Fakat anlaşamayıp Fransa'nın önerisi ile konunun MC'ye taşınmasını kabul etmiştir. Konu 14-16 Aralık tarihlerinde MC'de görüşülmüş ve İsveçli temsilci Sandler'in raportör olarak Hatay'da incelemeler yapması kararlaştırılmıştır. 29 Mayıs 1937 tarihinde Sandler'in raporu her iki tarafın onayını almış ve MC de oy birliği ile "Sandler Raporu" şeklinde açıklanmıştır. Rapora göre Hatay iç işlerinde bağımsız olup dışişlerinde Suriye'ye bazı şartlar kapsamında bağlı "ayrı bir varlık" olarak kabul edilmiştir.[141]

Özellikle 1936 yılından sonraki değişen politika ve konjonktür ile Türkiye, Hatay meselesine daha somut ve etkili bir şekilde yaklaşabilmiştir. Bu husus Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgelerinde Hatay Meselesi'nin MC'ye taşınması ile daha yoğun yer almış olmasından ötürü öngörülebilmektedir. Bu başlık altında Hatay Meselesi, Sancak ile ilgili BCA'da yer alan belgeler ışığında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

3.2.1. Sancak Sorununun Milletler Cemiyeti'ne Taşınmasına Kadar Türkiye'nin Hatay ile İlgili Yaptığı Anlaşmaların Özeti

Türkiye ve Fransa arasında Sancak Bölgesi için ilk imza edilen anlaşma 20 Ekim 1921 tarihli Ankara İtilafnamesi'dir. Ankara İtilafnamesi ile iki ülke arasında uzun süre Sancak üzerinde her iki ülkenin haklarını belirten ve uygulanmasını

[140] Figen Atabey, "Hatay'ın Anavatana Katılma Süreci", ***Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi***, C.4, Sa:7, (Temmuz-2015), s. 194.

[141] Ömer Küçükordu, *Atatürk'ün Hatay Politikası,* s.5, Bkz:https://www.academia.edu/36596091/ATATÜRKÜN_HATAY_POLİTİKASI, Erişim Tarihi:03.05.2019.

sağlayan bir anlaşma varlığını sürdürmüştür. Bu antlaşmanın maddeleri incelendiğinde, özellikle 7. madde ile İskenderun Bölgesi için özel bir idarenin oluşturulacağı belirtilmekle birlikte bölgedeki Türk ırkından olanların kültürlerini devam ettirebilmeleri için her türlü haktan faydalanabilecekleri de ifade edilmiştir. Ayrıca aynı maddede Sancak Bölgesi'nin resmî dilinin Türkçe olduğu da ifade edilmiştir. Ankara İtilafnamesi'nin imza protokolünde Türkiye Delegesi olan Yusuf Kemal Bey, İskenderun ve Antakya mıntıkasında ikamet eden Türklerin kendileri için Türk Bayrağı'nı ihtiva eden hususi bir bayrak seçme hakkının verilmesi gerektiğini; bu konu ile ilgili Fransız delegesinin Fransa Hükümeti ile görüşmesini talep etmiştir. İmza protokolü ile Türk tebaanın İskenderun Limanı'ndan serbest ve eşit bir şekilde yararlanmaları hususuna da yer verilmiştir. Ayrıca protokol ile Türkiye'ye İskenderun Limanı'nda serbest bir bölge tahsis edilmesi konusu da kabul edilmiştir.[142] Ankara İtilafnamesi ile Türkiye iç ve dış politikadaki gücü ekseninde başarılı bir antlaşma yapmıştır. 1921 yılında Türkiye daha Cumhuriyet kurulmamışken bu antlaşma ile hem Hatay meselesinde etkisini anlaşma dâhilinde kabul ettirebilmiş hem de politik anlamda daha önemli konularla ilgilenmesi gerektiği için Hatay konusunda etkisini anlaşma çerçevesinde garantiye almıştır.

Türkiye, özellikle resmî dil olarak Türkçe'nin kabul edilmiş olması ve bayrak konusundaki talepleri ile irredentist yaklaşım ekseninde bölge üzerinde politik olarak başarılı bir anlaşma imzalamıştır. İskenderun Limanı'nda Türkiye'ye bir bölge verilecek olması da stratejik olarak Sancak'ta Türkiye'ye önemli bir avantaj sağlamıştır.

24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 3. ve 16. maddeleri ile Türkiye ve Fransa; Sancak Bölgesi konusunu 1921 yılındaki Ankara İtilafnamesi'nde belirtildiği şekilde kabul ettiklerini tekrar beyan etmişlerdir. LBA'nın 3.maddesinde yer alan Türkiye-Suriye sınırı ile ilgili olarak "20 Ekim 1921 senesinde Türkiye ve Fransa arasında imzalanan itilafnamenin 8. maddesinde belirtilen şekildedir" denilmiştir. Bununla birlikte LBA'da İsmet Paşa ile Fransız delegesi General Maurice Cesar Joseph Pelle arasındaki mektup ve beyanname ile her iki taraf Sancak konusundaki Ankara İtilafnamesi'nin geçerli olduğu görüşünü resmen

[142] BCA, Fon: 030.10.00, Yer No: 224.510.12, (04.07.1938) Fransızlarla Hatay'la ilgili şimdiye kadar yapılan anlaşma özetleri, s. 1.

bildirmişlerdir.[143] Türkiye, bu şekilde Cumhuriyetin kuruluş aşamasında da Hatay'a yönelik sınır politikalarını güvence altına almakla birlikte Ankara İtilafnamesi'nin geçerliliğini tekrar onaylamıştır. Böylece bölgeye yönelik izlediği ve Hatay'daki Türkler ile etkileşim içinde olmaya devam edeceği irredentist politikalarını devam ettirebilmiştir.

30 Mayıs 1926 tarihinde Ankara'da Türkiye ve Suriye arasında Dostluk ve İyi Komşuluk Mukavelenamesi imzalanmıştır. Bu mukavele ile Ankara İtilafnamesi'nin bütün maddeleri ile geçerli olduğu her iki ülke açısından teyit edilmiştir. Bu mukavelede LBA'ya da vurgu yapılarak Türkiye'nin sınırı konusunda ve İskenderun Sancağı hususunda mevcut durumun korunarak devam edeceği kabul edilmiştir.[144] Suriye her ne kadar Fransa'nın mandaterliği altında olsa da Hatay konusunda ve LBA'nın kabul ettirilmesi açısından Türkiye başarılı bir mukavele yapmıştır. Böylece Hatay meselesindeki etki alanının Suriye açısından tanınması ve bölgeye yönelik etki alanındaki faaliyetlerinde bir engellemeye maruz kalmayacak olması Türkiye için önemli avantajlar kazandırmıştır. İrredentist yaklaşım açısından özellikle akraba topluluğunun yaşamakta olduğu Sancak'ta etkileşim içinde olmak ve bölgede Türkiye'nin avantaj ve dezavantajlarını görerek politika uygulama fırsatını hukuken teyit etmek, her geçen gün Türkiye'nin Sancak sınırlarında daha etkin bir pozisyona gelmesine olanak sağlamıştır.

3.2.2. Milletler Cemiyeti'nin Sancak Konusuna Müdahil Olmasından Sonra Alınan Kararlar ve Yapılan Anlaşmalar

3.2.2.1. Milletler Cemiyeti'nde Hatay ile İlgili Alınan Kararlar

Türkiye ve Fransa arasındaki anlaşmalara karşın Fransa, 9 Eylül 1936 senesinde yapılıp ancak 22 Aralık 1936'da Suriye ile imzaladığı Dostluk ve İttifak Anlaşması ile Manda idaresi altındaki Suriye'ye bağımsızlık verilmesi niyetiyle girişimde bulunmuştur. Bu husus üzerine Türkiye ve Fransa arasında konu ile ilgili

[143] BCA, Fon: 030.10.00, Yer No: 224.510.12, s. 2.

[144] BCA, Fon: 030.10.00, Yer No: 224.510.12, s. 7

yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamamıştır. Anlaşma sağlanamaması nedeniyle de her iki taraf sorunu çözmek maksadıyla MC'ye başvurmuştur.[145]

MC'de Hatay meselesinin görüşülmesi üç bölümde ele alınabilir;

1) 27.01.1937 tarihindeki MC toplantısında kabul edilen Sandler Raporu ile biten safha
2) Sandler Raporu hükümlerine göre 29.05.1937 tarihli toplantıda karara bağlanan Hatay'ın statüsü ve Anayasa safhası
3) Seçim işleri ile ilgilenen ve anayasa ile statüye aykırı hareket eden ilk komitenin 14 Mart 1938 tarihinde tekrar tanzim edilmesi ile biten safha.[146]

3.2.2.1.1. Sandler Raporu Safhası

Sandler Raporu, Türkiye ve Fransa arasında bir uzlaşma olup MC Konseyi tarafından da kabul edilmiş bir rapor olması sebebiyle önemli bir belge niteliğindedir. Raporun içerdiği maddeler şu şekildedir:

a) Sancak ayrı bir varlık olarak kabul edilmiştir.
b) Sancak içişlerinde bağımsız olacaktır.
c) Dışişlerinde ve gümrük ile para konularında Suriye'ye bağlı olacaktır.
d) Türkçe resmî dil olarak kabul edilmiştir.
e) Suriye'nin bölge üzerindeki egemenlik ve otoritesine etki edebilecek her türlü karar ve anlaşmanın Sancak Bölgesi'nde uygulanabilmesi için MC Konseyi'nden karar alınması gerektiği belirtilmiştir.
f) Suriye ile yasama ve yürütme gücü ile ilgili ilişki içinde olunabileceği ifade edilmiştir.
g) MC'nin kontrol tarzının nasıl olacağı belirtilmiştir.
h) Ayrı bir varlık kabul edilen Sancak Bölgesi'nin gayrı askerî bir yapıda olacağı kabul edilmiştir.

[145] Ergünöz Akçora, "Hatay'ın Anavatan'a İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri", s. 392-393. Bkz: www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Ergünöz-AKCORA-Hatayın-Anavatana-İlhakının-Türk-Dıs-Politikasındaki-Yeri.pdf, Erişim Tarihi: 06.04.2019

[146] BCA, Fon: 030.10.00, Yer No: 224.510.12, s. 3.

i) Türkiye ve Fransa'nın aralarında bir anlaşma yaparak Sancak Bölgesi'nin toprak bütünlüğünü garanti altına alacakları kabul edilmiştir.[147]

Rapora göre bu maddelerin uygulanması için MC tarafından oluşturulacak bir komite ile Sancak için yasama ve yürütme erklerinin tesisi sağlanmakla beraber Türkiye'nin İskenderun Limanı'nda serbest bir bölgeye de sahip olacağı hususuna değinilmiştir.[148]Ayrıca bu rapor sonrası Sancak Bölgesi'ne Atatürk tarafından verilen "Hatay" ismi de kullanılmaya başlanmıştır.[149]

Sandler Raporu'nun kabul edildiğini Dışişleri Bakanlığı'ndan aldığı telgraf ile öğrenen Atatürk, hiç zaman kaybetmeden Başbakanlığa yolladığı telgraf ile hükümete tebriklerini iletmiştir. Bu telgrafta Atatürk, Hatay ile ilgili alınan kararda Cumhuriyet Hükümeti'nin millî meselelerde kararlı ve cesur duruşunun, Türkiye'nin haklılığının MC'de kabulünde etkili olduğunu belirtmiştir. Telgrafta, MC'nin adil hakem heyeti olarak karar verdiğini ve uluslararası ortamda MC'nin büyük ve adil olan karar alıcı konumunda olması gerektiğini de ifade etmiştir. Bunun yanında samimi dostlukları olan ülkeleri rencide etmeden millî mesele olan Hatay Davası'nın çözümüne yönelik, MC'de hareket edilmesinin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin tebrik edilmesi gereken başarılı bir politikası olduğunun da altını çizmiştir. Atatürk'e cevabi telgrafında İsmet İnönü, Hatay davasında izlenen hükümet politikaları ile MC'nin güçlenmesine hizmet etmenin; Türkiye'nin hükümet politikası olduğunu ve izlenen politika ile komşu ve eski dost ülkelerin incitilmesinden azami derecede kaçınılarak hareket edildiğini ifade etmiştir. Türkiye'nin izlediği uluslararası siyasetin dünyada sulh temellerinden birini oluşturduğunun da altı çizilmiştir.[150] Bu telgraflar ile Hatay konusunun MC'de Türkiye'nin görüşlerine benzer şekilde kabul edilmiş olmasıyla birlikte, uluslararası ortamdan alınan tepkilerin minimuma indirilmiş olmasının ve alınabilme ihtimali olan uluslararası tepkilerin ortadan kaldırılmış olmasının önemi ortaya koyulmuştur. Türkiye, MC çatısı altında uluslararası toplumun Türkiye'nin

[147] BCA, Fon: 030.10.00, Yer No: 224.510.12,s. 3-4.

[148] BCA, Fon: 030.10.00, Yer No: 224.510.12, s. 4.

[149] Ercan Karakoç, "Atatürk'ün Hatay Davası", ***Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi(bilig),*** Sa:50, (Yaz-2009), s. 105.

[150] BCA, Fon:030.10.0.0, Yer No: 222.501.5 (28.01.1937), Hatay'ın geleceğini tayin eden kararın Cemiyet-i Akvam Konseyi'nden çıkması üzerine Atatürk'ün tebrik telgrafı, s. 2.

Hatay politikasına paralel şekilde karar almasını sağlayarak, kendi politikalarını uluslararası topluma kabul ettirebilmiştir.

Sandler Raporu ile Sancak için ayrı bir varlık konusunun resmen kabul edilmiş olması, Türkiye'nin Sancak Bölgesi'nde irredentizm seviyesi açısından Resmî Sınır Kabulü (Bağlanma Dışında)[151] seviyesinde bir başarı elde ettiğini göstermektedir. Çünkü Sancak Bölgesi'nde politik anlamda her geçen gün daha etkili olan ve bölge üzerindeki ağırlığını hissettiren Türkiye bu rapor sonrası Sancak Bölgesi'nin dış işlerinde Suriye ile bağlantılı olsa bile iç işleri ve sınır anlamında bağımsız olduğunun uluslararası ortamda kabulünü sağlamıştır. Sancak Bölgesi'ne yönelik bu kararların MC raporu ile alınmış olması uluslararası ortamda tepki alınmamasını sağlamıştır. Bu anlamda da irredentist politikaların başarıya ulaşmasındaki önemli basamaklardan biri olan uluslararası tepki konusunda da Türkiye başarılı bir politika ve yol izleyerek Hatay konusundaki hedeflerinde bir adım daha başarıya yaklaşmıştır.

3.2.2.1.2. 29 Mayıs 1937 Tarihli Toplantıda Karara Bağlanan Hatay'ın Statüsü ve Anayasa Safhası

Hatay'ın Statüsü ve Anayasası olarak MC'nin oluşturduğu komitenin aldığı kararlar 29 Mayıs 1937 tarihinde kabul edilmiştir. Komite, Hatay için oluşturduğu anayasa ve statüde Sandler Raporu'ndaki hususları göz önünde bulundurarak hareket etmiştir. Bu bağlamda Sancak için içişlerinde bağımsız dışişlerinde Suriye'ye bağlı fakat MC'nin kontrolü ile Türkiye ve Fransa'nın bölge için birlikte çalıştığı bir sistemi öngörmüştür. Bunun yanında posta idaresi, para ve gümrük idareleri hususlarına da rapor doğrultusunda yer verilmiştir. Anayasa konusunda ise bağımsız bir devletin sahip olması gereken hükümlerin yer aldığı bir anayasa hazırlanmaya çalışılmıştır. Bu konuda diğer bağımsız devletlerden farklı olarak anayasanın kendi meclisinde değil de uluslararası bir kurum tarafından tanzim edilmiş olması gösterilebilir.[152]

Sancak Bölgesi'nin anayasa ile içişlerinde bağımsızlık kazanması resmi olarak Türkiye ile daha etkili ve yoğun temaslar içinde bulunulmasına olanak vermiştir. Bu kapsamda Türkiye de bölgede etkisini arttıracak politikalar ve uygulamaları hayata

[151] Bkz: Thomas Ambrosio, ***Irredentis*m**, United States of America, Preager Publishers, 2001, s. 23

[152] BCA, Fon: 030.10.00, Yer No: 224.510.12, s. 4-5.

geçirmiştir. Örneğin gümrük idaresinde bağımsız olan Sancak Bölgesi için yapılacak ticarette gerekli kolaylıkların sağlanması için resmî adımlar atılmıştır. Bununla ilgili Türkiye, Hatay Devleti'nden ithal edilecek millî mahsul ve mamullerden alınacak gümrük vergisinde yüzde 99 indirim yapılmasına yönelik bir kararnameyi vakti geldiğinde yürürlüğe sokarak uygulamıştır.[153]

3.2.2.1.3. Seçim İşleri ile İlgilenen Komitenin 14 Mart 1938 Tarihinde Tekrar Tanzim Edilmesi

29 Mayıs 1937 tarihinde MC konseyi tarafından kabul edilen ve Sancak Bölgesi'ni ilk seçim için hazırlamakla görevli olan heyetin uyguladığı usul ve hareketlerin mevcut statü ve anayasaya aykırı olduğu görülmesi üzerine, Türkiye durumla ilgili rahatsızlığını MC Konseyi ve Fransa nezdinde protesto ederek gündeme getirmiştir. Bunun üzerine 19 Mart 1938 tarihinde ilk seçimi yapacak heyet tekrar oluşturularak heyette Türkiye'ye de yer verilmiştir. Bu değişimle birlikte özellikle seçmenlerin cemaat listelerinde kendi isteklerine göre yer alabilmeleri hususuna azami derecede dikkat edilmiştir.[154]

Bu değişimle birlikte Türkiye, nüfus konusunda seçmen listeleri hazırlanırken baskı ile aleyhine hareket ettirilmeye çalışılan halkın, özgür iradesine göre karar verebileceği bir ortamda hareket etmesine olanak sağlamıştır. Böylece nüfus konusunda avantaja sahip olan Türkiye'nin bu hakkı korunarak bölge üzerinde yasal olarak nüfus çoğunluğunun Türk olduğu hususunun değiştirilmesi engellenmiştir.

3.2.2.2. Gentlemen Agreement ve Etat-Major Anlaşmaları

Gentlemen Agreement, ilk seçim heyetini oluşturan kişilerin tarafsızlığa uymayan davranışları ve Hatay'daki Yüce Komiser Delegelerinin Türkiye aleyhine hareket etmekte oldukları dikkate alınarak, Türkiye ve Fransa arasında 10 Mart 1938 tarihinde gizli olarak imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Türkiye Sancak konusunu bir arazi meselesi olarak görmeyeceğini beyan etmiş ve bunun yanında Fransa 40 sandalyelik

[153] BCA, Fon: 030.18.01.02, Yer No: 85.95.8 (07.11.1938) Hatay Devleti'nin mahsul ve mamullerinin ithalini sağlamak için % 99 gümrük tarifesi vergilerinde tenzilat yapılmasına dair yazı.

[154] BCA, Fon: 030.10.00, Yer No: 224.510.12, s. 5-6.

Hatay Meclisi'nde Hatay Türklerine 22 sandalye verileceğini taahhüt etmiştir.[155] Bu gizli anlaşma ile Türkiye, Sancak bağımsızlık kazandıktan sonra yasal olarak yönetim hakkı bulunan devlet meclisinde çoğunluğu Türklerin almasını sağlayarak bölgede daha da etkili olabileceği bir konum elde etmiştir. Bu süreçten sonra Türkiye, Sancak ile resmi ve gayri resmi olarak daha yoğun ve uyumlu çalışmalar içine girerek uluslararası anlamda etkisini arttırıp bölgedeki gücünü tekrar teyit edebilme fırsatını yakalamıştır.

Etat-Major Anlaşmaları, Gentlemen Agreement sonrası bulunulan durumdan dolayı Hatay sınırlarında Fransız askeri kuvvetlerinin yanında Türk askeri kuvvetinin de bulunması için yapılan anlaşmaları kapsamaktadır. Bu askeri anlaşma Gentlemen Agreement imzalanmış olmasına karşın Hatay'daki Fransız delegesinin bölgedeki Türk sayısını azaltmaya yönelik eylemler içerisinde bulunması ve uluslararası komitenin buna göz yumması neticesinde Türkiye'nin Fransa ve MC'ye bu hususa yönelik protestosunu iletmesi sonucu alınan karar ile imzalanmıştır. Seçim hazırlığı yapan uluslararası komitenin Fransız delegesinin yaptıklarına göz yumması hususundan dolayı bu komitenin kaldırılarak yerine Türk-Fransız yetkililerden oluşacak bir komisyonun yetkili kılınması, Türk ve Fransız Hükümetlerince 3 Temmuz 1938 tarihinde kararlaştırılmıştır. Ayrıca bu tarihte imzalanan anlaşma ile her iki ülke arasında bir Askeri Anlaşma da imzalanmıştır.[156] Türkiye ve Fransa arasında imzalanan 3 Temmuz 1938 tarihli askeri anlaşma üç kısımdan oluşturulmuştur. Birinci kısımda genel uygulanacak hükümler, ikinci kısımda üçüncü bir devlet tarafından Hatay'a müdahale halinde Türk-Fransız ortak hareket tarzı, üçüncü kısımda ise genel anlaşmazlıklar hususuna yer verilmiştir. Bu anlaşmaya bağlı olarak Türk ve Fransız Genelkurmay Başkanlıkları arasında Antakya'da 1 No'lu protokol imzalanarak Türk ve Fransız birlikleri hakkında gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler de Türk ve Fransız kuvvetlerinin yetkileri, miktarları, rolleri, imtiyazları, iaşeleri gibi hususlar ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.[157]

[155] BCA, Fon: 030.10.00, Yer No: 224.510.12, s. 6.

[156] BCA, Fon: 030.10.00, Yer No: 224.510.12, s. 6-7.

[157] BCA, Fon: 030.10.00, Yer No: 224.510.12, s. 7.

3.2.2.2.1. Türk ve Fransız Genelkurmayları Arasında İmzalanan 1 No'lu Protokol

Türk ve Fransız Genelkurmayları arasında imzalanan askeri anlaşma sonrası imza altına alınan 1 No'lu Protokol, askeri olarak Sancak sınırlarındaki durumu düzenlemek için yapılmıştır. Bu Protokol ile Sancak sınırlarında bulunacak Türk ve Fransız birliklerinin nasıl bir düzende bulunacağı, kuvvet miktarları, Sancak sınırlarında nerede nasıl konuşlanacakları ve her iki ülkenin kuvvetlerinin birbirlerine karşı nasıl davranacağı hususu düzenlenmiştir. Protokole göre Türk kuvvetlerinin Sancağa Payas ve Hassa olmak üzere iki bölgeden giriş yapması ve Türkiye'nin 2500 kişilik bir kuvveti bölgede bulundurup bu sayıyı aşamaması, kişi sayısı bakımından Fransız kuvvetlerinin de 2500 kişi olacak şekilde sınırlandırılması kararlaştırılmıştır.[158]

Tablo 2 Sancak Sınırlarında Türk Kuvvetlerinin Konuşlandırılması

BEYLANDA:		
Albay ve		
--Alay karargâhı		
--Bir tabur	Mevcut:	
--Süvari bölüğü	1000kişi	
--Topçu bataryaları		
--İstihkâm ve muhabere bölükleri		
--Sıhhiye takımı		
--Ekmekçi takımı		Mevcut
--Otomobil kolu		2500 Kişi
İSKENDERONDA:		
--Bir tabur	Mevcut 500 kişi	
ANTAKYADA:		
--Bir tabur	Mevcut 500 kişi	
KIRIKHANDA:		
--Yarım tabur	Mevcut 250 kişi	
BATRAKENDE:		
--Yarım tabur	Mevcut 250 kişi	

Kaynak: ***Antakyada Yapılan Genelkurmaylar Anlaşmasına Merbut 1 No.lı Protokol***, Ek- II, Ankara, Genelkurmay Matbaası, 1938.

Mevcut tabloya göre Türk kuvvetlerinin Sancak sınırlarında nerede ve kaç kişi ile konuşlandırılacağı ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Türkiye'nin yollayacağı kuvvetin

[158] ***Antakyada Yapılan Genelkurmaylar Anlaşmasına Merbut 1 No.lı Protokol***, Ankara, Genelkurmay Matbaası, 1938, s. 1-2.

büyük bir kısmının ve askeri idari teşkilatın Beylan (Belen) sınırlarında yer alacak olması stratejik bakımından Türkiye'nin elini güçlendirmiştir. Çünkü Belen, Hatay'da doğal bir geçit olması ve tabiri caizse konum olarak Hatay'ın ortasında yer alması bakımından diğer bölgelere ulaşım ve irtibat açısından kolaylık sağlamıştır.

Yapılan Protokole göre, Türk kuvvetlerinin Sancak Polisine ihtiyaç halinde ve Fransız delegesinin talebi ile yardımcı olabileceği aynı şekilde Fransız kuvvetlerinin de Türk kuvvetlerinin talebi ile yardımcı olabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte Türk ve Fransız kuvvetlerinin karşılıklı olarak daimî irtibat subayları görevlendirmesi ve bu irtibat subayları aracılığı ile her gün haberdar edilmesiyle birlikte on beş günde bir karşılıklı olarak kuvvet güçlerinin mevcudunun teati edilmesi öngörülmüştür. Türk askerlerinin kendi rütbelerinden yüksek rütbede bulunan Fransız askerlerini selamlamaları ve Fransız askerleri için de bu hususun aynı şekilde geçerli olduğu, selamın iadesinin de her iki taraf için mecburi olduğu Protokol maddelerinde yer almıştır. Ayrıca Türk kuvvetlerinin komuta zincirinin sadece Türk komutana bağlı olacağı ve gerekli hukuki durumlarda Türk Askeri Mahkemelerinin sorumlu olacağı da belirtilmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin askeri ihtiyaçlar kapsamında olan iaşeler, barınma, Türkiye ile iletişim konusundaki şebeke hatları, sıhhiye gibi konularda masrafları kendisine ait olmak üzere her şeyi kendisinin karşılayacak olması kabul edilmiş olup sadece sıhhiye konusunda Türk kuvvetlerinin sıhhiyesinin yetersiz olduğu durumlarda ücreti mukabilinde Fransız askeri sıhhiyesinden yararlanabileceği belirtilmiştir. Türk ve Fransız kuvvetlerinin Sancaktaki askeri sınırını çizen bu Protokol Türk Genelkurmayı adına Orgeneral Asım Gündüz ve Fransız Genelkurmayı adına General Huntziğer tarafından imzalanmıştır.[159]

Türk ve Fransız Genelkurmayları arasında imzalanan askeri anlaşma sonrası imza altına alınan 1 No'lu Protokol askeri anlamda Türkiye açısından ve Hatay sınırlarındaki askeri dengeler bakımından Türkiye lehine çok önemli kazanımlar elde edilmesini sağlamıştır. Özellikle bölgede bulunan uluslararası komitenin Fransa lehine hareket ettiğinin ortaya çıkmasından sonra Türkiye bölgede her bulduğu fırsatta etki alanını hukuken arttırmıştır. Askeri anlamdaki etki alanı bu protokol ile ciddi anlamda artmış ve birçok hususta Fransa ile eşit konumda haklar elde edilmiştir. Fransa'nın da bu protokol ile Sancak sınırında askeri alanı belli bir sınırlandırmaya uğramış ve

[159] Genelkurmaylar Anlaşmasına Merbut 1 No.lı Protokol, s. 2-9.

Türkiye ile eşit koşullara sahip olarak güç kaybına uğramıştır. Türkiye'nin protokol ile kazandığı askeri haklar Sancaktaki akraba topluluğu olan Sancak Türkleri ile etkileşiminin artmasına da vesile olmuştur. Sancak Türkleri, Türk askerinin bölgeye gelmesi ile birlikte bölgedeki siyasi faaliyetlerde özellikle seçimlere yönelik faaliyetlerde daha rahat hareket edip mücadele edebilme fırsatını yakaladıklarını da manevi olarak hissetmişlerdir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Türkiye askeri olarak bölgeye girerek hem toplumsal destek anlamında hem de siyasi anlamda kazandığı bu manevi gücü uluslararası ortamda da hukuken kabul ettirmiştir. Bununla birlikte uluslararası ortamın; bölgenin aslında Türk olduğuna ve bölgedeki akraba topluluğunun Türkiye'yi istediğine yönelik dikkatini çekebilmiştir.

3.3. Devlet Arşivlerine Göre Uluslararası Basın ve Hatay Sorunu

Türkiye, Hatay konusunda izlediği politikalar ile yaptığı anlaşmalar kapsamında bölge üzerinde her geçen gün etki alanını genişleterek Hatay'daki akraba topluluğu ile iletişimini ve etkileşimini arttırmıştır. Buna paralel olarak bu süreçte uluslararası ortamın konuya yönelik yaklaşım ve politikaları da önemli bir yer teşkil etmiştir. Türkiye'nin Sancak ile ilgili uyguladığı politika ve izlediği siyaset Türk basınının yanı sıra uluslararası basında da yer bularak, dikkat çekmiştir.[160] Uluslararası ortamı oluşturan devletlerin Hatay konusuna yaklaşımı ve politikaları yabancı basında konu ile ilgili yer alan yazılar incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Böylece irredentist politikalar izlenirken önemli bir etkiye sahip olan uluslararası ortamın tepkisi de değerlendirilebilecektir.

3.3.1. Fransız Basını

Fransız basınında Hatay ile ilgili yer almış ve Türkiye'nin devlet arşivi belgelerinde yer edinmiş yazıların incelenmesi, Sancak'ta mücadele içinde olduğumuz ve bölgede bulunan ülkenin Fransa olması bakımından önemlidir. Fransız basınında Hatay ile ilgili yapılan haberlerde Türkiye ile olan ilişkilerin önemine vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte Suriye için Türkiye'nin dostane ilişkisinin

[160] Resul Yavuz, "Hatay Sorununun Uluslararası Platforma Taşınması ve Türk Basınındaki Yansımaları", ***Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi***, C. 1, Sa:1, (Ekim-2018), s. 4.

kaybedilmemesi gerektiğine yönelik yazılar da yer almıştır.[161] Devlet arşivlerinde yer alan belgeler iki aşama da değerlendirilecektir. Birinci aşamada 1937 yılının Kasım ve Aralık aylarındaki gazete yazıları ikinci aşamada Hatay antlaşması hakkındaki Temmuz 1938 yılındaki gazete yazıları incelenecektir.

3.3.1.1. 1937 Kasım ve Aralık Tarihlerindeki Gazete Yazıları

10 Kasım 1937 tarihinde Paris'te "Action Française" gazetesinde; M.Lucien Romier'e ait olan ve Figaro Gazetesinde yayınlandığı belirtilen "Allah'ın Süvarisi" isimli bir makaleden bahsedilmiştir. Figaro gazetesinin müdürü bu makalede Türkiye'nin milliyetçilik, yeni Türk Kudreti ve Arap birliği olmak üzere üç cazibenin etkisi altında hareket ettiğini belirtmiştir. Bununla birlikte Anadolu'nun geçit noktaları ile şark petrollerinin çıkış noktasının kesiştiğinin de altını çizerek bu durumun Avrupa'nın aleyhine olduğunu belirtmiştir. Yazının devamında "Türk siyaseti nedir?" sorusunu cevaplarken; Türk siyasetinin aşırı tutkulara sahip olduğunu, komşu milliyetçilikler ile ittifak arayan bir yapıda bulunduğunu ve petrol kaynaklarını denetim altında tutmak isteyen bir yapıya sahip olduğunu yazmıştır.[162] Bu yazı ile Türkiye'nin milliyetçi duygular ile hareket ettiği ve Arap dünyasında etkili olmaya çalışarak petrol kaynaklarını denetim altında tutmaya çalıştığı anlatılmaya çalışılmıştır.

4 Aralık 1937 tarihli "La Republique" isimli gazetedeki "Suriye Anlaşması Türkiye ile Aramızı Bozmak Yeteneğini Göstermektedir" yazısında; Fransa'nın Suriye ile yaptığı anlaşmanın Türkiye ve Fransa'nın aralarını bozmaya sebep olabileceğine yer verilmiştir. Türkiye ve Fransa'nın 1535 yılından beri dost olduğu ve Fransa'nın Suriye ile anlaşma vaktinin gelmesi ile birlikte ortaya Sancak Meselesi'nin çıktığı, bu mesele ile Ankara ve Paris arasındaki ilişkinin gerginleştiği belirtilmiştir. Bunlar neticesinde Fransa'nın gerilediği ve Türk hükümetinin Fransız elçisine Suriye makamlarının içinde bulunduğu düşmanca hareketleri protesto ettiğine dair nota

[161] Yaşar Özüçetin ve Hanifi Kaya, "Sancak (Hatay) Meselesi ve Bu Bağlamda Muhtelif Dış Basında Ortaya Konulan Yaklaşımlar ve Görüşler", ***Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi***, Sa:7, (Ağustos-2018), s. 10.

[162] BCA, Fon no:030.10.0.0, Yer No: 222.501.24 (16.12.1937) Fransız basınından, Action Française, La Depeche de Toulouse ve La Republique gazetelerinde Hatay Meselesi ile ilgili yayınlanan yazılar, s. 1.

vereceğinin öğrenildiği bilgisi verilmiştir.[163] Gazetede yer alan bu yazı ile Suriye mandaterliği sebebiyle ortaya çıkan Sancak meselesinin Türkiye'nin dostluğunu olumsuz etkilemesi ve ikili ilişkilerin bozulmasına yönelik endişelerin var olduğunu söyleyebiliriz.

08 Aralık 1937 tarihli "La Depeche de Toulouse" isimli gazetede yer alan "Türkiye-Suriye Anlaşmasının Feshi" yazısında Türkiye tarafından feshedilen Türkiye-Suriye İyi Komşuluk Anlaşması'nın fesih sebebi olarak İskenderun Sancağı'nın yeni statüsünün oluşturulma aşamasında Suriye hükümetinin göstermiş olduğu güçlüklerin sebep olduğu belirtilmiştir. Türkiye'nin bu anlaşmayı feshetmesinin Türk-Fransız dostluğunu olumsuz olarak etkilemeye yönelik bir hareket olmadığı ve Türkiye'nin yeni şartlar ile bir anlaşma yapma niyetinde olduğunun düşünüldüğü hususuna yer verilmiştir.[164] Bu yazıda da daha önceki yazıda olduğu gibi Türkiye'nin dostluğundan ve buna zarar verebilecek hususlardan kaçınılması gerektiği konusuna değinilmiştir. Fransız Basınında yer alan bu tür yazılar ile Türkiye ile ikili ilişkilere önem verildiği ve Sancak konusunda Türkiye'nin etkisinin Fransız siyaseti açısından kabul edilmiş olduğunu da ifade edebiliriz.

08 Aralık 1937 tarihli "La Republique" isimli gazetede Pierre Dominique imzalı olup "Suriye Meselesi Fransız Meclisinde Anlaşmayı Tasdik Etmeyelim" isimli yazıda Türkiye'nin feshettiği Türkiye-Suriye İyi Komşuluk Anlaşması'na yer verilerek Fransa'nın dış politikası eleştirilmiş ve Sancak Bölgesi'ne yönelik durum anlatılmıştır. Türkiye'nin İyi Komşuluk Anlaşması'nı feshetmesinde sebep olarak Suriye parlamentosunun Sancak statüsünü reddetmesi gösterilmiştir. Bu sebeple de Türkiye'nin atmış olduğu politik tepkinin vahim olduğu ve bir müdahaleye zemin hazırlayabileceği endişesi dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra bu vesile ile Türkiye'nin Fransız mirası olan Sancak Bölgesi'ne sahip çıkabileceğine dikkat çekilmek istenmiştir. Suriye hükümetinin hatalı politikaları neticesinde Fransa'nın politik olarak bu duruma düştüğü ve müsebbip olarak Fransız politikacılarının da yer aldığını, Fransa'nın yaşanan olay ve verilen tepkiler ile birlikte bölgeye yönelik feragat eden eski büyük bir devlet konumunda olduğu ifade edilmiştir. Sancak Bölgesi'ne yönelik

[163] BCA, Fon no:030.10.0.0, Yer No:222.501.22 (11.12.1937) Hatay Meselesi hakkında Suriye Anlaşması'nın Türkiye ile Fransa'nın arasını bozma ihtimali gösterdiğine dair La Republique gazetesinde çıkan yazı.

[164] BCA, Fon no:,030.10.0.0, Yer No: 222.501.24 , s. 2-3.

ilgi duyan devletler olarak Almanya ve İtalya'nın da Fransız mirasına erişmek istedikleri ifade edilerek İtalya'nın bir numaralı talip olduğu ve daha sonra Almanya'nın geldiği, son olarak da Türkiye'nin yer aldığı belirtilmiştir. Fransız politikacıların hatalı dış politika yaklaşımları neticesinde bu duruma gelindiği ifade edilmiştir. Suriye bölgesinin Akdeniz açısından askeri olarak deniz ve hava kuvvetleri için etkili bir konuma sahip olmasıyla birlikte Irak petrollerinin kontrolü açısından da önemli bir konum elde edildiğinin unutulmaması gereken bir husus olduğunun politikacılar tarafından farkında olunan bir konu olması gerektiğinin altı çizilmiştir. Fransa'nın dış politikadaki bu stratejik hatasının düzeltilmesi gerektiği söylenerek İngiltere'nin Hayfa ve Akabe şehirlerinde izlemiş olduğu politikalara benzer bir dış politikanın Sancak ve Suriye için izlenmesi gerektiği yazıda yer almıştır. İngiltere'nin ne olursa olsun petrol borularının kontrolünü bırakmayacağı ve gerekirse Yahudiler ile Araplar arasında anlaşma sağlanmasına razı olarak bölgede hareket edebileceğini ama Hayfa ve Akabe'yi kendine ayırmış olarak bunları yaptığını belirtmiştir. Böylece İngiltere'nin kendi ülkesinin çıkarını koruduğunu ve bölgede etkisini devam ettirebildiğini, Fransa'nın da Trablusşam'da bu şekilde hareket etmesi gerektiğini; fakat bunu yapamadığını ifade etmiştir. Politik olarak Fransa'nın bu şekilde başarısız olmasına sebep olan politikacıların bir oldubitti ile 19 yıldır Suriye'de etkili olan Fransa'nın çekilmesinin daha uygun olacağı görüşünü dile getirerek Fransa'nın bölgedeki etkisini yitirmelerine sebep olacaklarını düşünen yazar; Suriye topraklarının öneminin altını çizerek buradan çekilmenin ülke menfaatine uygun olmadığının bilinmesi gerektiğini söylemiştir.[165]

Pierre Dominique yazısında, Sancak Bölgesi'nin içinde bulunduğu karışık durumdan dolayı Türkiye'nin bölgede etkili olmaya çalışması sırasında Şamlı politikacıların ısrarları ile Türkiye ile karşı karşıya kalınabileceği belirtilmiştir. Şamlı politikacıların Sancak Türklerinin haklarını reddetmek istemeleri ve yönlendirmeleri ile Fransa'nın Mustafa Kemal ile harp edebileceğinin düşünülmesinin saçma olduğu fikrini de yazısında ifade etmiştir. Bununla birlikte Şamlı politikacıların bencilliği ve Fransız politikacılarının zaafı sebebi ile Türklerin sabrının tükenmesi sonucu Türkiye'nin Sancak meselesini işgal ile çözme yoluna gitmesi ile Fransa'nın ne yapacağı sorusuna da cevap vermeye çalışmıştır. Harp edilmek zorunda kalınırsa

[165] BCA, Fon no:030.10.0.0, Yer No: 222.501.24, s. 1-5.

Fransız kanının dökülmesine sebep olan hiçbir politikacının tek bir Fransız tarafından affedilmeyeceğini belirtmiştir. Bunlar dikkate alınarak Ankara tarafından feshedilen anlaşmanın Fransız parlamentosunun kulaklarında, sahillerde fırtınayı haber veren imdat işaretleri gibi çınlaması gerektiğini söylemiştir. Fransa'nın Şamlı politikacıların yanlış yönlendirmelerinden etkilenmemeleri gerektikleri ve Fransa'nın gücünü göstermesi ile her şeyin yoluna girebileceğini belirtilerek yazıya son vermiştir.[166]

08 Aralık 1937 tarihli "Le Journal" gazetesindeki bir yazıda Fransa'nın bir kere daha Türkiye-Suriye ihtilafına karıştırıldığı belirtilerek altı ay önce İskenderun Sancağı ile ilgili Türkiye ve Fransa'nın MC'de anlaştıklarını fakat Suriye'nin birliğinin bölünmesini kabul etmeyen Suriyelilerin muvafakatının alınmadan anlaşmanın yapılmış olmasından dolayı sorun çıktığına dikkat çekilmiştir. Şam meclisinin Sancak Statüsüne karşı bu yaklaşımı eleştirilmiş ve Suriyelilerin manda rejimi altında olmalarından dolayı konuşma haklarının olmadığının altı çizilmiştir. Suriye milliyetçilerinin Fransa'ya karşı harp açmış olan müfritleri Trablus-Şam limanında hak talebinde bulunmuş ve Türk-Fransız anlaşmasının aleyhine Sancakta halkı ayaklandırma girişimlerinde bulunmuşlardır. Bu sebeple Fransa'nın anlaşma gereği Suriyelileri bu hareketlerine engel olması, olamaması dâhilinde Türkiye ile arasının ciddi anlamda açılması hususuna dikkat etmesi gerektiği ifade edilmiştir.[167]

16 Aralık 1937 tarihli "L'Ere Nouvelle" gazetesinde "Fransa-Suriye müzakeratı ve Fransız-Türk münasebatı" başlıklı, Louis Bresse tarafından kaleme alınmış olan yazıda Suriye Başvekili Cemil Mardam ile Fransa'nın Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı olan M.François de Tessan arasındaki görüşmelere yer verildikten sonra Türk-Fransız İlişkilerine değinilmiştir. Suriye Başvekili Cemil Mardam'ın Ankara'ya uğrayacağına ve Başbakan Celal Bayar ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşdü Aras ile görüşeceği bilgisinin verildiği yazıda; Sancak davasının uzlaşılamayan konularının çözüme kavuşmamış olduğu belirtilmiştir. Suriye Başvekili'nin ziyareti ile Fransa-Suriye görüşmelerini Türkiye-Suriye görüşmeleri izleyecek olup böylece bu konularda Suriye'nin her iki devlet ile görüşme olanağı elde edeceği ifade edilmiştir. Yazıda Türklerin, Fransız Dışişleri Bakanı olan Delbos'un Türkiye'yi ziyaret etmesini arzu

[166] BCA, Fon no:030.10.0.0, Yer No: 222.501.24, s. 5-6.

[167] BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No: 222.501.23 (15.12.1937) Suriye basınından El-Kabes ve Fet'el-Arap ve diğerleri, Fransız basınından Le Journal gazetesinde Hatay'la ilgili çıkan yazılar, s. 2-3.

ettiklerini ve Delbos'un buna hayır demediği yazılmıştır. Fransa'nın Suriye ile anlaşmasının tasdikinden sonra Fransız-Türk-Suriye görüşmeleri yapmış olan Delbos'un Ankara'ya Şubat ayı içerisinde seyahat edebileceği belirtilerek bu seyahatin bazı sürprizleri beraberinde getirebileceğine dikkat çekilmek istenmiştir. Ayrıca Kemalist Türkiye'nin milletlerin hürriyetlerine ve barışı müdafaa edenlerin oluşturduğu bir cephede yer aldığı MC prensiplerine bağlı kalarak Akdenizde barışın sağlanmasını istediğine dikkat çekilmiştir.[168] Bu yazı ile Fransa'nın Suriye'den kaynaklı olan sorunlarında Türkiye ile temasında pozitif olarak yaklaşım sergilediğini söyleyebiliriz. Bunda Sancak sınırlarında akraba topluluğu ile ilişkisinde ve uluslararası ortamda Sancak ile ilgili konularda Türkiye'nin etkisinin kabul edilmesinin önemli bir katkısı vardır.

21 Aralık 1937 tarihli "Journal des Debats" gazetesinde Pierre Bernus isimli yazar Suriye Meselesini değerlendirirken, Fransa-Suriye anlaşmasının Sancak sorununun doğmasına sebep olduğunu ve bu konunun halledilmiş olduğunun düşünülmesinin ileriye yönelik sorunlara sebebiyet vereceğini ifade etmiştir. Bunun yanında Türkiye'nin sorunlardan dolayı 1926 Türkiye-Suriye Anlaşmasını feshetmiş olduğu da belirtilmiştir.[169]

1937 Kasım ve Aralık gazetelerinde Hatay ile ilgili çıkan yazılar incelendiğinde, Türkiye'nin Suriye ile 1926 yılında imzalamış olduğu İyi Komşuluk anlaşmasını feshetmiş olmasına yer verilmiştir. Bu kapsamda Fransa'nın Suriye ve Sancak ilişkilerinde yaptığı hatalarla birlikte Türkiye ile birlikte hareket edilmesi gerektiği hususuna değinilmiştir. Suriye'nin manda konumunda bulunduğu ve sınırlarını bilerek Fransa ile hareket etmesi gerektiği ve Suriye'nin politikaları sebebi ile Türkiye-Fransa ilişkilerinin negatif etkilenmemesine özen gösterilmesi gerektiği yazılarda yer almıştır. En önemlisi Türkiye'nin Sancak sınırlarındaki etkisi ve otoritesinin Fransa hükümeti ve halkı tarafından kabul edildiğinin görülmesidir. Gazete yazılarında Sancak sorunlarının çözümünde Türkiye'nin dikkate alınmasının gerektiğinin ifade edilmesi ve Türkiye ile ilişkilerin pozitif olması gerektiğinin yer alması buna işaret etmektedir. İrredentist politikalar çerçevesinde akraba topluluk ile

[168] BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No: 222.501.27 (24.12.1937) Paris'te yayınlanan L'Ere Nouvelle gazetesinde Hatay meselesiyle ilgili olarak çıkan yazı, s. 1-2.

[169] BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No: 223.502.4 (03.01.1938) Hatay Meselesi ile ilgili olarak Fransız Journal des Debats gazetesinin 21.12.1937 tarihli nüshasında yayınlanan makale.

iletişimin yanında uluslararası ortamın da duruma tepkisi irredentist politikanın başarısı açısından önem teşkil etmektedir. Burada akraba topluluğunun bulunduğu toprak parçasındaki mandater konumda olan ve yetki sahibi olan Fransa ile ilişkilerinde bölge üzerindeki politika ve eylemlerinde Türkiye'ye negatif bir şekilde yaklaşılmaması irredentist politikanın başarısı açısından önemli katkı sağlamıştır. Fransız basınında Türkiye ile olan ilişkiler ve Sancak ile ilgili Türkiye hakkında yazılan olumlu yazılar sonucu Fransız kamuoyunun Türkiye'nin Sancak sınırlarında etki ve yetkisini kabullenmiş olduğunu göstermektedir, diyebiliriz.

3.3.1.2. Hatay Anlaşması Hakkındaki Yazılar

02 Temmuz 1938 tarihli "Ere Nouvelle" gazetesinde, birbiri ardına onaylanan metinler incelenince Türkiye ile Fransa arasında asırlardır devam eden dostluğun kapsamlı ve kuvvetli bir şekilde arttırıldığının görüldüğü belirtilmiştir. Bunun yanında Türkiye ve Fransa'nın dürüst ve barışçıl uluslararası işbirliği niyetinde oldukları ve Avrupa'nın iki ucunda bulunan bu iki ülke arasında imzalanan anlaşmaların öneminden bahsetmeye gerek olmadığı; Suad Davaz'ın ifade ettiği gibi iki ülke arasındaki dostluğun birkaç asırlık bir dostluk olduğu belirtilmiştir. İki ülke arasındaki dostluğun Kanuni Sultan Süleyman ile Birinci Fransua arasındaki ittifaktan beri var olduğu ve bunun büyük bir politika olduğu ifade edilmiştir.[170]

02 Temmuz 1938 tarihli "Populaire" gazetesinde M.A.Leroux isimli yazar, Hatay sorunu çözülmeden Türk-Fransız ilişkilerinin normalde olduğu denge ve dinamizmi yakalayamayacağı fikrini yazısında belirtmiştir. Türkiye ve Fransa arasında imzalanan anlaşmalar hakkında bilgi verdikten sonra Türkiye ve Fransa dostluğunun güçlenmesinin ve devam etmesinin bulunulan zaman ve durum açısından zorunlu bir gereklilik olduğunu belirterek yapılan anlaşma ile buna sahip olunduğunu ve bu durumun önemli bir netice olduğunun bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir. İngiltere'nin son zamanlarda Ankara'da büyük bir faaliyette bulunması ve Türkiye-Fransa Anlaşmasının, Fransa ve İngiltere'nin işbirliklerini takviye edecek bir duruma vesile olduğunu söylemiştir. Suriye ve Lübnan ile yapılan anlaşmaların tasdik edilmesi gerektiğini de belirterek bu tasdik ile Fransa'nın Türkiye ile dostluğunun Arap

[170] BCA, Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 224.511.4 (12.07.1938) Bazı dış basında Türkiye hakkında yer alan makale ve haberler ile Fransız basınından Hatay Meselesi'ne dair görüşler, s. 2-3.

milletleriyle işbirliğinde bulunmasına engel teşkil etmeyeceğini göstermesi gerektiğini de belirtmiştir.[171] Bu yazı ile birlikte iki ülke arasındaki Hatay sorununun çözülmesi ile birlikte Fransa'nın dış politikada önemli bir meselesini hallederek ve Türkiye ile dostluğunu pekiştirmiş olarak diğer sorunlarına yönelmesi gerektiğine işaret edilmiştir.

03 Temmuz 1938 tarihli "Matin" gazetesinde Beyrut'tan yollanmış olan bir Havas telgrafından bahsedilerek, anlaşma sonrası Türk cemaatinin büyük bir mutluluk yaşadığı, Fransa'ya karşı büyük bir sempati oluştuğu, Antakya'nın bazı yerlerinde Atatürk'ün heykelleri ve çiçeklerle süslenmiş taklar inşa edildiği belirtilmiştir. Buna karşılık bölgedeki Arap, Alevi ve Ermeniler kendi mahallelerinde soğukkanlılıkla oturmuşlardır. Ayrıca duruma itiraz eden ailelerin bölgeden taşındıkları ve anlaşma haberini alan Suriye'de sevince veya hoşnutsuzluğa sebep olmadığına yazıda dikkat çekilmiştir.[172]

03 Temmuz 1938 tarihli "Paris-Soir" gazetesindeki yazıda Türkiye ve Fransa'nın yaptıkları anlaşma ile aralarındaki dostluk bağlarını güçlendirdikleri ve M.Bonnet'in mevcut olan anlaşmayı imzalamak üzere Ankara'ya gideceği ifade edilerek, tebrik edilmiştir. Yazıda, Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasında bir eklem konumunda bulunduğu ifade edilmiştir. Türkiye'nin büyük bir şefin etkisi altında büyük bir eser meydana getirdiği ve bu şefin nüfuz ve kuvvetini hiçbir zaman memleketinin sınırları dışına taşımak istediğinin görülmediği belirtilmiştir. Bununla birlikte Türkiye ile yapılan anlaşmanın İslamiyet açısından da önem teşkil ettiğine dikkat çekilerek Atatürk'ün din konusunda tarafsız olduğu, artık müminlerin başı olmadığı ve buna rağmen Türkiye'nin en büyük ve bağımsız İslam Devleti olarak yer aldığı ifade edilmiştir. Müslüman ülkeler arasında Türkiye'nin önemli bir konuma sahip olduğu ve Müslüman ülkelerin gözlerinin Türkiye üzerinde olduğunun altı çizilerek, Fransa'nın böyle bir devlet ile dostluk kurmasının Müslüman dünya ile ilişkiler bakımından önemli bir avantaj sağladığına da dikkat çekilmiştir.[173] Bu yazıda Türkiye'nin siyasi ve coğrafi olarak bulunduğu konumunun etkisi ile Fransa açısından önemine değinilmiştir. Türkiye'nin Atatürk'ün liderliğinin etkisi ile uluslararası

[171] BCA, Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 224.511.4, s. 3.

[172] BCA, Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 224.511.4, s. 3-4.

[173] BCA, Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 224.511.4, s. 4.

ortamdaki önemi ve coğrafi olarak Asya ve Avrupa arasında köprü vazifesinde bulunması, yapılan anlaşma sonrası Fransa'nın kamuoyunda olumlu tepkilere vesile olmuştur; diyebiliriz. İslam Dünyası'nda Türkiye'nin önde gelen ülkelerden biri olması da önemini arttırarak uluslararası ortamda daha önemli bir konum elde etmesini sağlamıştır. Tüm bunlar bir araya geldiğinde Fransa'nın ve uluslararası ortamın Türkiye'nin Sancak Bölgesi'ne yönelik politikalarında zamanla daha ılımlı olmaları ve kabul etmelerinin sebeplerini oluşturdukları söylenebilmektedir.

02 Temmuz 1938 tarihli "Oeuvre" gazetesinde Bayan Tabouis tarafından kaleme alınan yazıda, Fransa Dışişleri Bakanının Türkiye ile yaptığı anlaşmalardan mutlu olduğu ve bu durumu yüksek sesle ifade ettiği ifade edilmiştir. Bu anlaşmaların Sancakta Türkiye ve Fransa arasında daimi bir işbirliğine vesile olacağının altı çizilmiştir. Bu işbirliğinin İngiltere'nin Türkiye'ye 16 milyon İngiliz Lirası verdiği ve iki ülke ilişkilerinin yüksek derecede uyum içinde olduğu bir döneme denk gelmesinin olumlu olduğuna yazıda yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye-Sovyetler ilişkilerinde de bir yenilenme sürecinin var olduğu ve Fransa-Türkiye arasındaki anlaşmanın Fransa-Yugoslavya Dostluk Anlaşmasına benzediği; fakat karşılıklı yardım hususunu içermediği ifade edilmiştir.[174]

03 Temmuz 1938 tarihli "İntransigeant" gazetesinde Gallus'un yazısına göre Türkiye ve Fransa arasında anlaşma imzalanmasının küçük bir olay olarak görülmemesi gerektiği söylenmiştir. Berlin'in yapılan bu anlaşmanın İtalya aleyhinde olduğuna yönelik aptalca bir tutum içinde bulunduğu; fakat Fransa'nın İngiltere ile birlikte Akdeniz sahillerinde barışı istemekten başka bir hedefinin olmadığının bilinmesi gerektiği yazılmıştır. Türkiye –Fransa anlaşmasının imzalanmasından dolayı sevindikleri ve barışın daha fazla temini için bölgedeki çalışmalara devam edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.[175] Bunun yanı sıra 04 Temmuz 1938 tarihli Fransız gazetelerinde Hatay anlaşması ile ilgili yayımlanan resmi tebliğ görünür bir şekilde yer almıştır.[176]

[174] BCA, Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 224.511.4, s. 4-5.

[175] BCA, Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 224.511.4, s. 5.

[176] BCA, Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 224.511.4, s. 6.

Türkiye ve Fransa arasında yapılan Hatay Anlaşması sonrası Fransız basınında yer alan yazılar incelendiğinde; Fransız medyası-siyaseti ve kamuoyunun bu durumdan memnun olduğunu söyleyebiliriz. Fransa'nın kendisi için ciddi sorun teşkil eden ve uluslararası ortamda karşısına çıkan sorunlardan biri olan Hatay sorununun çözülmüş olması hem Türkiye ile ikili ilişkilerini geliştirmesi hem de diğer uluslararası sorunlarıyla ilgilenmesine olanak sağlamıştır. Türkiye'nin İslam Dünyası'nda lider konumunda görüldüğünün ifade edilmesi ve yeni kurulmuş Cumhuriyet'in MC'de ve diğer ülke ilişkilerinde saygı görmesiyle birlikte işbirlikleri kurmakta olması, Fransa'nın da bölgede Türkiye'yi karşısına almak istememesine etki etmiştir. Türkiye'nin Hatay meselesi ile ilgili kademe kademe izlediği irredentist politika, özellikle akraba topluluğu olan Sancak Türkleri ile etkileşime girmesiyle büyük ilerleme kaydetmiştir. Buna müteakip uluslararası ortamda MC'de ve ikili ilişkilerde Hatay konusunda haklılığını kabul ettirmiş olması bölgede vazgeçilemeyecek bir güç konumuna gelmesine vesile olmuştur. Tüm bunlar dikkate alındığında Hatay Anlaşmasının imzası sonrası Fransız basınında yer alan makale ve yazıların pozitif olmasını açıklamaya yetecektir.

3.3.2. Romen Basını

12 Aralık 1937 tarihli "Le Moment" gazetesinde, Fransa Dışişleri Bakanı Delbos'un Bükreş'te bulunduğu sırada Hatay ile ilgili bir yazı yayımlanmıştır. Yazıda, MC Konseyi'nin 29 Mayıs 1937'de aldığı kararla Hatay'a özel bir rejim veren statüsünün 29 Kasım 1937'de yürürlüğe girmesine karar vermiş olduğu ve böylece Hatay'ın istiklalini hukuken elde ettiği ifade edilmiştir. Fakat bu istiklalin henüz tam bir istiklal olmadığı ve belli bir safhadan geçerek elde edileceğinin altı çizilmiştir. 29 Kasım 1937 tarihi ile Hatay'ın seçime kadar geçici bir Fransız yönetimi altında bulunduğu ve Fransa'nın mandater devlet şartları kapsamında bir geçiş aşaması yaşadığı belirtilmiştir. 15 Nisan 1938 tarihi ile Sancak'taki milli iradenin mandater rejimin şartlarına uymak mecburiyetinde kaldığı belirtilerek milli bir hükümetin varlığına rağmen; tam istiklalin varlığının olmadığı yazıda belirtilmiştir. Yazıda, Türkler ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından Hatay Sorununun milli bir dava olarak görüldüğü ifade edilmiştir. Atatürk'ün 15 sene önce matem içindeki Hataylı genç kızlara hitap ederken bu sorunu ortaya koymuş olduğunun da altı çizilmiştir. Bunun yanında Türkiye'nin Fransa ile ilişkileri iyi ve dostane gitmesine karşın Atatürk'ün

Hatay meselesinin iki ülke ilişkilerinde bir sorun ve bir kıstas olacağını ifade etmiş olduğunu da belirtmiştir.[177]

03 Temmuz 1938 tarihli "Romania" gazetesinde Sancak Meselesi ile ilgili kısa bir yazı yer almıştır. Bu yazıda Fransız Dışişleri Bakanı Bennet'in sancak sorununun olumlu bir şekilde halledildiğini, Fransız-Suriye Anlaşması'nın ve Franklin Bouillon'un 1921 yılında imzaladığı anlaşmanın bir sonucu olarak 80.000 Türk'ün bulunduğu İskenderun Sancağının mali ve idari açıdan bağımsız bir rejime sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Sancaktaki Türklerin memnuniyetsiz bir durumda olma sebeplerinin Türkiye'nin Sancak Bölgesi'ni ilhak etmek arzusundan kaynaklanmadığı; bunun aksine Türkiye ve Suriye'nin Lübnan mıntıkası üzerindeki nüfuz mücadelesinden kaynaklandığının düşünüldüğü yazıda yer almıştır. Ayrıca Türk nüfuzunun ve Türkiye-Fransa Anlaşmasının Sancakta tesisinden sonra anlaşmanın onaylanmasını takip eden beş sene süreyle Cebeli Düruz'da Fransız askeri gücünün bulundurulacağı belirtilmiştir. Böylece Fransa için önemli olan bir meselenin de çözülmüş olacağı kabul edilmiştir.[178]

3.3.3. İsviçre Basını

24 Haziran 1938 tarihinde "Neue Zürcher Zeitung" gazetesinde yer alan "Sancak Meselesi" yazısında, Fransa'nın Türkiye'ye Sancak konusunda geniş kapsamda tavizde bulunmasının sebebinin, Atatürk tarafından cebir ile meselenin halledileceği korkusundan değil; İskenderun Limanı'nın Fransa için stratejik ve ekonomik olarak önem arz etmemesinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Bununla birlikte Britanya'nın etkisi ile bu tavizlerin verilmiş olduğu ve Türkiye ile Fransa arasında yapılacak bir yardım anlaşması ile verilen tavizlerin telafi yoluna gidildiği bilgisi gazetede yer almıştır. Montreux konferansı esnasında Fransız komitesinin başkanı Paul Boncour, Fransız medyasına beyanatta bulunurken Türkiye'nin Sancak konusundaki isteklerinin Fransa tarafından olumlu karşılık görmesinin sebebi olarak, Fransa'nın Türkiye'yi bir yardım paktına hazırlama isteği içerisinde bulunması ile izah etmiştir. Fransa'nın amacının Türk-Rus ittifakından yararlanmak olduğunun

[177] BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No:222.501.25 (18.12.1937) Romanya Bükreş'te yayınlanan Le Moment gazetesinde Hatay'la ilgili olarak çıkan yazı, s. 1-2.

[178] BCA, , Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 224.511.4, s. 13.

belirtildiği yazıda daha sonra Rusya'nın Ankara'daki nüfuzunu türlü sebeplerden dolayı Britanya'ya terk ettiği ifade edilmiştir. Britanya'nın bu konuma gelmesindeki amacının İngiliz nüfuzunu Akdeniz'de sağlamlaştırmak olduğu ve bunun için Türk dostluğunun ne derece önem teşkil ettiğinin fark edildiği yazıda vurgulanmıştır.[179]

Gazetede yer alan yazıda Britanya hükümetinin Sancak Bölgesi'nde Türk ve Fransız çatışmasını ortadan kaldırarak Almanya'nın şark yolunu kapatmak istediğine dikkat çekilmiştir. Bu amaçla Britanya'nın elindeki maddi ve manevi imkânlar ile Türkiye ve Fransa ile etkileşim içinde olduğu da belirtilmiştir. Cenevre'deki görüşmelerde İngiliz yetkililerin Türkler ve Fransızlar arasında dürüst ve etkili bir şekilde hareket ettiği, Sancak konusunda da dostça ve Türkiye lehine sonuç alınmasında İngiliz diplomasisinin gayretlerinin etkili olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte Fransa'nın Sancak Bölgesi'ndeki fedakârlığı sebebiyle Fransa'ya Musul'dan gelen Fransız petrolünün kontrolü için Trablus limanı ve Fransa için deniz üssü konumunda bulunan Suriye'nin en iyi limanı olan Beyrut verilmiştir. Bunun yanında Lübnan'ın Fransa etkisi altında müstakil bir yapıda olması kabul edilmiştir.[180] İsviçre Basını, Sancak konusunda sorunun çözümü için İngiltere'nin etkili bir şekilde uğraşmış olduğunun ve Türkiye ile Fransa arasındaki uzlaşmayı sağlayan tarafın İngiltere olduğunu söylemektedir. Bunu açıklarken de uluslararası dengelerden kaynaklı olarak İngiltere'nin Akdeniz'de nüfuzunu koruma ve güvenli bir alan oluşturma isteği ile hareket ettiğini belirtmektedir. Bu kapsamda incelediğimizde Fransa'nın petrol ve askeri isteklerini karşılamak için iki limanı kabul ederek Hatay sorunun da ılımlı davrandığını ifade edebiliriz. Lakin İsviçre basınında yer alan haberde ağırlıklı olarak Fransa ve özellikle İngiltere'nin kazanımları ve davranışlarına yer verildiği görülmektedir. Bu hususta Türkiye açısından şunu söyleyebiliriz, Türkiye dengeleri çok iyi okuyarak ve uluslararası ortamda bulunduğu tarafsız konumu ile irredentist politika ile sınırlarına katmak istediği Hatay'ı başarılı bir dış politika izleyerek uluslararası ortamın desteği ile ülke sınırlarına katmıştır.

[179] BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No: 224.509.28 (30.06.1938) Hatay Meselesi ile İsviçre basınından Neue Zürcher Zeitung gazetesi veYugoslav basınından yarı resmi Novosti gazetesinde çıkan yazılar, s. 1.

[180] BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No: 224.509.28, s. 2

3.3.4. Yugoslav Basını

29 Haziran 1938 tarihinde yarı resmi "Novosti" gazetesinde yayımlanan telgraf ile Suudi Arabistan'dan Kral İbnissuud'un İskenderun Sancağındaki durum sebebiyle hissetmiş olduğu infiali yüksek Arap şahsiyetlerine belirttiği ifade edilmiştir. Suudi Arabistan'ın bazı yerlerinden MC'ye ve Fransa hükümetine protesto telgrafları yollandığının da altı çizilmiştir. Ayrıca Arap yetkililer, MC'de Sancak ile ilgili alınan kararın, büyük devletlerin küçük ve zayıf devletlere karşı kendi çıkarlarını elde etmek için almış oldukları bir karar olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.[181] Kudüsten bildirildiğine göre de İskenderun Sancağına sempati duyan Filistin'in Tulharem şehrinde yaşayanların bunu göstermek için grev ilan etmiş oldukları ve buna karşılık 22 saat evden çıkmalarına müsaade edilmeyeceğinin bildirilmiş olmasına karşın Tulharem'de yaşayan insanların buna riayet etmeyerek greve çıkmış oldukları anlatılmıştır. Greve çıkmaları sebebi ile Askerler tarafından ateş açıldığı ve takviye birliklerin Tulharem'e yollandığı yazılmıştır. Aynı gazetede Türk ve Fransız genelkurmaylarının müzakere içinde oldukları ve Sancağa bir Türk kuvvetinin yollanacağı hakkındaki haberlerin Türk yetkililer tarafından tekzip edildiği bir telgrafa da yer verilmiştir.[182]

30 Haziran 1938 tarihinde yarı resmi "Vreme" gazetesinde yayımlanan telgrafa göre Türkiye ile Fransa'nın anlaştığı ve anlaşma metninin kısa bir sürede açıklanacağı belirtilmiştir. Ayrıca Fransız yetkililerin elde edilen kazanımlardan oldukça memnun oldukları da ifade edilmiştir.[183] Yugoslav Basınında yer alan haberler nezdinde Arap Dünyasının Sancak konusu hakkındaki yaklaşımları ile ilgili bilgi edinebilmekle birlikte, Arapların bir kısmının Türkiye'nin bölgede etkin olmasını istemediği görülmektedir. Ayrıca Türkiye lehine hareket etmek isteyen kişilere sert müdahalelerde bulunduklarını da gazete yazılarından öğrenmekteyiz. Bu konuda Osmanlı'nın Arap dünyasındaki hâkimiyeti sonrası özellikle Suudi Arabistan'ın dış güçler etkisi ile bağımsız devlet olması ve Türkiye'nin bölgede etkisini arttırarak Osmanlı'nın hükümdarlık sürmüş olduğu bölgelerde etkili olmasından çekindiklerini söyleyebiliriz. Çünkü gazete de yer alan haberde olduğu gibi eski Osmanlı toprağı olan

[181] BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No: 224.509.28, s. 3-4.

[182] BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No: 224.509.28, s. 4.

[183] BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No: 224.509.28, s. 4.

Filistin'in belli bir şehrinden Türkiye'nin Sancak konusuna destek gelebilmektedir. Aslında bu husus Türkiye'nin irredentist politika ile Sancak Bölgesi'ndeki akraba topluluğuyla etkileşime geçerek başarıya ulaşmasında önemli bir adım olmuştur. Bu husus diğer devletlerde bulunan ve Osmanlı Devleti'nden dolayı Türkiye sempatisi duyan diğer akraba topluluklar ile etkileşimde bulunulması hususunun düşünülmesi ve irredentist politikalara maruz kalabilme korkusundan dolayı Arap ülkeleri tarafından sert bir şekilde protesto edilip tepki gösterilmiştir, diyebiliriz.

3.3.5. Ermeni Basını

29 Kasım 1938 tarihli AREV(Kahirede çıkan Ramgavar partisi organı) mecmuasında yer alan başmakalede, Sancak meselesinde Türkiye ve Fransa'dan başka Suriye'nin de üçüncü taraf olarak yer alması gerektiği; fakat Suriye hükümetinin kendisini taraf olarak değil de direkt toprak sahibi olarak gördüğünü belirtmiştir. Bu sebeple de Suriye'nin MC'de Sancak ile ilgili alınan ve Türkiye ile Fransa arasında imzalanan anlaşmaları meclisinde onaylamayıp Cenevre nezdinde protesto ettiğini de ifade etmiştir. Suriye'nin meclisinde anlaşmaları onaylamaması sebebiyle Fransa'nın da Suriye-Fransa anlaşmasını meclisinde onaylamadığı bilgisi makalede verilmiştir. Ayrıca Türkiye'de yayımlanan ve yarı resmi "Cumhuriyet" gazetesinde yer alan haberlerde Türkiye'nin Hatay'ı ilhak emelinde olmadığı, Türkiye ve Suriye arasındaki dostluğun eskiden olduğu gibi devam edeceği, Hatay'ın bağımsızlığının iki ülke arasındaki ilişkileri kuvvetlendireceği konularına yer verilmiştir. Bunun yanında gazetede Ermenilerin hiçbir zaman taraf olmadıkları ve Sancakta dengeyi sağladıkları, herkesle dostça geçinebildikleri ifade edilmiştir.[184]

3.3.6. Suriye Basını

05 Aralık 1937 tarihi ile birlikte dört aydır sessiz olan Suriye basını, Hatay'ın yeni rejimine kavuşmasına paralel olarak şiddetli bir şekilde tepki göstermeye başlamıştır. 29 Kasım tarihi itibariyle Suriye Bayrağı'nın Hatay'dan indirilmesi ile birlikte bütün Suriye basını duruma tepki gösteren yazılara yer vermeye başlamıştır. Yazılarda; MC, Türkiye ve Fransa'nın şiddetle eleştirildiği ve Hatay'ın Suriye'nin

[184] BCA, Fon: 030.10.0.0, Yer No: 222.501.26 (21.12.1937) Kahire'de yayınlanan Ermeni Arev gazetesinde Hatay'la ilgili olarak çıkan yazı, s. 1-2.

ayrılmaz bir parçası olduğunun vurgulandığı belirtilmiştir."Fetel-Arab", "Elkabes" gibi gazetelerde 29 Kasım'ın bir matem günü olduğu ifade edilirken Suriye meclisinde Sancak ile ilgili hararetli ve heyecanlı konuşmaların gerçekleştiği belirtilmiştir.[185] Edip El Çiçekli ve Fahri El-Barudi meclisteki konuşmalarında "*Siyasa, bizi aziz bir komşudan ayırmak istedi. Muazzam Türkiye, bir küçük Hatay kıt'asiyle daha fazla büyümez. Araplığın dostluğu, Türkiye için İskenderundan daha kıymetlidir."*[186] İfadelerini kullanarak Hatay konusundaki tepkilerini dile getirdikleri gazetelerde yer almıştır. Başbakanlık vekâletinde bulunan İçişleri ve Dışişleri Bakanı olan İhsan El-Cabirî'n mecliste yaptığı konuşmada Suriye bayrağının Hatay'dan indirilmesini kınadığı ve Suriye hükümetinin gereken tedbirleri alacağını ifade ettiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra meşhur Mısır yazarı olan Emin Sait'in, Mısır'da çıkan "el-Mokattan" gazetesindeki makalesinde Hatay sorununu ve MC'nin aldığı kararları ayrıntılarıyla anlattığı; yeni rejimi korumakla birlikte bunun gerekli bir husus olduğunu makalesinde yazdığı ifade edilmiştir. Bir başka gazete olan "Fetel-Arab" gazetesi Atatürk'ün Dörtyol'a gideceğini ve bunun bir tehdit olarak algılanması gerektiğini belirtmiştir. [187]

09 Aralık 1937 tarihli ve Beyrut'ta yayımlanan "Beyrut" gazetesinde Türkiye'nin gelişen olumsuz durumlar sebebiyle Türkiye-Suriye Ticaret Anlaşmasını feshettiğinden bahsetmiş ve bu sebeple Paris'te bulunan Suriye Başbakanı Cemil Mürdüm'ün Ankara'ya uğrayıp Türkiye-Suriye ilişkileri hakkında görüşmeler gerçekleştireceğini belirtmiştir.[188]

Suriye'nin Sancak konusunda Fransa mandasında olması sebebiyle kısıtlı tepkiler verebildiğinin ve etki alanının güçlü olmadığının farkında olduğunu söyleyebiliriz. Sancakta Suriye bayrağı ile ilgili alınan karar sonucu uzun süredir sessiz olan basın organlarının tepki göstermesini buna örnek verebiliriz. Suriye her ne kadar Sancakta hak iddiasında bulunmuşsa da Sancaktaki akraba topluluğu ile yeterli etkileşimde bulunmadığı ve uluslararası ortamdan destek alarak politikalarını uygulamaya koyamadığı için başarılı olamamıştır, diyebiliriz. Ayrıca Fransa'nın kendi

[185] BCA, Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 222.501.23 (15.12.1937) Suriye basınından El-Kabes ve Fet'el-Arap ve diğerleri, Fransız basınından Le Journal gazetesinde Hatay'la ilgili çıkan yazılar, s. 1.

[186] BCA Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 222.501.23, s. 1.

[187] BCA, Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 222.501.23, s. 1-2.

[188] BCA, Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 222.501.23, s. 2.

çıkarları uğruna mandateri konumunda olduğu Suriye'yi; kullandığını ve istediği şekilde yönlendirebildiğini de ifade edebiliriz. Buna karşın Hatay Meselesinde Türkiye bağımsız bir şekilde bölgedeki dengeleri iyi analiz ederek hareket etmiş ve politikalarını gerçekleştirmek için fırsatları değerlendirerek akraba topluluğu ile iletişim içinde kalıp Sancakta etkisini her geçen gün arttırmış ve kabul ettirmiştir. Bunu yaparken dış basında yer alan kaynaklarda gördüğümüz üzere uluslararası ortamın çıkarlarını hesaba katarak Sancak konusunda mandater olan Fransa'yı muhatap alarak hareket etmiş ve diğer ülkelerden destek alarak başarıya ulaşmıştır.

SONUÇ

Sonuç bölümüne başlarken öncelikle tezimi yazma aşamasında ve normal hayatımda her zaman karşılaştığım bir varsayımdan ibaret olan ve hiçbir resmî belgede karşılaşmadığım Hatay'da 2039 yılında tekrar seçim olacak mı? Sorusuna bir açıklık getirmenin gerekli olduğunu düşünmekteyim. Yaptığım araştırmalarda Hatay ile ilgili ne resmi belgelerde ne de kitap ve makalelerde hiçbir özel maddeye rastlamadığımı belirtmek isterim. Hatay'da 2039 yılında tekrar seçim olmayacağını söyleyebiliriz. Hatta Türkiye ile Fransa arasında Ankara'da 23 Haziran 1939 tarihinde imzalanan "Türkiye ile Suriye Arasında Arazi Mesailinin Kati Surette Hallini Mutazam Anlaşması" arazi sorunlarını çözerken 1940 yılının Mart ayına kadar "İyi Komşuluk Sözleşmesinin" yenilenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu anlaşmanın protokol maddesinde Fransa'nın tüm mal varlığını, hukuki hak ve menfaatlerini 35 milyon Frank karşılığında Türkiye'ye bıraktığı kabul edilmiştir.[189] Suriye ile de 1940 yılında iyi komşuluk anlaşması imzalanmıştır. 2039'da tekrar seçim olacağını varsayalım; bu iki anlaşma düşünüldüğünde özellikle Fransa'nın tüm haklarını 35 Milyon Franga bırakacağını ve Hatay'ın anavatana katılmasından sonra bölgede hiçbir çalışma yapmaması ya da Suriye'nin bağımsızlığını kazandığı günden beri bu konuyu kullanmaması ve seçime hazırlanmaması düşünülemezdi. Seçim tekrarı konusu bu anlaşma ve hak devri ile o günkü Hatay Anlaşması ve Hatay'ın anavatana katılımıyla kapanmıştır. 2039 yılında gizli bir anlaşma ortaya çıktığını ve seçimin tekrarlanacağını varsaysak bile Hatay'ın sahip olduğu yapı ve kardeşçe yaşayan farklı etnik grupların var olması ile tekrar anavatanını isteyeceği şüphesiz kesindir.

Hatay konusuna objektif bir şekilde yaklaşıldığında Türkiye'nin irredentist bir politika izlemiş olduğu söylenebilir. Buna en büyük kanıt olarak Atatürk'ün Hatay konusunun çözümü için öngördüğü, "İlk etapta Sancak Bölgesi'ne bağımsızlık kazandırılması ve daha sonra da bağımsızlık kazanan sancağın Türkiye'ye katılması" stratejisi gösterilebilir. Türkiye, Hatay konusunda stratejisini uygularken gerçek anlamda dengeleri iyi hesaplamış ve Hatay sorununu isteği ekseninde çözüme kavuşturmuştur. Hatay konusu Türkiye'nin gerçekten başarılı bir dış politika zaferidir. Aslında Hatay konusunda başta müdahale edilmek istenmemiştir. Sancak Türklerinin

[189] Bkz: T.C. Resmi Gazete, sayı:4249, 3658 numaralı kanun, 4 Temmuz 1939, http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4249.pdf, Erişim Tarihi:04.05.2019.

olaya müdahale edilmesinde ciddi anlamda önemli bir etkileri olmuştur. Sancak Türkleri, Türkiye'den gördükleri en küçük bir kıvılcımla bile bağımsızlık için mücadele etmişlerdir. Aslında Hatay konusunun ortaya çıkmasının asıl sebebi Wilson İlkeleri'nden sonra sömürgeciliğe karşı çıkılması ve bu sebeple sömürgeci ülkelerin yeni sömürge yolu olarak ortaya çıkardıkları "Manda Yönetimi" sistemidir. Bu sistemle mandateri olunan devletin tüm kaynakları ve yönetimi mandater devlet tarafından yönetiliyor ve manda konumundaki devlet kendini yönetebilme erkine ulaşınca sistem son buluyordu. Fakat bu sistem Fransa tarafından bu amaçla kullanılmamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin toprağı olan Hatay'ı İngiltere ile anlaşarak Mondros antlaşması ile alan Fransa bölgede hiçbir zaman huzuru sağlayamamıştır.

Türkiye'nin akraba topluluğu olan Sancak Türkleri'nin demografik olarak diğer gruplara göre üstün olmaları Sancakta izlenen irredentist politikaların etkili ve başarılı olmasına pozitif katkı sağlamıştır, diyebiliriz. Atatürk'ün izlediği dış politika ile akraba topluluk ile etkileşim içinde olan Türkiye, uluslararası siyaseti dikkate alarak uygun ortamda uygun politik adımları atmış ve uluslararası ortamdan da Hatay davasında destek almayı başarmıştır. Bu husus bölgeye uygulanan irredentist politikanın başarıya ulaşmasındaki en önemli faktörlerden biridir. Hem Fransa'nın hem de Avrupa'nın içinde bulunduğu siyasi sorunları öngören Atatürk, bu sorunlara paralel olarak Türkiye lehine sonuçlanacak politikaları izleyerek Türkiye lehine olan etkili kararları hem ikili ilişkiler bazında hem de MC'de karar olarak alınmasını sağlamıştır.

Türkiye'nin irredentist politika izlediği tezini savunurken özellikle irredentizmin tanımından yola çıkarak dil ve etnik köken bakımından akrabası olan ve Osmanlı Devleti zamanında aynı çatı altında yaşamış olduğu bir topluluk ile etkileşim içinde olduğu unutulmamalıdır. Bunun yanında iltihak sürecinde hem Sancak Türklerinden(Akraba Topluluk) hem de Türkiye'den karşılıklı olarak birleşmeye yönelik rıza unsuru oluşmuştur. Buna en büyük destek te uluslararası ortamın bu duruma tepki vermemesi olmuştur. Mandater konumda olan Fransa'nın süreç içerisinde Türkiye lehine hareket etmeye başlaması ile Sancak Bölgesi'nin Türkiye'ye katılım süreci hızlanmıştır.

Türkiye'nin Hatay Sorununda irredentizmin varlığını iltihak unsurunun en son gerçekleşmesi ile anlıyoruz. Hatay yalnızca iltihak değildir. Çünkü İltihak, bir devletin kendisine ait olmayan bir toprak parçasının, sınırlarına katılmasını ifade etmektedir. İrredentizmle arasındaki en büyük fark irredentizmin bir politika olması ve sadece akraba toplumlara yönelik uygulanan bir unsur olmasıdır. Atatürk'ün belirlediği stratejiye uyularak hareket edildiği için Hatay'ın anavatana iltihakında bir politika izlenmiştir. Bu sebeple Hatay davası kesinlikle irredentist bir olaydır. Ayrıca irredentizm sonucu kazanılan bir bölgede yaşayanlar, akraba toplum olduğu için bölgeyi sınırları içine alan devletin egemenliğine rıza ile girerler. Türkiye, Hatay Davası sürecinde akraba toplum olduğu için Sancaktakilerin büyük bir isteği ile bölgeyi egemenliği altına almıştır.

Hatay konusundaki politikaların irredentist politikalar olduğunu kanıtlar nitelikte olan bir diğer husus da Bölgenin Fransız Mandası'nda olması ve resmen Suriye toprağı olarak sayılmasıdır. Türkiye her ne kadar resmen bütün görüşmelerini Fransa ile gerçekleştirmişse de bölge Suriye toprağı olduğu için bir başka devletin toprağındaki akrabalarına yönelik irredentist bir politika izlenmiş olmaktadır. Suriye, Türkiye'nin de üye olduğu MC tarafından Fransa Mandası altında olan bir ülke olarak resmen tanınmış bir konumdaydı. İskenderun Sancağı da MC tarafından Suriye toprağı olarak görülüyordu. Buna karşın mandater konumda olan Fransa'nın Suriye'nin dışişlerinde yetkili olması sebebiyle; Suriye'nin dış politikasını ve siyasetini etkileyen bu konuda Suriye'nin söz sahibi olamamasına ve etkisiz olmasına neden olmuştur. Hatta Sancak Bölgesi'ne bağımsızlık verildiğinde Suriye Milli Partisi MC'ye bir memorandum yollayarak tepki göstermiştir. Memorandumda Sancağın ayrılmasının Suriye'nin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saldırı olduğu ve bunun MC'nin 22.maddesine aykırı olduğu söylenerek Türk azınlık yüzünden oluşan bu durumun kabul edilemez olduğu ifade edilmiştir.[190] Manda yönetiminden dolayı bu memorandumun bir etkisi olmamış ve Türkiye politikalarını devam ettirip Fransa ile görüşmelerini sürdürmüştür. Türkiye Hatay'ı sınırlarına katınca MC bu durumu tanımış ve Hatay Devleti-Suriye sınırının Türkiye-Suriye sınırı olarak devam ettiğini açıklamıştır. Bu husus Türkiye'nin irredentist politika ile sınırlarına kattığı Hatay'ın

[190]BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No:263.774.16 (31.12.1936) Suriye Milli Partisi tarafından, Birleşmiş Milletler'e gönderilen, Hatay Meselesi'nden bahseden mektup.

Türkiye'nin toprakları içinde yer aldığının meşruluğu açısından önemli bir katkı sağlamıştır.

Türkiye'nin Hatay konusunda irredentist politika izlemiş olması Türkiye'nin dış politikada irredentist politikalar güden bir ülke olduğuna kanıt teşkil etmez. Çünkü Türkiye dış politikasında statükocu bir yapıya sahip olmakla birlikte, Atatürk'ün barışçıl dış politikası çerçevesinde hareket etmektedir. Hatay konusunda Türkiye'nin bu şekilde hareket etmesinde hem uluslararası ortamın uygun olması hem de özellikle Hatay'ın Misak-ı Milli sınırları çerçevesinde olması etkili olmuştur. Zaten Türkiye bölgeye gitmeden ve ciddi anlamda ilgilenmeden bölge halkı kendi mücadelesine başlamıştır. Türkiye, Misak-ı Milli sınırlarını ülke sınırları olarak belirlemiştir. Fakat uluslararası konjonktürün uygun olmamasından ötürü Misak-ı Milli sınırları dâhilindeki Musul ve Kerkük'ü alamamıştır. Türkiye irredentist politikalar güden bir devlet olsaydı yıllarca Musul ve Kerkük'e müdahalede bulunmadan ya da oraları almak için politikalar gütmeden durmazdı. Ayrıca komşu ülkelerdeki Türk kökenlilerin yaşadıkları sınır bölgelerine de aynı şekilde toprak genişlemesi amacıyla yaklaşırdı.

Hatay'ın iltihakı konusunda Türkiye hem uluslararası anlamda durumu Fransa ile anlaşma yaparak meşrulaştırmış hem de anlaşmanın yapıldığı gün Hatay Devlet Meclisi'nden Türkiye'ye iltihak kararı çıkarttırmıştır. Hatay'ın topraklarımıza katılmasında iltihak kararının aldırılması belki de yayılmacı politikalar güden bir devlet olarak lanse edilmememiz ve Hatay'ın kendi parlamento kararı ile bize katıldığının resmen ifade edilmesi için yapılmıştır. Buna istinaden Hatay Millet Meclisi'nin 29.06.1939 tarihli son toplantısı ve tüm vekillerinin imzası ile " *Türk camiasının ayrılmaz bir parçası olan Hatay'ın Anavatana kavuştuğunun bir kararla tesbitini teklif ederiz."*[191] Önergesi ile iltihak kararı alınmıştır. Türkiye'nin iltihak kararı sonrası 29.06.1939 tarihindeki Hatay'da Vilayet kurulması kanunu[192] ile Hatay'ın resmen Türkiye sınırlarına alınması sağlanmıştır. Türkiye bu tarihten on beş gün(14.06.1939) önce de Hatay'ın anavatana iltihakına karşın hazırlıklı olunması amacıyla, vilayet kurulmasına yönelik gerekli hazırlıkların yapılması için acilen

[191] Mehmet Tekin, ***Hatay Devleti Millet Meclisi Zabıtları***, Diyanet Vakfı, Ankara, 2009, s. 483.

[192] BCA, Fon No:030.18.01.02, Yer No:87.62.1. (29.06.1939), Hatay'da vilayet kurulması hakkında kanun tasarısı.

komisyon kurulmasını bildiren bir yazıyı tüm bakanlıklara göndererek hazırlığını yapmıştır.[193] Tüm bu belgeler Türkiye'nin başarılı bir irredentist politika izlediğini kanıtlar niteliktedir. Bu politika belirlenirken her ayrıntı düşünülmüş ve Türkiye'nin yayılmacı olmadığını göstermek için Hatay Meclisinden iltihak kararı aldırıp aynı gün onaylanmıştır. Türkiye'nin bölgeye yönelik ve Sancak Türklerini öngören yani akraba topluluğunu öngören etnik gruba yönelik ve bölgeyi sınırlarına katmaya yönelik politikaları ancak irredentizm olarak değerlendirilebilir. İrredentizm sadece politika olarak da değerlendirebilirken iltihak ya da ilhak konuları birer politika olarak değerlendirilemezler. İlhak ve İltihak unsurları yapılan eylemin ismidir; irredentizm ise eylem şeklinde de olabileceği gibi belli bir hedefi olan politikadır. Hatay sorunu, Türkiye'nin izlediği başarılı irredentist politika ile çözülmüş ve Hatay 20 yıllık manda rejiminden sonra büyük coşkular ile Türkiye'ye iltihak olmuştur.

[193] BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No:225.515.18. (15.06.1939), Hatay'ın anavatana iltihakı halinde, Vilayetler İdaresi Kanununa dayanarak idare edileceğinden, Dâhiliye Vekilliği'nce bir kanun layihası hazırlanması gerekeceği.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Ada, Serhan, ***Türk-Fransız İlişkileri'nde Hatay Sorunu (1918-1939)***,İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

Antakyada Yapılan Genelkurmaylar Anlaşmasına Merbut 1 No.lı Protokol, Ankara, Genelkurmay Matbaası, 1938.

Ambrosio, Thomas, ***Irredentism***, United States of America, Preager Publishers, 2001.

Arıboğan, Deniz Ülke, Ayman, Gülden ve Dedeoğlu, Beril, ***Uluslararası İlişkiler Sözlüğü***, Ed. Faruk Sönmezoğlu, 3.bs., İstanbul, Der yayınevi, 2000.

Chazan, Naomi, ***Irredentism and International Politics***, London, Adamantive Press, 1991.

Dağıstan, Adil ve Sofuoğlu, Adnan, ***İşgalden Katılıma Hatay***, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2008.

Duman, Levent, ***Vatan'ın Son Parçası Hatay'daki Uluslaştırma Politikaları***, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.

Düstur, Üçüncü Tertip, C. 2, 10 Mart 1337-28 Şubat 1338, İstanbul, Milliyet Matbaası, 1929.

Esman, Milton Jacob, ***Ethnic Politics***, New York, Cornell University Press, 1994.

Evans, Graham ve Newnham, Jeffrey, ***Uluslararası İlişkiler Sözlüğü,*** çev. H.Ahsen Utku, İstanbul, Gökkubbe Yayınları, 2007.

Güçlü, Yücel, ***The Question Of The Sanjak Of Alexandretta, A Study in Turkish-French- Syrian Relations***, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.

Horowitz, Donald L., ***Ethnic Groups in Conflict***, Berkeley: University of California Press, 1985.

Korman, Sharon, ***The Right of Conquest: The Acquisition of Territory by Force in International Law and Practice***, Oxford, Clarendon Press, 1996.

Kuşçu, Işık, "Kırım'ın Rusya'ya Katılımının Bölgesel ve Küresel Etkileri", ***Uluslararası Politikada Ukrayna Krizi***, Ed. Hasret Çomak - Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım, İstanbul, Beta Yayınları, 2014.

Landau, Jacob M., ***Pan-Turkism- From Irredentism to Cooperation***, 2. Bs., Hong Kong, C.Hurts & Co. (Publishers) Ltd., 1995.

Maalouf, Amin, ***Arapların Gözünden Haçlı Seferleri***, çev. Ali Berktay, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2019.

Melek, Abdurrahman, ***Hatay Nasıl Kurtuldu***, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.

Mursaloğlu, Mehmet, ***10 Ay 16 Gün 8 Saat, Sancak, Devlet, Vatan,*** İskenderun, İssiad Kültür Yayınları, 2009.

Pehlivanlı, Hamit, Sarınay, Yusuf ve Yıldırım, Hüsamettin, ***Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)***, Ankara, Asam Yayınları, 2001.

Smith, Anthony D., ***Milli Kimlik***, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

Sökmen, Tayfur, ***Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar,*** Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.

Sönmezoğlu, Faruk, ***Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi***, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2000.

Tekin, Mehmet, ***Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen***, Antakya, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, 2002.

Tekin, Mehmet, ***Hatay Devleti Millet Meclisi Zabıtları***, Ankara, Diyanet Vakfı, 2009.

Türkmen, A.Faik, ***7 Ciltlik Mufassal Hatay Tarihi, Cilt 1: Coğrafya***, İstanbul, Tan Matbaası, 1939.

Uçarol, Rifat, ***Siyasi Tarih (1789-1999)***, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2000.

Weiner, Myron, "The Macedonian Syndrome: An Historical Model of International Relations and Political Development," in ***World Politics***, Vol. 23, No. 4, July 1971.

MAKALELER

Akyüz, Jülide , "19. Yüzyılda Antakya- İskenderun Bölgesinde Nüfus Hareketliliği", ***Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi***, C: 18, Sa: 2, Elazığ, 2008, s. 379-401.

Atabey, Figen, "Hatay'ın Anavatana Katılma Süreci", ***Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi***, C.4, Sa:7, (Temmuz-2015), s. 192-209.

Akçora, Ergünöz, "Hatay'ın Anavatan'a İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri", s. 379-405. Bkz:www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Ergünöz-AKÇORA-Hatayın-Anavatana-İlhakının-Türk-Dış-Politikasındaki-Yeri.pdf

Ay, Uğur Halil , "Arap Birliğini Doğuran Temel İdeoloji Üzerine Bir Değerlendirme: Arap Milliyetçiliği", ***Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi,*** 2018, s. 32-49.

Baharçiçek, Abdulkadir ve Ağır, Osman, "Kırım'ın Rusya Federasyonu'na Bağlanmasının Rusya'ya Komşu Ülkelere Olası Etkileri", ***Akademik Bakış Dergisi***, Sa: 52, Kasım- Aralık 2015, s. 29-47.

Brown, Michael E., "Causes and Implications of Ethnic Conflict", Ed. Michael E. Brown, ***Ethnic Conflict and International Security***, New Jersey, Princeton University Press, 1993, s. 3-26.

Çelik, Mehmet, "Kavramsal Olarak Diaspora, Ermeni Diasporası Ve Lübnan Ermeni Diasporası", ***Tarih ve Gelecek Dergisi,*** C:3, Sa:3, Aralık 2017, s. 321-341.

Ertan, Temuçin F.- Örs, Orhan, "Milliyetçiliğin Müphemliği: Milliyetçilik Nedir?", ***Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,*** Sa:62, Bahar 2018, s. 39-84.

Horowitz, Donald L. , *"*Irredentas and Secessions: Adjacent Phenomena, Neglected Connections*",* Editör: Naomi Chazan, ***Irredentism and International Politics***, London, Adamantive Pres, 1991.

Karakoç, Ercan, "Atatürk'ün Hatay Davası", ***Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi(bilig),*** Sa:50, (Yaz-2009), s. 97-118.

Kaştan, Yüksel, "Atatürk Dönemi Türkiye- Suriye İlişkileri", ***Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi***, C. 10, Sa: 53, s. 271-282.

Konak, Ali, "Kırım'ın İlhakı ile Sonuçlanan Ukrayna Krizi ve Ekonomik Etkileri", ***Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi***, C: 4, Sa: 8, Haziran, 2019, s. 80-93.

Küçükordu, Ömer, "Atatürk'ün Hatay Politikası," Bkz:https://www.academia.edu/36596091/ATATÜRKÜN_HATAY_POLİTİKASI

Landau, Jacob M., *"*The ups and Downs of Irredentism: The Case of Turkey*"*, Editör: Naomi Chazan, ***Irredentism and International Politics***, London, Adamantive Press, 1991.

Okur, Mehmet Akif, "Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası", ***Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi(bilig)***, Kış/2009, Sa: 48, s. 137-156.

Özüçetin, Yaşar ve Kaya, Hanifi, " Sancak (Hatay) Meselesi ve Bu Bağlamda Muhtelif Dış Basında Ortaya Konulan Yaklaşımlar ve Görüşler", ***Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi***, Yıl:6, Sa:7, (Ağustos-2018), s. 1-15.

Sarınay, Yusuf, "Atatürk'ün Hatay Politikası –I- (1936-1938)", ***Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi***, C. 12, Sa: 34, Mart, 1996, s. 3-65.

Sarınay, Yusuf, "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ve Hatay", ***Anavatana Katılışının 60. Yıldönümünde Hatay***, Yay. Hazırlayan: Berna Türkdoğan, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2001.

Şahin, Burhan, "Türk Dış Politikasında Hatay Meselesi (1936-1939)", **Kastamonu Eğitim Dergisi (Ekim 2008)**, C.16, No:2, s. 607-614.

Ürkmez, Naim , "I. Dünya Savaşı'nda İskenderun'un Stratejik Konumu ve İşgali", Editörler: Halil Çetin, Lokman Erdemir, Savaş ***Tarihi Araştırmaları Uluslararası Kongresi 100. Yılında 1. Dünya Savaşı ve Mirası Bildiriler***, C. 1, Çanakkale, Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 331-346.

Weinstein, Brian, *"*Language Planning as an Aid and a Barrier to İrredentism*"*, Editör: Naomi Chazan, ***Irredentism and International Politics***, London, Adamantive Press, 1991.

Yavuz, Resul, "Hatay Sorununun Uluslararası Platforma Taşınması ve Türk Basınındaki Yansımaları", ***Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi***, C. 1, Sa:1, (Ekim-2018), s. 1-30.

Yorulmaz, Şerife, "Fransız Manda Yönetimi Döneminde İskenderun Sancağı (Hatay)'nın Sosyo-Ekonomik ve Siyasal Durumuna İlişkin Bazı Kayıtlar (1918-1939)", **V. Hatay Tarih ve Folklor Sempozyumu'nda Bildiri** Olarak Sunulmuş, Antakya (17-18 Ekim) 1998, s. 231-259.

YÜKSEK LİSANS TEZLERİ

Boyacıoğlu, Zeynep, ***Ermeni Diasporasının Türk Dış Politikasına Etkileri***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005.

Duran, Yusuf, ***İskenderun Sancağı'nda Fransız Mandası (1920- 1936)***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007,

Füzesi, Julianna Christa Elisabeth, ***Explaining irredentism: the case of Hungary and its transborder minorities in Romania and Slovakia***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, London School of Economics and Political Science, University of London, Londra, 2006.

Öztopal ,Mustafa Kemal, ***Rusya Federasyonu'nun Kırım'ı İlhakına Uluslararası Tepkiler***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun, 2017.

Uça, Murat, ***Türkiye Açısından Hatay Sancağı'nın Stratejik Önemi***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, Temmuz 2002.

Umerova, Zenife, ***Yahudi Lobisinin ABD İçindeki Konumu ve Ortadoğu Politikasındaki Rolü***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

Yiğit, Eyüp, ***Hatay Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'ne Katılması***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2010.

Zengin, Emrah, ***Uluslararası Hukukta Kendi Kaderini Tayin İlkesi ve Kırım'ın İlhakı'nın Bu Çerçevede Değerlendirmesi***, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

DOKTORA TEZLERİ

Kodaz, Yusuf, ***Hatay Sorunu, Atatürk ve Türk Kamuoyu (1936-1939)***, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

Özen Nizam, ***Turancı Hareketler: Macaristan ve Türkiye(1910-1944),*** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.

Payaslı, Volkan, ***Siyasal, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Sancak'tan Vilayet'e Hatay (1921-1960)***, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2013.

Ürkmez, Naim, ***Tanzimat'tan 1.Dünya Savaşı'na İskenderun***, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2012.

Yılmaz, Yahya, ***Hatay Devleti Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen'in Hatay'ın Bağımsızlığındaki Yeri ve Siyasi Faaliyetleri (1918-1974)***, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, 2018.

RÖPORTAJ

Mehmet Mursaloğlu, araştırmacı-yazar.(Tayfur Sökmen'in torunu), 10 Şubat 2010

İNTERNET KAYNAKLARI

https://www.academia.edu/
http://www.atam.gov.tr
http://www.resmigazete.gov.tr
http://www.sozluk.gov.tr

BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No:263.774.16 (31.12.1936) Suriye Milli Partisi tarafından, Birleşmiş Milletler'e gönderilen, Hatay Meselesi'nden bahseden mektup.

BCA, Fon:030.10.0.0, Yer No: 222.501.5 (28.01.1937) Hatay'ın geleceğini tayin eden kararın Cemiyet-i Akvam Konseyi'nden çıkması üzerine Atatürk'ün tebrik telgrafı.

BCA, Fon no:030.10.0.0, Yer No:222.501.22 (11.12.1937) Hatay Meselesi hakkında Suriye Anlaşması'nın Türkiye ile Fransa'nın arasını bozma ihtimali gösterdiğine dair La Republique gazetesinde çıkan yazı.

BCA, Fon No: 030.10.0.0, Yer No: 222.501.23 (15.12.1937) Suriye basınından El-Kabes ve Fet'el-Arap ve diğerleri, Fransız basınından Le Journal gazetesinde Hatay'la ilgili çıkan yazılar.

BCA, Fon no:,030.10.0.0, Yer No: 222.501.24 (16.12.1937) Fransız basınından, Action Française, La Depeche de Toulouse ve La Republique gazetelerinde Hatay Meselesi ile ilgili yayınlanan yazılar.

BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No:222.501.25 (18.12.1937) Romanya Bükreş'te yayınlanan Le Moment gazetesinde Hatay'la ilgili olarak çıkan yazı.

BCA, Fon: 030.10.0.0, Yer No: 222.501.26 (21.12.1937) Kahire'de yayınlanan Ermeni Arev gazetesinde Hatay'la ilgili olarak çıkan yazı.

BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No: 222.501.27 (24.12.1937) Paris'te yayınlanan L'Ere Nouvelle gazetesinde Hatay meselesiyle ilgili olarak çıkan yazı

BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No: 223.502.4 (03.01.1938) Hatay Meselesi ile ilgili olarak Fransız Journal des Debats gazetesinin 21.12.1937 tarihli nüshasında yayınlanan makale.

BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No: 224.509.28 (30.06.1938) Hatay Meselesi ile İsviçre basınından Neue Zürcher Zeitung gazetesi veYugoslav basınından yarı resmi Novosti gazetesinde çıkan yazılar.

BCA, Fon: 030.10.00, Yer No: 224.510.12, (04.07.1938) Fransızlarla Hatay'la ilgili şimdiye kadar yapılan anlaşma özetleri.

BCA, Fon: 030.18.01.02, Yer No: 85.95.8 (07.11.1938) Hatay Devleti'nin mahsul ve mamullerinin ithalini sağlamak için % 99 gümrük tarifesi vergilerinde tenzilat yapılması.

BCA, Fon No:030.10.0.0, Yer No:225.515.18. (15.06.1939) Hatay'ın anavatana iltihakı halinde, Vilayetler İdaresi Kanununa dayanarak idare edileceğinden, Dâhiliye Vekilliği'nce bir kanun layihası hazırlanması gerekeceği.

BCA, Fon No:030.18.01.02, Yer No:87.62.1. (29.06.1939) Hatay'da vilayet kurulması hakkında kanun tasarısı.

EKLER

EK-1: Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen'in Torunu Olan Araştırmacı-Yazar Mehmet Mursaloğlu ile Röportaj, 10 Şubat 2010

Soru-1: Kurtuluş Savaşından sonra 1919 yılında ABD bölgede halkı yoklayarak halkın hangi devleti istediğini araştırmıştır. O dönem Hatay'da çekilmiş olan bazı fotoğraflarda Fransız bayraklarının yanında ABD bayraklarının da olduğu görülmektedir. Bu durumu nasıl yorumluyorsunuz?

Cevap: ABD buraya geldiği zaman 1919'da Belen'de bir toplantı yapılıyor. Türkmenzade Ahmet Ağa'ya aynen şu soru soruluyor. O Türk heyetinin başkanlığını yapıyor o dönemde. Kimi istersiniz diye soruyorlar. Ahmet Ağa Türkleri diyor. Türkler gelmeyeceğine göre tekrar soruyor kimi istersiniz diye, Türkler gelmezse hiçbir devleti istemiyoruz diyor. Peki, ne yaparsınız diye soruyorlar? Onlar bize gelmezse biz onlara gideriz diyor. Aynen Hatay Devletinin veya Hatay 20 yıl süren Hatay mücadelesindeki baskılardan dolayı Fransızlar tarafından yapılmış 20 yıl süren burada bir zülüm var. Tabii buraya ilk gelen 1913'te Almanlardır, İtalyanlardır. Biliyorsunuz İskenderun Körfezi bir Doğu Akdeniz'in anahtarıdır. Bir hafta içerisinde 120 bin askerin Süveyş Kanalı'ndan Mısır'a, Mısır'dan Suudi Arabistan petrollerine elde edebilecek bir kanaldır burası, ondan dolayı hiçbir zaman buradaki yaşayan 4 bin yıllık Türk yurdu olan öz be öz Türk olan buradaki tüm insanlar hiçbir zaman hiçbir bölgenin veya bir ülkenin veya herhangi bir emperyalist güçlerin boyunduruğu altında olmak istememişlerdir. Bu bizim 20 yıllık süren savaşımızda 19 Aralık 1918'de Dörtyol Karaköse bölgesinde atılan kurşunla Kurtuluş Savaşımızın ilk kurşunu atılmıştır. Bu gazeteci Hasan Tahsin diye birine ama hayır bunu Genel Kurmayda bildiğim kadarıyla onayladı veya ama işte artık hep böyle bilindiği için öyle gidiyor. Esas tarihe baktığınız zaman 19 Aralık Kara Hasan Paşa tarafından bir çete reisi tarafından sonradan Paşa ünvanı verilmiştir. Fransızlara karşı, Fransızların Dörtyol'dan 400 kişilik bu Ermeni grubuna atılan bir kurşundur ve 400 kişilik bu Ermeni grubunu püskürtmüşlerdir. Biz hiçbir devletin boyunduruğu altında yaşamak istememişizdir. Çünkü öz be öz Türk yurdudur burası, onlar bize gelmezse biz onlara gideriz diye sert bir cevap veriyor Amerikalılara, bu doğrudur. Amerikan bayraklarına

gelince bende bir fotoğraf var şuandaki İskenderun Kaymakamlık, Fransız binasıdır orası. Orada yapılan bir toplantıda sağ tarafta Amerikan sol tarafta Fransız bayrağı asılıdır. Net görülmüştür. Yani bu bölge çok önemlidir Fransızlar için çünkü o zaman Sanayi Devrimi yapılıyor. Tabi Fransızlar o döneme kadar pamuğu Mısır'dan alıyor, Mısır'ı İngilizler aldıktan sonra Fransızlara pamuk vermiyorlar. Tabi Fransa ABD'den bir kısım pamuk getirttirip kumaş yapıyorlar. Fransızlara bu iş çok pahalıya patlayınca Marsilya'dan bir cetvel koyuyorlar neresi en yakın yer diye Kilikya Ermeni adında olan Çukurova'ya çıkartma yapıyorlar. İkincisi de Amik Ovası'dır. Küçük Kilikya dediğimiz. Bu şekilde Fransızlar ilk buraya girmişlerdir ve gerçekten aslında Almanlar, İtalyanlar sonra İngilizler gelmiş ve burayı Fransızlara bırakmışlardır. Bayrak olayı doğrudur. Amerikan bayrağının çekildiği yerler vardır.

Soru 2: Hatay sınırları içindeki Alevilerin Atatürk tarafından Eti Türkleri olarak ifade edilmesini ve Suriye ile Fransa'nın buna zıt bir şekilde Alevilere yaklaşıp onlara baskı kurmaya çalışmalarını irredentizm çerçevesinde nasıl değerlendirebilir siniz?

Cevap: Şimdi bu konuda ben çok sertimdir. Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan vatandaşlar Alevi, Sünni, Kürt, Türk, Çerkez diye ayrım yapılmaz. Biliyorsunuz benim birçok kitabımda Atatürk'ün Hatay şehidi olduğunu ifade etmişimdir. Çünkü hastalığının en hızlı ilerlediği dönemlerde Konya'ya gelip "Ben gerekirse iskarpinlerimi çıkartıp çizmelerimi giyer Hatay'daki Kuvayı Milliyeyle yan yana birleşip o bölgeyi Fransızlar'dan temizlerim." diyor. Bunun üzerine zaten bir incelediğiniz zaman Atatürk'ün İsmet Paşayla küskün gitmesinin esas sebeplerinde Hatay yattığını görürsünüz. Onun için bu konuda çok sertim derken şunu söylüyorum; sertliğim üzüntümden dolayı. Burada 4 bin yıllık Türk yurdu ecnebi elinde kalamaz veya esir olamaz diyor, Atatürk. Türkiye'de daha önce Atatürk'ün kurduğu iki banka var, Sümerbank ve Etibank. Şimdi gerçi ikisi de kapandı. Etibank dediğimiz Eti, Hititlerin Eti Türk'ü boyundandır. Hatay bölgesinde yaşayan Alevi kardeşlerimiz öz be öz Türk ırkıdır. 1865 yılında Mısır Hidivi Mehmet Ali Paşa'nın rençber olarak getirdiği insanlardır. Buraya baktığınız zaman Alevi camiasındaki kardeşlerimiz, insanlarımıza, hep Akdeniz ikliminin şeklidir. Mavi gözlü, yeşil gözlü, açık tenli Akdeniz ikliminden, onun için bu konuda konuşmak istemiyorum değil; konuşurum ama hiçbir zaman bizim Alevi, Sünni diye bir sorunumuz olmadı. Biz burada birbirimizle aynı mahallede oturmuşuz, aynı sofrayı kullanıyoruz, aynı yerleri geziyoruz, bizim hiçbirimizin birbirinden farkı yok. Ancak şunu net söyleyeyim ki

Atatürk Adana'ya geldiği zaman Ayşe Fıtnat Hanım Antakya-İskenderun esir diye siyah bir pankart açıyor. Atatürk'ün karşısında üç kere yalvarıyor "Ey Gazi baba bizi de kurtar" diye. Atatürk çok hisleniyor. Orada ilk defa şunu söylüyor " 40 asırlık Türk yurdu esir olamaz". Bunun üzerine 1937 yılında Fransızlar plebisit yapmaya çalışıyorlar, Suriye tarafından çok insan getirtmeye çalışıyorlar ve ilk defa Reyhanlı da kanlı hadiseler oluyor seçimlerde ve o zaman ilk ayrımı yapan Fransızlardır. Alevilere, Türklere farklı renkte oy pusulaları kullandırıyorlar. Ama tabi tutmuyor bu. Bunun üzerine Fransızlar bölgedeki gayrimüslimlere diyorlar ki bakın Atatürk sizi düşman görüyor, 40 asırlık Türk yurdu düşman elinde kalamaz diyor. Böyle bir laf yok Atatürk 1937 Meclis açılış konuşmasında aynen şunu söylüyor: "Bu sırada gece gündüz milletimizi meşgul eden en büyük sorunlarımızdan başlıcası Hatay'dır. Şerefim ve namusum üzerine söz veriyorum Hatay'ı ecnebilerin eline bırakmayacağım." Diyor. Bunun üzerine 40 asırlık Türk yurdu ecnebi elinde esir kalamaz diyor. Düşman kelimesini asla kullanmamıştır. Hatay tüm değerleri ile eski valimiz Sayın Yener Rakıcıoğlu'nun ifade ettiği gibi bir mozaiktir. Ben onu biraz daha genişleterek Hatay harçtır diyorum. Kumu, çimentoyu birbirinden ayıramazsınız. Ama şimdi çok daha güzel söylüyorum Hatay bir aşuredir. Aşurede birçok 7-8 çeşit madde vardır, kaynadığı zaman hepsinin tadı bir olur. Onun için biz bir aşureyiz hiçbir şekilde burada bir ayrımımız yoktur. Hiçbir şekilde de Alevi camiası buraya zorla getirilmemiştir veya buradan zorla gönderilmemiştir. Burada yaşayan Alevi kardeşlerimiz Hititlerin Eti boyundandır, öz be öz Türk'tür. Hiçbir ayrımız gayrımız yoktur.

Soru 3: Dava sürecinde Hatay Marşı'nın yazılması, Hatay Devleti'nin kuruluşundan önce ve sonra Cumhuriyet Halk Partisi ile olan ilişki ve bağlantıları nasıl değerlendiriyorsunuz? Ayrıca Hatay Devleti kurulduktan sonra kabul edilen İstiklal Marşı ve devlet bayrağı kanunlarını bu çerçevede nasıl değerlendirirsiniz?

Cevap: Şimdi Hatay Marşı'nın yazılması 1937'de yazılmıştır. Bir astsubay tarafından bestelenmiştir. Hatay Devleti'nin bayrağını ve Hatay'ın adını bizzat veren ve söyleyen büyük insan Atatürk'tür. "Hat"- "ay" o hattın üzerindeki ay. Biliyorsunuz bayrakların üzerinde ay-yıldız olur. Atatürk Hatay bayrağını kendisi çizmiştir. Yıldızın içi beyaz değil; kırmızıdır. O da 20 yıl süren esaretin, bağımsızlığa doğru giden Hatay Devleti'nin kuruluşuna doğru giden sıkıntılardır. Diğer sorunuzda evet Cumhuriyet Halk Partisi olarak geçiyor, o zaman Halk Partisinin bağlantılarını hangi konularda

değerlendiriyorsunuz; diyorsanız. Şimdi burada Hatay'daki Alevi camiasında seçilecek olan 40 kişilik ekibin içerisinde sadece Antakya-Samandağ tarafından 104 kişi başvuruyor. O zaman buradaki Türk mümessilleri diyorki; "siz kendi aranızda seçim yapın, biz bunları seçilmiş kabul edelim." Çünkü tabi o dönemde bir an önce devlet kurma isteği var. Atatürk, Alevi Camiasındaki o sağduyulu güzel insanlarımız, büyüklerimiz kendileri aralarında seçim yapıyorlar. Ermeniler aynı şekilde seçim yapıyor, iki tane Ermeni var Hatay Devleti'nin meclisinde. Rum Ortodoks var, Hristiyan var, tabi Hatay'da Cumhuriyet Halk Partisi Türk Halkına diye bir beyanname yayınlıyor. 12-13 Maddelik yanılmıyorsam. Bunlardan bir tanesi aynen şu; din, dil, ırk, renk, mezhep ayrımı yoktur; diyor. Herkes kanun karşısında, devlet karşısında aynı seviyededir. Hiçbir zümreye hiçbir aileye, beyliğe, ağalığa fark gözetmeksizin Hatay'da kardeşçe yaşayacağız. Atatürk ilke ve inkılapları kesinlikle uygulanıyor. Bu yönü Cumhuriyet Halk Partisi'nin birçok rolü var. Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti milletvekilleri çok geliyor. Benim size verdiğim kitapta bunların isimlerini bulabilirsiniz. Bunlardan teftiş eden var, yeni devleti tebrik eden var, ihtiyaç soran var. Hatay Devleti kurulduğu zaman Halk Partisi'nin çok büyük desteği olmuştur.

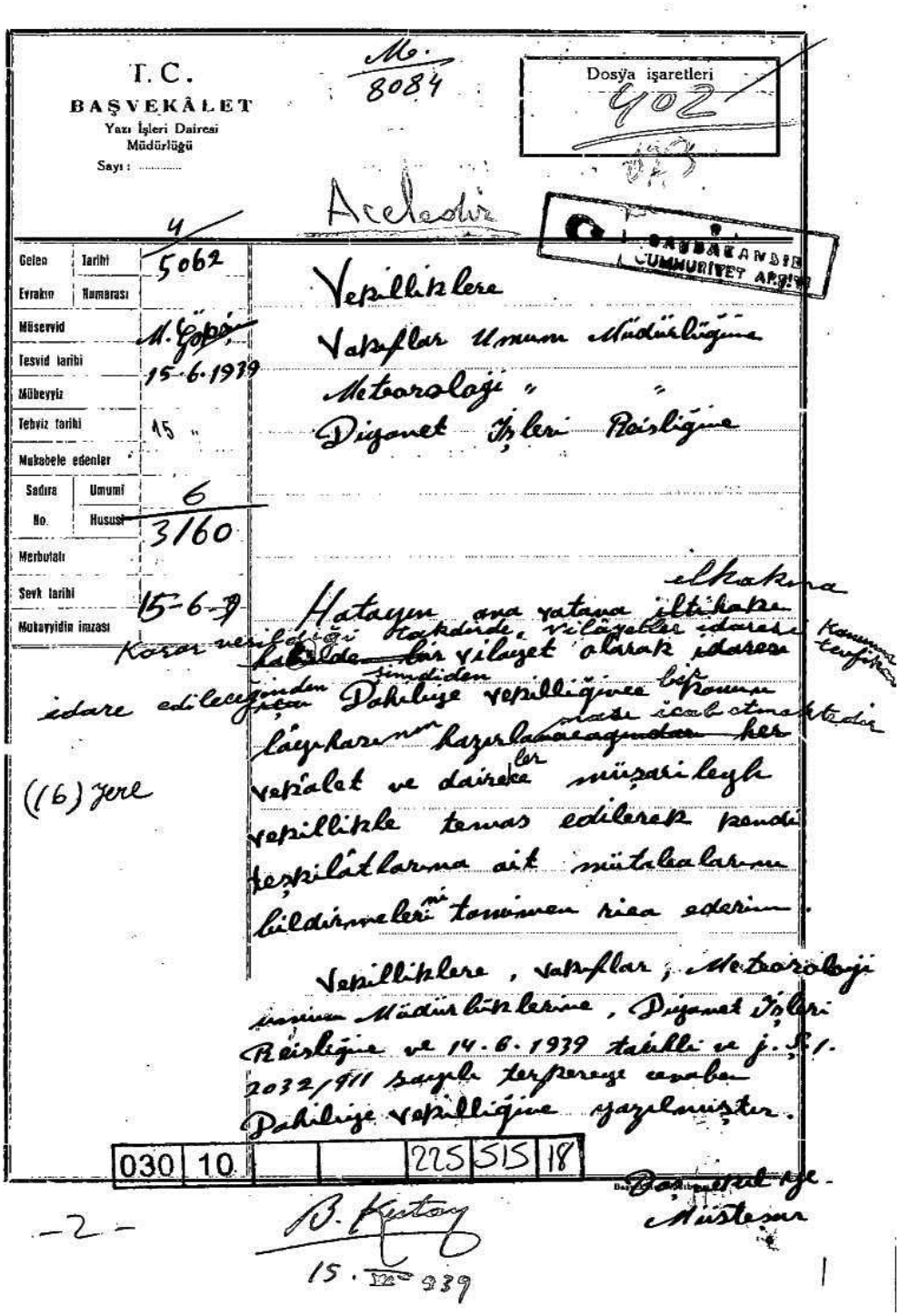
Soru 4: Hatay'ın anavatana katılım sürecinde Türkiye'nin Hatay'a yönelik bölgede yaşayanların refahını arttıracak hususlara önem verip bunları yerine getirme hususunda ciddi adımlar atmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Cevap: Burada en önemli şey Suriye'nin sınırlarını bize kapatması ve bunun üzerine Türkiye'de kapatıyor. Ortada kalıyoruz. Başbakan Abdurrahman Melek sınırlarının kapatılmaması yönünde bir çalışma yaparken olay Tayfur Sökmen'e iletiliyor. Tayfur Sökmen hemen kapatılmasını söylüyor. Bu arada Hatay'da et, un fiyatları çok yükseliyor. Ama bir bakıyorlar ki Suriye bizden bir şey gitmediği zaman aç kalıyor. Şimdi tabi Hatay'ın o dönemlerdeki mesela benim yine yazdığım kitapta Hatay Devleti, Suriye Devletine borç veriyor. Çünkü burası Osmanlının uç noktasıdır. Yani elverişli arazilere sahiptir. Burada tabi o dönemde tarım mekanizasyon değil; modern tarım değildir. Karasabanla yapılan tarım. Ama bu topraklar çok elverişli olduğu için şu an da bile günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin 31. İli olarak kendi kendine yeten 10 ilden biridir. Türkiye Cumhuriyeti'nin o dönemde Hatay'a mesela Dörtyol portakallarının hemen Türkiye'ye ihracı yapılmıştır.

Soru 5: Hatay konusunda Türkiye sizce İrredentist bir politika izlemiş midir yoksa izlememiş midir?

Cevap: Şimdi bakın, Hz. Mevlana'yı düşünüyorum. "Gel kim olursan ol gel". Türkiye, hiçbir zaman başka ülkedeki insanları buraya getirip buradaki nüfusu arttırmaya çalışmamıştır. Zaten burada yaşayanların özü Türk; Böyle bir şey niye yapılsınki? Bana göre böyle bir iddia yanlış. Bu iddiayı kabul ettiğimiz zaman ilhak çıkıyor ortaya, ilhak etmediğimize göre? L harfinin yerine K harfini koyma zamanı gelmiştir. (AntaLya-AntaKya). Çünkü bakın Ankara İtilafnamesi'nde Misak-ı Milli'nin dışında kalıyoruz. Ama hiçbir zaman Atatürk'ün kalbinden, beyninden, fikrinden çıkmıyoruz. Hatay Devleti Misak-ı Milli'nin dışında kalmamıştır. Tayfur Sökmen'in yazdığı, çektiği telgraflarda muhabbetlerimi, sevgilerimi ilet diyor, Hataylılara. Korkmayın zamanı gelecek onu da halledeceğiz diyor. Ama şimdilik yapabileceğim bir şey yok. O zaman Maraş yanıyor, Antep, Urfa yanıyor. Yedi düvelle çarpışıyoruz. İrredentizm bana göre doğru bir şey değil. O zaman buradaki insanlarımızı incitiriz. Zaten burada yaşayan 250.000 Türk var. Şimdi de Hatay'ın nüfusu 1.500.000 bu kadar insan uzaydan transfer edilmediki. Buradaki yaşayan halk bunlar. Hatay bir aşure kimse bu tadı bozamaz yüz yıllar boyunca 4000 yıl boyunca 40 asır Hatay bölgesi Alevi'siyle, Sünni'siyle, Türk'üyle, Çerkez'iyle hangi etnik köken varsa hangi mezhep varsa insanca yaşadı. İnsanca yaşıyoruz, insanca yaşayacağız. Hatay, Atatürk'ün bize emanetidir ve Atatürk Hatay şehididir.

EK-2 : (15.06.1939) Hatay'ın anavatana iltihakı halinde, Vilayetler İdaresi Kanununa dayanarak idare edileceğinden, Dâhiliye Vekilliği'nce bir kanun layihası hazırlanması gerekeceği hakkındaki resmi yazı.



T. C.
BAŞVEKÂLET
Yazı İşleri Dairesi
Müdürlüğü
Sayı : .....

No. 8084

Dosya işaretleri
402

Acelədir

BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

Gelen	Tarihi	5062
Evrakın	Numarası	
Müservid		M. Göpçe
Tesvid tarihi		15-6-1939
Mübeyyiz		
Tebviz tarihi		15 "
Mukabele edenler		
Sadıra No.	Umumi	6
	Hususi	3160
Merbutatı		
Sevk tarihi		15-6-9
Mutavyidin imzası		

Kararı verildiği

Vekâletlere
Vatıflar Umum Müdürlüğüne
Meteoroloji " "
Diyanet İşleri Reisliğine

Hatayın ana vatana iltihakı hakkında, vilâyetler idaresi Kanunu mucibince bir vilâyet olarak idare edileceğinden Dahiliye vekilliğince bir kanun lâyihasının hazırlanacağından her vekâlet ve daireler müşarileyh vekillikle temas edilerek kendi teşkilâtlarına ait mütalâalarının bildirmeleri tensiben rica ederim.

(16) yere

Vekillikler, Vatıflar, Meteoroloji umum Müdürlüklerine, Diyanet İşleri Reisliğine ve 14.6.1939 tarihli ve j. Ş. 1. 2032/911 sayılı tezkereye cevaben Dahiliye vekilliğine yazılmıştır.

030	10			225	515	18

Başvekil ve
Müsteşar

-2-

B. Kuntay
15. VI. 939

EK-3: (07.11.1938) Hatay Devleti'nin mahsul ve mamullerinin ithalini sağlamak için % 99 gümrük tarifesi vergilerinde tenzilat yapılması hakkındaki resmi yazı.

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Gizliliği 20/06/1994 tarih ve 03371 sayılı Onayla KALDIRILDI

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Karar sayısı
2
9555

KARARNAME

Hatay Devletinin millî mahsul ve mamullerinin ülkemize ithalini teshil etmek için Hatay menşe ve mevritli mahsulât ve mamulatın gümrüklerimizden hini ithalinde menşe ve mevritlerini usulü dairesinde tevsik olunmak şartile mer'ı gümrük tarifesi resimleri üzerinden yüzde doksan dokuz tenzilat yapılması İktisat Vekilliğinin 2/II/938 tarih ve II692 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine, 2294 sayılı kanunun verdiği salahiyete istinaden, İcra Vekilleri Heyetince 2/II/938 tarihinde onanmıştır.

7/XI/938
2/II/938

REİSİCÜMHUR

K. Atatürk

Bş. V. C. Bayar
Ad. V. S. Saraçoğlu
M. M. V. K. Oğuz
Da. V. F. Kırdar
Ha. V. H. R. Alpkaya
Ma. V. A. Ağaoğlu
Mf. V. F. Ökmen
Na. V. A. Çetinkaya
İk. V. H. Kısakürek
S. İ. M. V. Dr. H. Alataş
G. İ. V. Rauf Orbay
Zr. V. Cemil Bilsel

080 | 85 | 75 | 8

EK-4: (28.01.1937) Hatay'ın geleceğini tayin eden kararın Cemiyet-i Akvam Konseyi'nden çıkması üzerine Atatürk'ün hükümeti tebrik telgrafı.

T. C.
BAŞVEKÂLET
Neşriyat Müdürlüğü
Sayı: .....

ATATÜRKÜN TELGRAFI

T C
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Reisicümhur Atatürk Başvekil İnönüne şu telgrafı çekmişlerdir :

Hatay'ın mukadderatını tayin eden kararın Konseyden çıkmış olduğunu Hariciye Vekilimizin şimdi aldığım telgrafnamesinden anladım . Başarılmış olan millî davada takib olunan medenî ve insanî usule , arsı-ulusal lâyık olduğu kıymetinin verileceğine şüphe yoktur .

Bu eser, Cümhuriyet Hükûmetinin millî meseleler üzerinde ne kadar şaşmaz bir dikkatle durduğunu ve onları en makul tarzlarda intac için cesaret ve feragatle hareket ve faaliyete geçebilecek enerji ve kabiliyette bulunduğunu gösteren yeni bir örnek olmuştur . Türkiye Cümhuriyeti Hükûmetinin bu siyaset kavrayışının dünyada sulh ve huzur isteyen ve bunun icabı tabiisi olan hakseverliği şiar edinmeği fazilet bilen bütün dünya milletlerince takdirle karşılanacağına şüphe yoktur . Türkiye Cümhuriyeti haklı olduğuna kani bulunduğu davasını , büyük ve âdil hakem heyeti olmasını daima arzu ettiği ve bu sıfat ve salâhiyetinin daha çok çetin meseleler hallinde en yüksek kudret ve kuvveti haiz olmasını temenni eylediği Cemiyeti Akvama bırakmakla insanlık namına isabetli bir harekette bulunmuştur . Bu suretle medeniyet namına da yüksek bir vazife ifa etmiş olmakla sadece takdir ve tebrike şayandır .

İçten ve hakikaten bağlı olduğu dostlukları rencide etmeksizin millî meselenin hallini , Cemiyeti Akvam Konseyinde bir neticeye vardırmak hususunda gösterdiği yüksek kiyaset , durendişlik ve vakardan dolayı Türkiye Cümhuriyeti Hükûmetini ben de sureti mahsusada tebrik ederim .

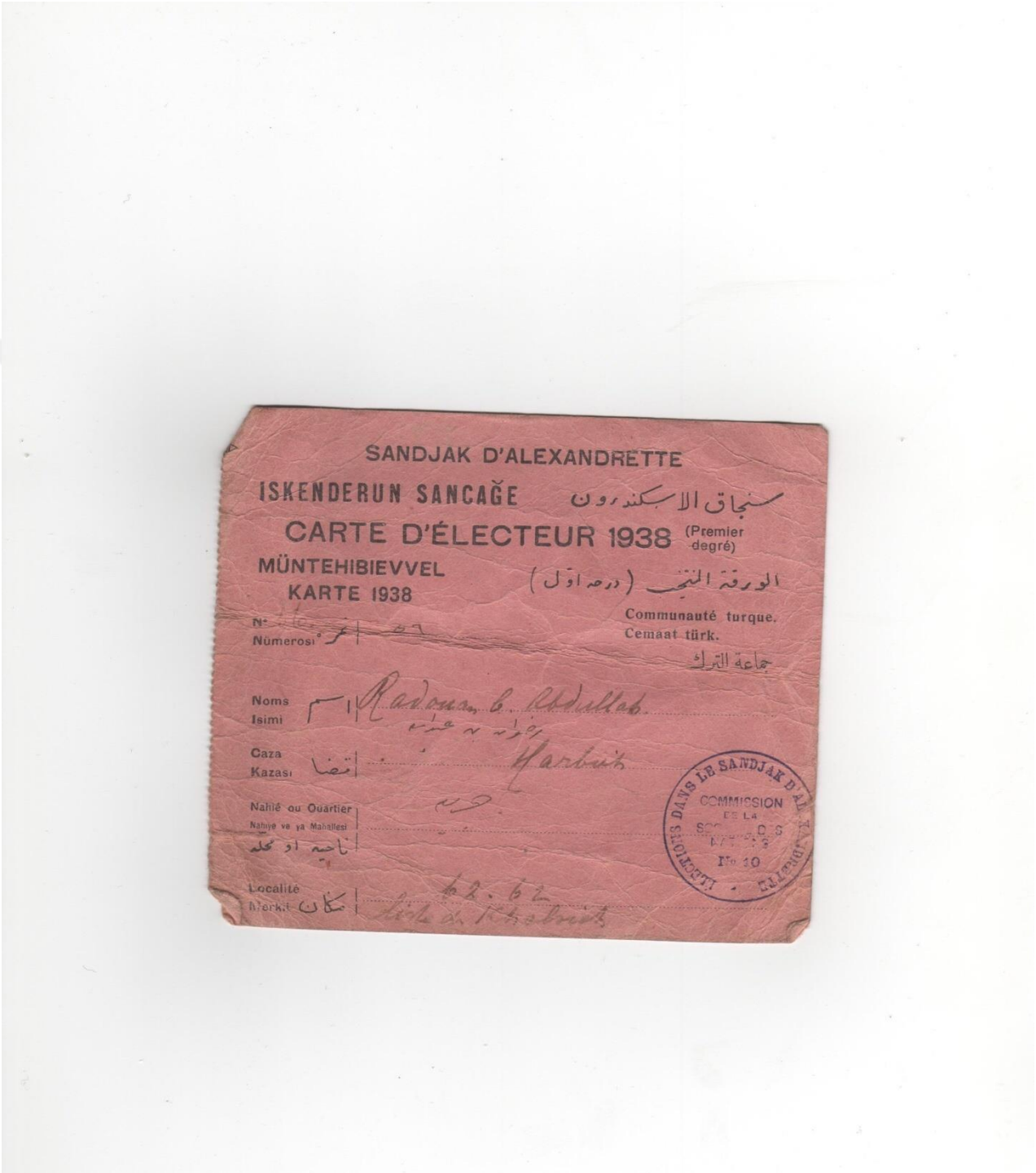
Bu tebrikime teşekkürlerimi de ilâve ederek , bütün İcra Vekilleri ve Büyük Erkânıharbiye Reisi arkadaşlarımıza tebliğ buyurmanızı rica ederim .

K. Atatürk

030 | 10 | | | 222 | 501 | 5

2

EK-5 :Sancak Seçimlerinde Türkiye Lehine Kullanılmış Olan Referandum Kartı


SANDJAK D'ALEXANDRETTE

ISKENDERUN SANCAĞE سنجاق الاسكندرون

CARTE D'ÉLECTEUR 1938 (Premier degré)

MÜNTEHIBIEVVEL KARTE 1938 الورقة النتخب (درجه اول)

Communauté turque. Cemaat türk. جماعة الترك

N° Numerosi ٥٦

Noms Isimi Radouan b. Abdullah

Caza Kazası قضا Harbiye

Nahié ou Quartier Nahiye ve ya Mahallesi ناحيه او محله

Localité Mevkii مكان

ELECTEURS DANS LE SANDJAK D'ALEXANDRETTE

COMMISSION DE LA SCRUTIN

No 10

EK-6: Harbiye'de Nüfuz Sahibi Olan Alevilerden Fadıl Öztürk(Ğabbuş) ve Türk Kuvvet Komutanları



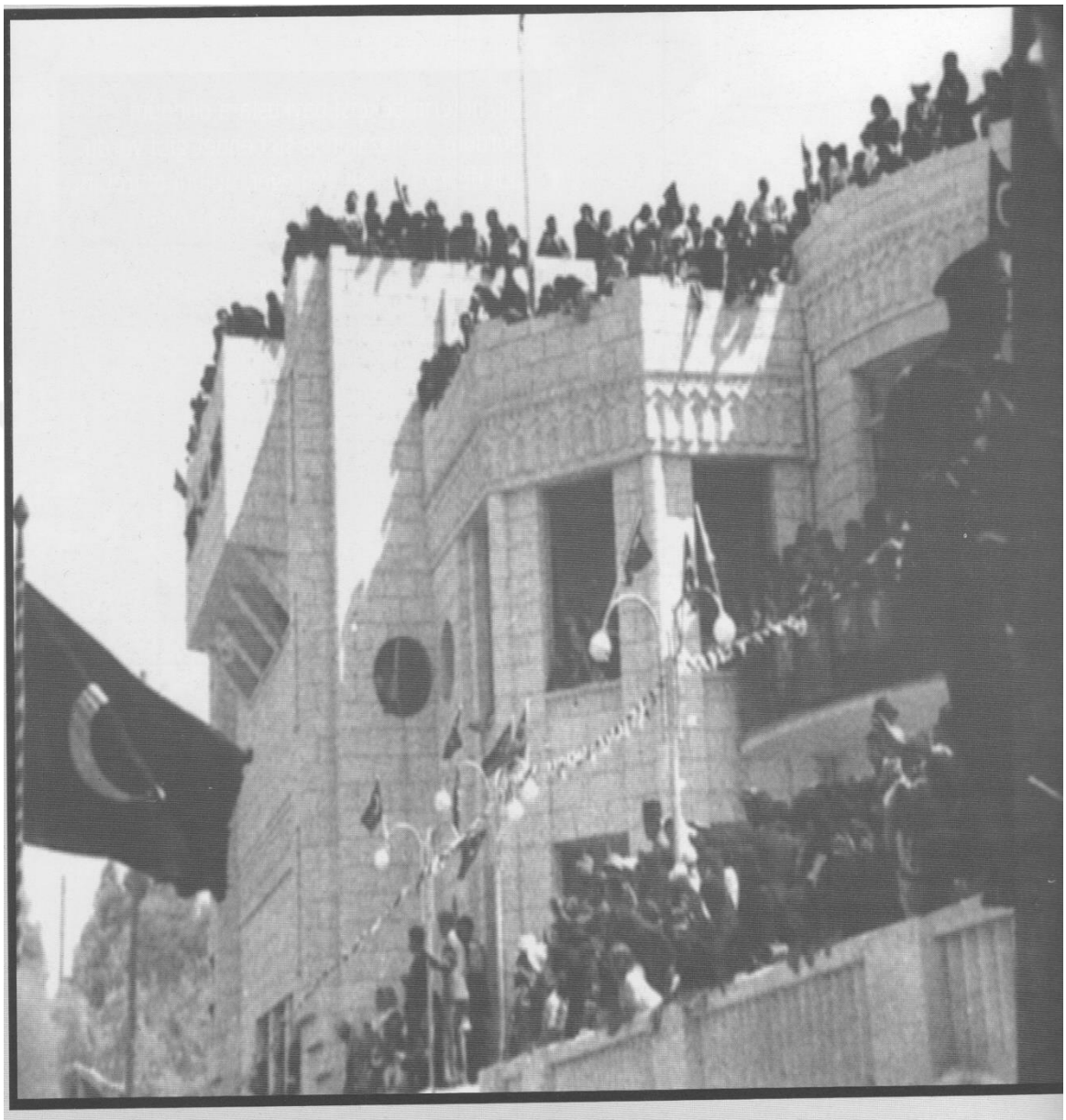
Fotoğrafta soldan ikinci sivil kıyafetli kişi Fadıl ÖZTÜRK(Ğabbuş)'tur.

EK-7: Hatay Devlet Pulları





EK-8: Hatay Büyük Millet Meclisi Binasında Antakya'lıların Türk Ordusunu Karşılaması



HATAY BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BİNASINDA
ANTAKYA'LILARIN
TÜRK ORDUSUNU KARŞILAMASI

EK-9: İskenderun'da Halkın Türk Ordusunu Karşılaması





Halkın kurbanlar keserek 5 Temmuz Caddesinde Orduyu karşılayışı

EK-10 : Hatay Devleti Haritası



1938 - 1939 HATAY DEVLETİ HARİTASI